

Vilka valde att välja? – Deltagandet i valen 2014

På detta kuvert
Väljaren skall själv lägga
Endast en valsedel skall läggas
Valsedeln får inte vikas.

Anvisning
På detta kuvert får
Väljaren skall själv lägga
Endast en valsedel skall läggas
Valsedeln får inte vikas.

Vilka valde att välja? – Deltagandet i valen 2014

Who chose to choose? – Voter turnout in the 2014 elections

Statistics Sweden
2015

Tidigare publicering Rapport 1: *Ja och nej till euron.*
Previous publication Folkomröstningen om euron 2003.
Staffan Sollander & Richard Öhrvall, 2004
Rapport 2: *Väljartrender.* Sören Holmberg & Henrik Oscarsson, 2004
Rapport 3: *SCB:s demokratistatistik, 2005*
Rapport 4: *Nej till euron.* Henrik Oscarsson & Sören Holmberg, 2005
Rapport 5: *Demokratistatistik 2006*
Rapport 6: *Europaparlamentsvalen.* Henrik Oscarsson
& Sören Holmberg, 2007
Rapport 7: *Förtroendevalda i kommuner och landsting 2007, 2008*
Rapport 8: *Demokratistatistik 2008*
Rapport 9: *Därför vann Alliansen.* Henrik Oscarsson
& Sören Holmberg, 2006
Rapport 10: *Svenska Europaval.* Henrik Oscarsson
& Sören Holmberg, 2010
Rapport 11: *Valdeltagande vid omvalen 2011*
Rapport 12: *Förtroendevalda i kommuner och landsting 2011*
Rapport 13: *Svenskt valdeltagande under hundra år*
Rapport 14: *Ung i demokratin*
Rapport 15: *Folkvaldas villkor i kommunfullmäktige*
Rapport 16: *Allt mer lätttröliga väljare*
Rapport 17: *Demokratistatistik – inför supervalåret 2014*
Rapport 18: *Valdeltagandet bland personer med funktionsnedsättning*

Producent SCB, enheten för demokratistatistik
Producer Statistics Sweden, Unit of Democracy Statistics
Box 24300, SE-104 51 Stockholm
+46 8 506 940 00
valstatistik@scb.se

Förfrågningar Richard Öhrvall +46 8 506 941 58
Enquiries richard.ohrvall@scb.se

Det är tillåtet att kopiera och på annat sätt mångfaldiga innehållet i denna publikation.

Om du citerar, var god uppge källan på följande sätt:

Källa: SCB, Demokratistatistik rapport 19, *Vilka valde att välja? – Deltagandet i valen 2014.*

It is permitted to copy and reproduce the contents in this publication.

When quoting, please state the source as follows:

Source: Statistics Sweden, Democracy Statistics Report no 19, *Who chose to choose? – Voter turnout in the 2014 elections.*

Omslag/Cover: Ateljén, SCB. Foto/Photo: matton

ISSN 1654-5656 (Online)

ISSN 1652-6945 (Print)

ISBN 978-91-618-1625-5 (Print)

URN:NBN:SE:SCB-2015-ME09BR1502_pdf

Printed in Sweden

SCB-Tryck, Örebro 2015.06

Förord

Den 11 september 2014 gav regeringen Statistiska centralbyrån (SCB) i uppdrag (Ju2014/5631/D) att genomföra tre studier inom demokratiområdet. SCB redovisade i april 2015 en studie där valdeltagande bland personer med funktionsnedsättning analyserades. En studie om vilka som blev nominerade och valda i 2014 års val har delredovisats i april 2015 och ska slutredovisas i mars 2016. Den här rapporten utgör SCB:s redovisning av den studie som avser att belysa valdeltagandet i 2014 års val.

Rapporten innehåller analyser av hur valdeltagandet 2014 såg ut i olika grupper av den röstberättigade befolkningen. Dessutom ingår jämförelser av valdeltagandet i olika valtyper och över tid. Ulrika Eriksson och Kent Klemets, vid SCB:s avdelning för datainsamling från individer och hushåll, har haft ansvaret för datainsamling respektive urvalshandtering för 2014 års valdeltagandeundersökningar. Karin Andersson, vid SCB:s metodenhet för individer och hushåll, har bidragit med statistiska beräkningar. Vid SCB:s enhet för demokratistatistik har Johan Eklund, Mikaela Järnbert, Anna Malmborg, Jonas Olofsson och Regina Vilkénas gett värdefulla synpunkter under arbetet med rapporten.

Rapporten är skriven av Richard Öhrvall.

Statistiska centralbyrån i maj 2015

Inger Eklund

Maj Eriksson Gothe

SCB tackar

Tack vare våra uppgiftslämnare – privatpersoner, företag, myndigheter och organisationer – kan SCB tillhandahålla tillförlitlig och aktuell statistik som tillgodoser samhällets informationsbehov.

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	7
1. Inledning	9
Datamaterial och metod.....	9
Upplägg.....	10
Disposition.....	11
2. Bakgrund	13
Ett ojämlikt valdeltagande.....	14
Andra studier av svenskt valdeltagande.....	15
3. Svenska val i ett större sammanhang	17
Europaparlamentsval.....	18
Deltagande i riksdagsval.....	21
Val till fyra olika politiska nivåer.....	22
Förtida röstning.....	24
4. Valdeltagandets geografi	29
Deltagande i olika valdistrikt.....	34
5. Valdeltagande och demografi	39
Kvinnor röstar i högre grad än män.....	39
Skillnader efter ålder.....	40
Förstagångsväljare.....	44
Civilstånd.....	48
6. Resurser och röstande	51
Skillnader efter utbildning.....	51
Inkomst och deltagande.....	53
Socioekonomiska indelningar.....	55
Resurser av betydelse för valdeltagande.....	59
7. Integration och valdeltagande	61
Bakgrund.....	61
Lågt valdeltagande bland utländska medborgare.....	62
EU-medborgares deltagande.....	64
Lågre valdeltagande bland utrikes födda.....	65
Integration över tid.....	67
Nästa generation.....	68
Röstande bland utlandssvenskar.....	70
8. Vad förklarar valdeltagandet?	73

Datamaterial och upplägg	73
Metod	73
Variabler	74
Resultat	75
Sammanfattning	83
9. Slutsatser	85
Fakta om statistiken	89
Population	89
Så görs statistiken	90
Urval	90
Insamling	90
Beräkningar	91
Mått	91
Redovisningsgrupper	91
Definitioner och förklaringar	91
Statistikens tillförlitlighet	93
Täckningsfel	93
Urvalsfel	94
Bortfallsfel	94
Bearbetningsfel	94
Bra att veta	94
Annan statistik	94
Se även	94
Referenser	95
Tabellbilaga	99
In English	101
Summary	101

Sammanfattning

År 2014 var första gången val till Europaparlament, riksdag, landstings- och kommunfullmäktige hölls under samma kalenderår. I riksdagsvalet ökade valdeltagandet med 1,2 procentenheter till 85,8 procent. Det är tredje riksdagsvalet i rad som andelen röstande ökar. Motsvarande ökning i valen till landstings- och kommunfullmäktige var totalt sett 1,4 respektive 1,2 procentenheter. I valet till Europaparlamentet ökade valdeltagandet med 5,5 procentenheter till 51,1 procent. Det var första gången som över hälften av de röstberättigade röstade i ett svenskt EU-val.

Sammantaget var det 312 val år 2014: val till Europaparlamentet, riksdagen, 20 landstingsfullmäktige (eller regioner) och 290 kommunfullmäktige. I 295 av dessa val steg valdeltagandet. Det var endast i 17 val till kommunfullmäktige som andelen röstande sjönk.

Statistiska centralbyrån (SCB) har på uppdrag av regeringen analyserat valdeltagandet i 2014 års val. Analyserna visar bland annat att andelen röstande varierar betydligt mellan olika delar av landet. I riksdagsvalet 2014 var valdeltagandet drygt 22 procentenheter högre i Lomma än i Haparanda. På valdistriktsnivå finns än större skillnader. Totalt sett fanns 5 837 valdistrikt i 2014 års EU- och riksdagsval. I EU-valet fanns det 92 distrikt där andelen röstande understeg 30 procent. Samtidigt fanns det ett distrikt som hade över 80 procent valdeltagande. Liknande skillnader fanns även i riksdagsvalet. Framför allt var valdeltagandet lågt i de distrikt som hade en stor andel utrikes födda bland de röstberättigade.

Det finns även en skillnad mellan könen: kvinnor röstade i något högre grad än män i val till riksdag, landstings- och kommunfullmäktige. Sett till alla röstberättigade var skillnaden inte så stor, endast en eller ett par procentenheter beroende på vilket av valen som studeras, men för gruppen yngre personer var skillnaden större. I 2014 års riksdagsval var andelen röstande 5 procentenheter större bland kvinnor under 30 år än bland män i samma åldersgrupp. Bland de allra äldsta röstade dock män i högre grad än kvinnor.

Det finns ett tydligt samband mellan valdeltagande och ålder som tar sig uttryck i att andelen röstande tenderar att vara lägre bland unga och äldre personer. Det stigande valdeltagandet i de senaste valen har dock medfört att dessa skillnader har minskat. Exempelvis ökade andelen röstande i åldersgruppen 18-29 år i 2014 års EU-val med 7 procentenheter till 47 procent. I jämförelse med 2004 års val är ökningen hela 19 procentenheter. Vidare röstade 83 procent av förstagångsväljarna i riksdagsvalet 2014. Det är visserligen 5 procentenheter lägre än bland övriga röstberättigade, men den skillnaden var mer än dubbelt så stor i 2002 års val. Jämfört med 2010 ökade valdeltagandet bland förstagångsväljare med 2 procentenheter 2014.

Samtidigt går det att inom gruppen förstagångsväljare hitta stora skillnader när det kommer till benägenheten att rösta. Valdeltagandet är betydligt högre bland de förstagångsväljare som går eller har gått ett studieförberedande program i gymnasieskolan än bland dem som går eller har gått ett yrkesförberedande program. Det finns även tydliga skillnader beroende på föräldrars utbildningsnivå och efter svensk och utländsk bakgrund.

Utrikes födda personer hör till de grupper där valdeltagandet är jämförelsevis lågt. I riksdagsvalet 2014 röstade 72 procent i den gruppen. Det var inte någon

statistiskt säkerställd förändring i förhållande till 2010 års val. Samtidigt ökade andelen röstande bland inrikes födda med 2 procentenheter till 89 procent.

Även när valdeltagande i andra befolkningsgrupper analyseras framträder tydliga skillnader. Bland annat är andelen röstande är mindre bland ensamstående, lågutbildade, de med lägre inkomster och de som är arbetslösa, medan den är större bland gifta och sammanboende, högutbildade, de med högre inkomster och de sysselsatta.

Den minskning av valdeltagandet i riksdagsval som skedde mellan 1994 och 2002 medförde ett på många sätt mer ojämlikt valdeltagande. Detta eftersom nedgången i valdeltagande framför allt skedde i de grupper som redan tidigare röstade i mindre utsträckning. I de senaste tre valen har dock andelen röstande ökat. Den ökningen har främst skett i de grupper som har en jämförelsevis liten andel röstande, vilket har inneburit att valdeltagande blivit något mer jämlikt. Samtidigt bör det poängteras att vissa skillnader är större i dag än de var i början av 1990-talet. Det gäller bland annat skillnader i valdeltagande efter inkomst och framför allt utbildningsnivå.

När det gäller EU-val är bilden delvis annorlunda. Den kraftiga uppgång i valdeltagande som har ägt rum i de senaste två valen har inte inneburit att skillnader i valdeltagande mellan olika grupper minskat på samma sätt. När det gäller valdeltagande efter utbildningsnivå har avstånden ökat. Jämfört med 2004 års EU-val har andelen röstande bland dem med förgymnasial utbildning ökat med 6 procentenheter till 38 procent. Under samma period ökade valdeltagandet bland dem med eftergymnasial utbildning med 17 procentenheter till 71 procent. Skillnaden mellan dessa grupper uppgår alltså till hela 33 procentenheter i 2014 års EU-val.

1. Inledning

Valåret 2014 innebar något nytt i den svenska demokratins historia: aldrig tidigare har val till Europaparlament inträffat samma år som val till riksdag, landstings- och kommunfullmäktige. Sammantaget innebar det två valdagar och val till 312 olika politiska församlingar. Det innebar även nya möjligheter att analysera valdeltagandet i dessa olika val.

Den 11 september 2014 gav regeringen SCB i uppdrag (Ju2014/5631/D) att genomföra en studie med syfte att ta tillvara på detta tillfälle. I regeringsbeslutet beskrivs studien på följande sätt.

En studie om det svenska valdeltagandet i Europaparlamentsvalet och valen till riksdag, kommun- och landstingsfullmäktige 2014. SCB ska undersöka hur valdeltagandet ser ut i olika grupper av den röstberättigade befolkningen i valen 2014. SCB ska göra jämförelser utifrån socioekonomiska faktorer och studera skillnader avseende kön, ålder och utbildning samt mellan inrikes och utrikes födda. SCB ska också undersöka valdeltagandet bland förstagångsväljare. Jämförelser mellan 2014 års val och tidigare valtillfällen ska göras inklusive jämförelser med SCB:s tidigare studier om valdeltagandets utveckling och ungas valdeltagande (Ju2012/8054/D, Ju2012/8055/D). Vidare ska studien innehålla jämförelser mellan Europaparlamentsvalet och valen till riksdag, kommun- och landstingsfullmäktige.

Den här rapporten utgör SCB:s redovisning av denna studie av valdeltagandet i 2014 års val. I beslutet ingick även uppdrag till SCB om att utföra ytterligare två studier. SCB redovisade i april 2015 en studie där valdeltagande bland personer med funktionsnedsättning analyserades. Även den finns utgiven som en rapport i SCB:s serie demokratistatistik. Den tredje studien syftar bland annat till att analysera vilka som blev nominerade och valda i 2014 års val. Den har delredovisats i april 2015 och ska slutredovisas i mars 2016. Avsikten är att den ska ges ut som en rapport i SCB:s serie demokratistatistik. Alla SCB:s rapporter finns fritt tillgängliga via SCB:s webbplats, www.scb.se.

Syftet med denna rapport är att analysera deltagandet i Europaparlamentsvalet och i valen till riksdag, landstings- och kommunfullmäktige genom dels jämförelser av deltagandet i olika grupper av röstberättigade, dels analyser av skillnader mellan olika valtyper. Fokus ligger på 2014 års val och hur det förhåller sig till de senaste valtillfällena. En mer utförlig historisk beskrivning av valdeltagandets utveckling går att finna i rapporten *Svenskt valdeltagande under hundra år* (Öhrvall 2012b). Även om det inte är det primära syftet med rapporten kommer ändå ett visst utrymme ägnas åt att sätta det svenska valdeltagandet 2014 i en internationell kontext.

Datamaterial och metod

Valdeltagande kan uttryckas som andelen röstande bland de röstberättigade. Antalet röstberättigade baseras på uppgifter från röstlängderna och från röstsammanräkningen vet vi antalet avgivna röster. Detta gör att så fort alla röster är räknade och valresultatet är färdigställt kan vi även beräkna valdeltagandet. Det gäller ned till den minsta geografiska enhet för vilken röster räknas, vilket i

valsammanhang innebär valdistrikt. I den här rapporten kommer sådan statistik att användas för att studera hur valdeltagandet ser ut i olika geografiska områden. Det gäller bland annat skillnader mellan olika kommuner och olika valdistrikt och förändringar över tid. Underlag för den statistiken kommer från Valmyndigheten.

Det går visserligen att se hur olika geografiska områden är sammansatta befolkningsmässigt, men det går inte utifrån röstsammanräkningen skatta hur stort valdeltagandet är i olika grupper av röstberättigade. Det är av den anledningen som SCB sedan 1911 har genomfört särskilda valdeltagandeundersökningar, som syftar till att beskriva hur andelen röstande ser ut i olika grupper. Dessa undersökningar är också den primära datakällan för de analyser som presenteras i den här rapporten.

Datainsamlingen går till på så vis att SCB framställer blanketter med urvals-personer och skickar ut dem till alla länsstyrelser. På blanketterna markerar länsstyrelserna om urvalspersonerna har röstat i respektive val samt om de har förtidsröstat. Uppgifter om valdeltagande hämtar länsstyrelserna från röstlängderna. Därefter skickar länsstyrelserna in blanketterna till SCB där de skannas. Det är av två skäl viktigt att understryka att informationen kommer från röstlängderna. För det första innebär det att uppgifter om valdeltagande avser personers faktiska valdeltagande enligt register. I många andra undersökningar måste man förlita sig på uppgifter från respondenter, vilka av olika skäl kan ge felaktiga uppgifter. Den formen av mätproblem finns inte för SCB:s valdeltagandeundersökningar. För det andra innebär användandet av registeruppgifter att det inte finns något bortfall för den mest centrala variabeln: om personerna i urvalet har röstat eller inte.

Uppgifterna om valdeltagande kompletteras med annan information från SCB:s olika register, bland annat kön, ålder, födelseland, civilstånd, utbildning och inkomst. Registeruppgifterna används för att kunna identifiera olika grupper av intresse och sedan studera hur valdeltagandet ser ut i dessa grupper. Sedan 1964 används urvalsdelar från SCB:s arbetskraftsundersökningar som grund för valdeltagandeundersökningen. Därmed kan information som redan är insamlad i ett annat sammanhang användas för än mer ingående studier av valdeltagandet.

År 2014 genomfördes två valdeltagandeundersökningar: en i samband med vårens val till Europaparlamentet och en i samband med höstens val till riksdag, landstings- och kommunfullmäktige. Den förstnämnda baseras på ett urval bestående av omkring 66 000 personer. Den senare har ett urval om cirka 80 000 personer. I båda fallen består undersökningen av olika urvalsdelar som täcker in samtliga röstberättigade.

En utförligare beskrivning av valdeltagandeundersökningen finns i slutet av den här rapporten (se avsnittet "Fakta om statistiken"). Än mer information finns att hämta i den dokumentation av undersökningarna som går att finna på SCB:s webbplats, www.scb.se.

Upplägg

SCB publicerade den 30 mars 2015 statistik över valdeltagandet i 2014 års val. Det skedde i form av tabeller på SCB:s webbplats och i SCB:s Statistikdatabasen. Den här rapporten syftar till att mer ingående analysera valdeltagandet i dessa val och sätta dem i relation till varandra och till tidigare valtillfällen.

En jämförelse av hur valdeltagandet ser ut i de olika valtyperna presenteras i kapitel tre. Resultaten visar att av dem som röstade i riksdagsvalet 2014, röstade i

stort sett alla även samtidigt i valen till landstings- och kommunfullmäktige. Undantagen är utlandssvenskar, som endast får rösta i riksdagsval, och gotlänningar, som inte har något landsting att rösta till.¹ Dessa skillnader, och framför allt det faktum att utländska medborgare endast får rösta i val till landstings- och kommunfullmäktige, förklarar i stort sett helt skillnaden i valdeltagande mellan dessa tre valtyper.

Detta är en anledning till att de analyser av valdeltagande i olika befolkningsgrupper som presenteras i den här rapporten i huvudsak avser Europaparlamentsval och riksdagsval, och för dessa val är fokus på svenska medborgare folkbokförda i Sverige. En annan anledning är att det ger större möjligheter till en utförlig analys. De grupper av röstberättigade som inte tas med i dessa analyser är utlandssvenskar och utländska medborgare. För att studera valdeltagandet även i dessa två grupper kommer de att ägnas särskild uppmärksamhet i kapitel 7.

Disposition

Rapporten är indelad i nio kapitel. Efter detta inledningskapitel kommer ett kapitel som ger en kort beskrivning av forskningen kring valdeltagande och tidigare studier av svenskt valdeltagande. I kapitel tre sätts valdeltagandet i Sverige in i ett internationellt sammanhang. Där ges även en beskrivning hur det svenska deltagandet ser ut i val till olika politiska nivåer och hur det har utvecklats över tid. Dessutom tas förtidsröstning upp i kapitlet. Det fjärde kapitlet ägnas åt att analysera hur andelen röstande skiljer sig åt mellan olika delar av landet. Det handlar framför allt om skillnader i valdeltagande på kommunnivå och valdistriktsnivå.

I rapportens resterande kapitel flyttas fokus till valdeltagandet i olika grupper av röstberättigade. I kapitel 5 ser vi närmare på deltagandet efter kön, ålder och civilstånd. Särskild uppmärksamhet riktas där åt förstagångsväljare. Därefter följer ett kapitel med analyser av röstningsbenägenheten i grupper med olika socioekonomisk bakgrund. Det innefattar jämförelser utifrån socioekonomisk grupp, fackföreningstillhörighet, arbetsmarknadssituation, samt utbildnings- och inkomstnivå. I det sjunde kapitlet tar vi oss an hur valdeltagande hänger samman med medborgarskap, invandring och utvandring. Det åttonde kapitlet ägnas åt att med hjälp av statistiska modeller analysera flera av dessa bakgrundsvariabler samtidigt. Förhoppningen är att det ska leda till större klarhet kring vilka egenskaper som hänger samman med beslutet att rösta eller inte. Slutligen sammanfattas rapportens viktigaste resultat i det nionde och avslutande kapitlet.

¹ Vissa delar av Sverige har inte landsting utan istället regioner. I valstatistiken benämns även regioner som landsting och det gäller också i den här rapporten.

2. Bakgrund

Den representativa demokratis främsta kännetecken är att medborgarna genom fria och regelbundna val får avgöra vilka som ska styra över dem. Att rösta i allmänna val kan därför ses som den mest grundläggande formen av politiskt deltagande. Det är därför inte förvånande att nivån på valdeltagandet ofta betraktas som en indikator på demokratis tillstånd.

Då valtadeltagandet tillmätts sådan betydelse är det naturligt att forskningen har ägnat det stor uppmärksamhet. Det finns ett stort antal studier av valdeltagande i olika länder och även jämförelser mellan länder. Vissa analyser fokuserar på övergripande drag och grundläggande motiv, medan andra tar sig an små detaljers betydelse. Genom forskning som fokuserar på det senare vet vi exempelvis att regn på valdagen tycks påverka valdeltagandet i USA (Gomez, Hansford & Krause 2007), men inte i Sverige (Persson, Sundell & Öhrvall 2014).

Trots denna stora uppmärksamhet är det talande att André Blais (2007) i en översikt över kunskapsläget konstaterade att ju mer det studeras desto tydligare blir det att röstande är mer komplext än vad som tidigare har antagits. Samtidigt bör det understrykas att framsteg trots allt har skett.

I tidiga studier av valdeltagande under första halvan av 1900-talet låg fokus ofta på själva valet (Franklin 2004; se även Tingsten 1937). Sett ur det perspektivet berodde ett lågt valdeltagande på att valets utgång inte var tillräckligt oviss eller att de politiska frågor som debatterades inte lyckades engagera medborgarna. Väljarnas egenskaper ägnades inte samma uppmärksamhet. Detta förändrades senare, framför allt genom en artikel av William H. Riker och Peter C. Ordeshook (1968) där de, utifrån tidigare teorier presenterade av Anthony Downs (1957), poängterade att sannolikheten att en enskild röst påverkar vem som vinner valet är närmast obefintlig. Utifrån rationalistiska antaganden om egen nytta är det därmed en paradox att så många ändå röstar. Skälen till att medborgare trots allt röstar i hög grad måste utifrån den utgångspunkten vara av icke-materiell natur, som exempelvis att röstandet inger en känsla av att man uppfyllt sin plikt som medborgare.

Individen kom än mer i fokus genom Sidney Verba och Norman H. Nies bok *Participation in America* (1972). Där lanserade de en modell för valdeltagande som fokuserade på individernas resurser. De visade att resursstarka individer, med exempelvis högre utbildning och inkomst, tenderar att ha ett större politiskt intresse, ett starkare medborgerligt engagemang och att även rösta i högre grad än mindre resursstarka individer. En annan viktig slutsats de presenterade i boken är att valdeltagande spelar roll för den politik som förs. Detta genom att ett högre deltagande i en viss grupp gör att politiker blir mer lyhörda till den gruppens önskemål. Denna resursmodell utvecklades senare ytterligare genom även ta med det faktum att valdeltagandet också beror på vilken förmåga partier, intresseorganisationer och andra grupperingar har att mobilisera väljare (Verba, Scholzman & Brady 1995). På så vis vidgades fokus från att enbart handla om individuella faktorer till att sätta in individen i ett sammanhang.

Senare forskning har tagit in ytterligare aspekter. För att förklara skillnader i valdeltagande mellan olika länder har valsysteem, valadministration och institutioner fått en ökad uppmärksamhet, men även de tidiga teorierna kring själva valets betydelse har på nytt väckts till liv (Franklin 2002; Franklin 2004). Internationella jämförelser visar att ett proportionellt valsysteem med många

mandat per valkrets och röstplikt ger ett högre valdeltagande (Franklin 2002; Blais 2007). När det gäller effekterna av möjlighet till förtidsröstning och valdag på helgen ger olika studier olika resultat (Franklin 2004; Blais 2007; Dahlberg, Oscarsson & Öhrvall 2008).

På senare tid har röstning betraktat som en vanehandling ägnats uppmärksamhet i forskningen (Plutzer 2002; Aldrich m.fl. 2011; Dinas 2012). Utifrån det perspektivet kan beslutet att rösta, eller inte rösta, ses som en vana som etableras efter några valtillfällen. Utifrån resultat inom psykologin kan teorier kring vad som upprätthåller respektive bryter vanor formuleras. Av särskilt intresse blir då unga väljare som får rösta första gången och därmed har möjligheten att etablera en sådan vana.

En närliggande aspekt som också hamnat i fokus under senare tid gäller röstning som en social handling. Tanken är visserligen inte ny inom forskningen (se t.ex. Campbell 1960), men ytterligare studier har byggt vidare på tidigare forskning och bidragit till ny kunskap (Bhatti & Hansen 2012a). Dessa studier framhåller vikten av sociala nätverk för beslutet att rösta eller inte. Till sociala nätverk hör exempelvis föräldrar, utbildningssystemet och den nya familj som man eventuellt bildar efter att ha lämnat föräldrahemmet. De sociala nätverken förändras under livscykeln. Det gäller inte minst för unga personer, som dessutom är i ett skede av livet då en vana att rösta eller inte är på väg att etableras. Det finns dock en del som fortfarande är outforskat när det gäller vilken roll sociala nätverk och vanor spelar för benägenheten att rösta. Det gäller inte minst nätverk i sociala medier, även om det finns resultat som tyder på att de kan ha en effekt på valdeltagande (se t.ex. Bond m.fl. 2012). Men även mer traditionella kampanjer kan påverka andelen röstande (se t.ex. Green & Gerber 2008).

De ovan nämnda förklaringsmodellerna behöver inte ses som ömsesidigt uteslutande, utan de används ofta som komplement till varandra i forskningen. Exempelvis anses vanligen väljarnas uppfattning om valets betydelse vara en viktig förklaring, även om forskningen i viss mån flyttat fokus till hur olika institutioner och nätverk kan påverka valdeltagandet.

Ett ojämlikt valdeltagande

När det gäller hur valdeltagandet ser ut i olika grupper är den internationella forskningen samstämmig: deltagandet är inte jämlikt. Privilegierade, resursstarka grupper tenderar att rösta i högre grad än andra (se t.ex. Wolfinger & Rosenstone 1980; Franklin 2004). Resultat från SCB:s valdeltagandeundersökningar ger samma bild för svenska val. Samtidigt bör vi komma ihåg att röstande i val ändå är mer jämlikt än övriga former av politisk deltagande (Lijphart 1997).

I boken *Political Behavior* (1937) formulerade Herbert Tingsten något han kallade "the law of dispersion". Utifrån studier av valdeltagande i olika länder kom Tingsten fram till att skillnader vad gäller andelen röstande i olika befolkningsgrupper är mindre ju högre det totala valdeltagandet är. I viss mån är det enkel aritmetik: är valdeltagandet väldigt högt totalt sett kan inte någon enskild delgrupp av större storlek ha ett lågt valdeltagande. Det är ändå en viktig poäng som Tingsten gör och den har på senare tid fått förnyad uppmärksamhet då den lyfts fram av Arend Lijphart (1997). Tingstens tes har även testats i svenska val och fått stöd. Detta genom en studie av omvalet i Västra Götaland 2011 (Persson, Solevid & Öhrvall 2012).

Mot bakgrund av ovanstående är det av intresse att studera skillnader i valdeltagande mellan olika grupper, och hur dessa skillnader eventuellt har förändrats i takt med att valdeltagandet totalt sett ändrats. Detta är också den här rapportens syfte.

Andra studier av svenskt valdeltagande

Det finns jämförelsevis mycket goda möjligheter att studera valdeltagande i Sverige. Detta tack vare det svenska systemet med personnummer i kombination med möjligheten att hämta uppgifter om faktiskt deltagande från röstlängderna. Det finns också ett flertal svenska studier av valdeltagandet utöver den officiella statistik som SCB tar fram. Det gäller såväl mer generella studier (se t.ex. Teorell & Westholm 1999; Bennulf & Hedberg 1999; Oskarsson 2003; Järnbert & Öhrvall 2003), som studier med särskild inriktning på någon aspekt av valdeltagandet, som exempelvis valdeltagande bland utrikes födda (se t.ex. Öhrvall 2006; Bevelander 2011).

I sammanhanget bör även de valundersökningar som SCB genomför i samarbete med Göteborgs universitet nämnas. Dessa undersökningar är intervjuundersökningar där respondenterna har fått svara på en lång rad frågor, bland annat kring den svenska demokratin. Intervjusvaren har, på samma sätt som för SCB:s valdeltagandeundersökningar, kompletterats med uppgifter om valdeltagande från röstlängderna. Sammantaget ger de därmed rika material att använda för analyser av mekanismerna bakom beslutet att rösta eller inte (se t.ex. Holmberg & Oscarsson 2004; Oscarsson & Holmberg 2010).

SCB har på senare år publicerat fyra rapporter som på olika sätt berör det svenska valdeltagandet. Samtliga dessa rapporter baseras på regeringsuppdrag. I rapporten *Svenskt valdeltagande under hundra år* (Öhrvall 2012b) analyseras valdeltagandet från 1911 och framåt. Valdeltagandet i omvalen 2011 har studerats i en särskild rapport (Öhrvall 2012a). Av dessa rapporter framgår bland annat att ett högre valdeltagande tenderar att vara mer jämlikt, vilket alltså är i linje med vad Tingsten tidigare har förutsagt.

I rapporten *Ung i demokratin* (Olofsson 2012) analyserades bland annat ungas valdeltagande. Den visade bland annat att unga med utländsk bakgrund röstar i lägre grad än unga med svensk bakgrund och att det finns ett samband mellan föräldrars utbildningsnivå och ungas valdeltagande (jfr. Öhrvall 2009). I maj 2015 publicerade SCB rapporten *Valdeltagande bland personer med funktionsnedsättning* (Järnbert 2015). Det är första gången valdeltagandet i den gruppen analyseras. Resultaten visar att valdeltagandet är lägre bland personer med funktionsnedsättning än bland övriga. Skillnaderna i valdeltagande beror på typ av funktionsnedsättning. Det är framför allt personer med nedsatt rörelseförmåga, med besvär av oro och ångest och med synnedsättning som röstar i lägre grad.

3. Svenska val i ett större sammanhang

Låt oss inleda det här kapitlet med att sätta in det svenska valdeltagandet 2014 i ett internationellt sammanhang. Det finns dock en rad omständigheter som försvårar en sådan övning. I demokratier förekommer vanligtvis val på ett flertal olika nivåer och olika val tillmäts olika betydelse i olika länder. Vid jämförelser mellan länder bör man även ta hänsyn till att olika länder har olika valsystem, som exempel kan nämnas att en del länder har röstpplikt. Att ha rösträtt i allmänna val anses i demokratiska länder vara en medborgerlig rättighet. I en del länder anses det även vara en medborgerlig skyldighet att rösta och deltagande i val har därför i dessa länder reglerats i vallagar och konstitution. Argumenten för röstpplikt brukar vara att de folkvalda får en större legitimitet om valdeltagandet är högt, att röstande har en utbildande effekt på folket samt att ett folkstyre innebär att folket också har en skyldighet att delta. Motargumenten brukar baseras på att det inte är förenligt med den frihet som demokratiska val bör kännetecknas av, att de folkvaldas legitimitet inte blir större av ett högt valdeltagande om det är framtvingat samt att obligatoriskt röstande kan motverka den utbildande effekten. Forskningen på området visar att röstpplikt medför ett högre valdeltagande, även om mekanismerna är oklara och det är osäkert hur pass starka sanktioner som krävs för att öka benägenheten att rösta (Blais 2007).

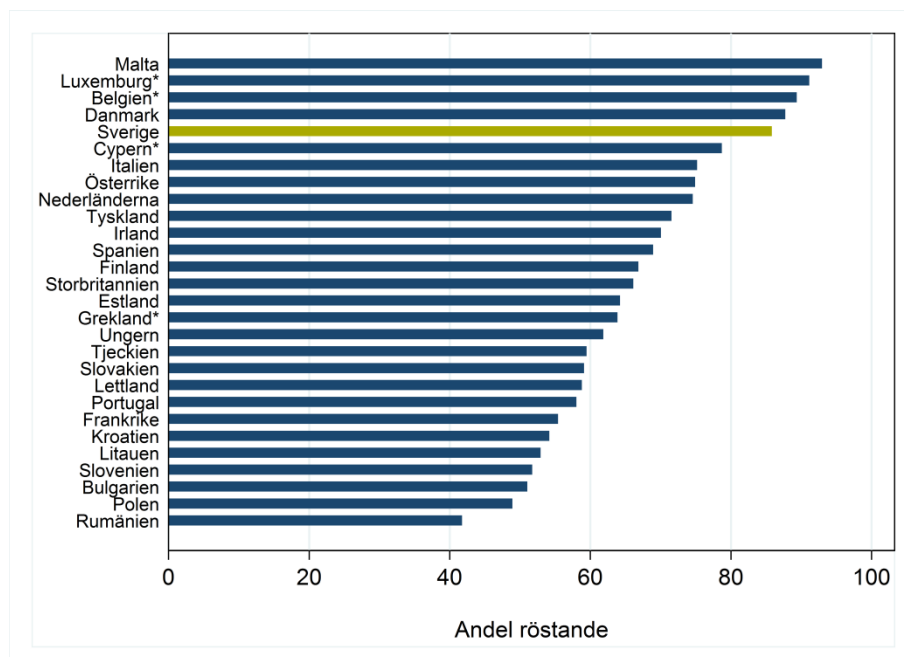
Det finns även andra skillnader mellan länder som kan påverka valdeltagandet, såsom regler kring registrering för att få rösta, tillgång till förtidsröstning och om man har proportionella val eller majoritetsval i enmansvalkretsar. En annan aspekt är om olika val äger rum samtidigt. Det finns mycket som talar för att de gemensamma valdagarna i Sverige bidrar till att hålla upp deltagandet i val till landstings- och kommunfullmäktige (se t.ex. Oscarsson 2001).

I ett försök att ändå jämföra olika länder har statsvetaren André Blais (2007) sammanställt deltagandet i val till lagstiftande församlingar i alla demokratier under perioden 1972–2004. Sammanställningen inkluderar 533 val i 106 länder. I genomsnitt ligger andelen röstande i dessa val på 76 procent. Sverige hamnar med 88 procent på en på sextondeplats. I topp ligger Malta, Australien och Belgien. Även i en annan internationell jämförelse av genomsnittligt valdeltagande under efterkrigstiden framstod det svenska valdeltagandet som förhållandevis högt, om än inte i det absoluta toppskiktet (IDEA 2002; IDEA 2004).

Dessa sammanställningar avser valdeltagandet under längre tidsperioder. En sammanställning 2012 över andelen röstande i de senaste europeiska parlamentsvalen visade att det svenska valdeltagandet är jämförelsevis högt, utan att vara allra högst (Öhrvall 2012b). Av de 45 länder som ingick där hamnade Sverige på en sjunde plats. Även vid en jämförelse mellan europeiska länder finns skillnader att ta i beaktande. I vissa länder, som exempelvis Frankrike, får presidentval större uppmärksamhet och når högre valdeltagande än val till det nationella parlamentet.

Hur ser det ut i dag? I diagram 3.1 illustreras deltagandet i det senaste valet till det nationella parlamentet i EU:s medlemsländer. Mönstret liknar det tidigare konstaterade: det svenska valdeltagandet är jämförelsevis högt utan att nå upp till de allra högsta positionerna.

Diagram 3.1
Valdeltagande i EU-länder, senaste nationella parlamentsval. Procent

Källa: IDEA. Uppgifter hämtade från IDEA:s databas i maj 2015 och avser val från 2011 och framåt.
 Kommentar: * = landet har röstplikt.

I genomsnitt uppgår valdeltagandet i de länder som redovisas i diagram 3.1 till 67 procent. Det är lägre än i de historiska sammanställningar som refererades till ovan. Det är framför allt i länder i Östeuropa som valdeltagandet är lågt. Lägst är det i Rumänien: knappt 42 procent röstade i 2012 års parlamentsval (i 2014 års presidentval var dock valdeltagandet 64 procent). Högst är valdeltagandet i Malta, Luxemburg och Belgien. De två förstnämnda är de enda länder med ett valdeltagande över 90 procent. Av EU:s 28 medlemsländer har Sverige det femte högsta valdeltagandet i val till det nationella parlamentet. Samtidigt förtjänar det att nämnas att två av de fyra länder med högre valdeltagande har röstplikt.

Det finns en generell internationell trend av sjunkande valdeltagande under efterkrigstiden (Blais 2007; IDEA 2002). Samtidigt minskar inte valdeltagandet i alla länder. Om vi ser till de 28 EU-länderna innebar det senaste parlamentsvalet en minskning av valdeltagandet i 16 av dem. I Sverige och ytterligare 11 länder ökade andelen röstande.

Europaparlamentsval

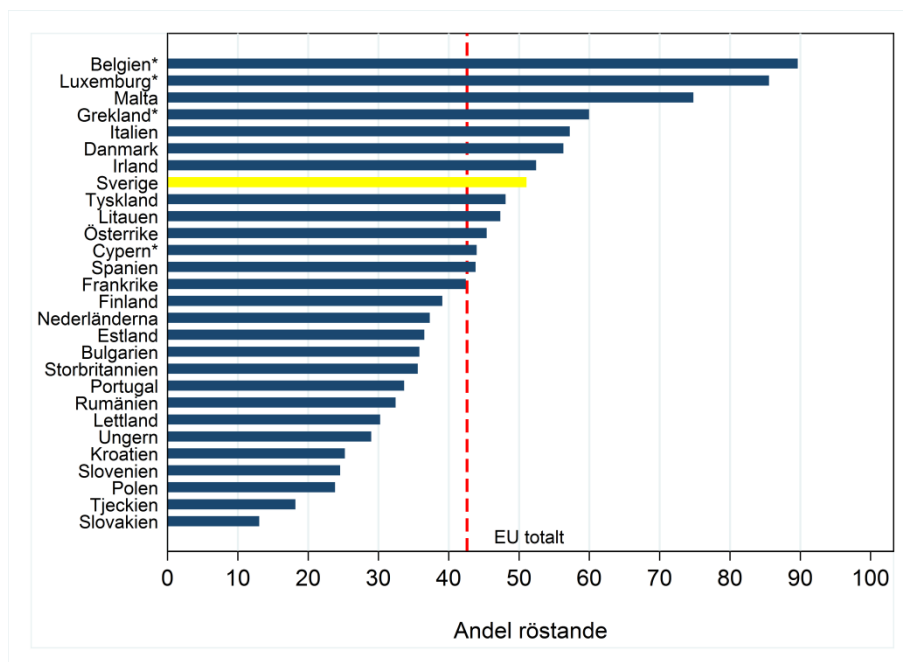
Den 1 januari 1995 gick Sverige med i EU. Samma år hölls det första svenska valet till Europaparlamentet. Endast 41,6 procent av de röstberättigade tog tillvara på denna nyhet och begav sig till valurnorna. I de två därpå följande valen sjönk andelen röstande ytterligare, till 38,8 procent 1999 och 37,9 procent 2004. Det var inte bara i Sverige som valdeltagandet sjönk, utan det gällde även de flesta andra EU-länder. I valet 2004 hade dock Sverige det lägsta valdeltagandet med undantag för de då nyligen invalda EU-länderna. Dessutom låg det svenska valdeltagandet under nivån för EU i sin helhet. Detta står i bjärt kontrast till hur det ser ut i svenska riksdagsval. Som vi kunde konstatera i föregående avsnitt är valdeltagandet i dessa val internationellt sett högt.

Ett trendbrott kom dock i och med 2009 års EU-val. Då steg valdeltagandet till 45,5 procent, vilket alltså innebar en ökning med 7,6 procentenheter. Det innebar inte bara att deltagandet i svenska EU-val första gången ökade, utan det var även första gången som Sveriges valdeltagande var högre än valdeltagandet för EU totalt sett. I 2014 års val steg det svenska valdeltagandet med ytterligare 5,5 procentenheter till 51,1 procent. Det var därmed det första svenska EU-valet där en majoritet av de röstberättigade begav sig till valurnorna. Om vi jämför med 2004 var det nästan 1,2 miljoner fler personer som röstade 2014.

Ser vi till valdeltagandet för EU totalt sett landade det på 42,6 procent. Det innebär en marginell minskning med knappt 0,4 procentenheter i förhållande till 2009 års val. Det fanns dock på vissa håll förhoppningar om att deltagandet skulle öka. Dessa förhoppningar grundade sig bland annat i att Europaparlamentet fått en starkare roll i och med Lissabonfördraget och att det i 2014 års val fanns tydligare kandidater till posten som EU-kommissionens ordförande. Så blev alltså inte fallet, utan valdeltagandet blev på ungefär samma nivå som vid föregående val.

I diagram 3.2 illustreras valdeltagandet i 2014 års EU-val för samtliga medlemsländer. Andelen röstande var störst i Belgien och i Luxemburg, båda hade ett valdeltagande på 90 procent. En förklaring till det höga valdeltagandet är att det är röstplikt i dessa länder. Belgien hade dessutom nationella och regionala val på samma dag som EU-valet. På tredje plats finner vi Malta. Det är alltså samma tre länder i topp i EU-valet 2014 som när vi tidigare studerade senaste parlamentsval. Sverige hamnar på en åttonde plats och för andra EU-valet i rad är det svenska valdeltagandet högre än valdeltagandet i EU totalt sett.

Diagram 3.2
Valdeltagande i 2014 års val till Europaparlamentet, efter medlemsland.
Procent

Källa: Europaparlamentet

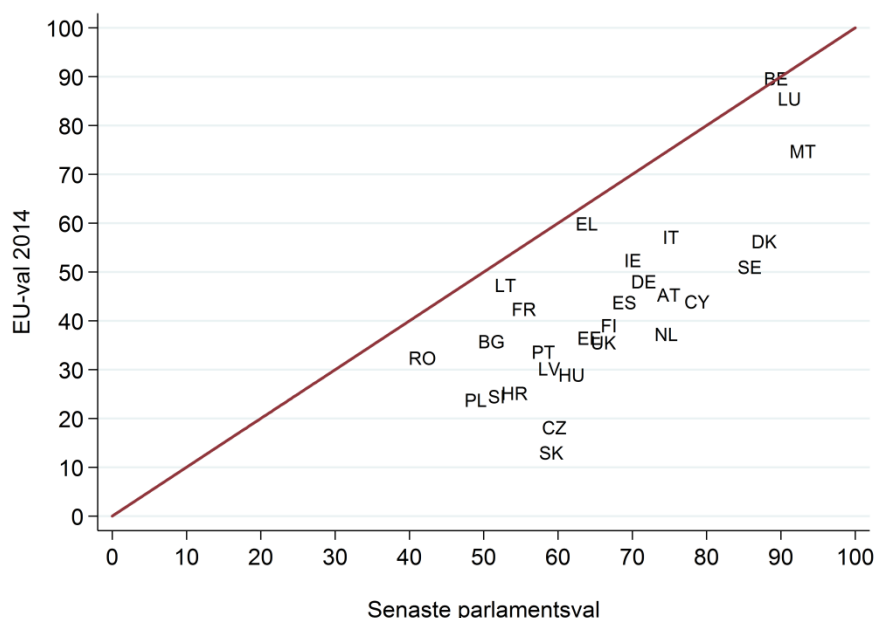
Kommentar: * = landet har röstplikt. Den vertikala linjen avser valdeltagandet sett till hela EU.

Lägst var valdeltagandet i Slovakien, endast 13 procent. I likhet med vad vi tidigare kunde konstatera för parlamentsval är det framför allt i de östeuropeiska länderna som valdeltagandet är jämförelsevis lågt.

Om vi jämför valdeltagandet 2009 och 2014 kan vi se några länder där förändringen var särskilt stor. Mest sjönk valdeltagandet i Lettland, närmare 24 procentenheter. I 2009 års val steg valdeltagandet i Lettland mest i hela EU, men 2014 sjönk det till en ny bottennivå. Näst mest sjönk valdeltagandet i Cypern, över 15 procentenheter. I jämförelse med 2004 års val har andelen röstande i Cypern sjunkit från 73 till 44 procent. Det medlemsland där valdeltagandet steg mest var Litauen, från 21 till 45 procent. Huvudförklaringen till detta torde ligga i att presidentval hölls på samma dag. I övriga medlemsländer är förändringarna i valdeltagande mellan 2009 och 2014 mer modesta. Av 27 medlemsländer (Kroatien var inte medlem 2009) sjönk valdeltagandet i 17 och steg i 10.

Vi kan även för de olika medlemsländerna sätta valdeltagandet i EU-valet 2014 i relation till valdeltagandet i det senaste parlamentsvalet. Detta görs i diagram 3.3, vilket är ett så kallat punktdiagram. De två axlarna i diagrammet avser nivån på valdeltagandet i EU-valet respektive senaste parlamentsvalet och varje lands position illustreras med hjälp av dess bokstavsförkortning (se kommentaren under diagrammet för förklaring av vad förkortningarna står för). Den diagonala linjen visar den linje där länderna skulle ligga om de hade samma valdeltagande i både EU-valet och senaste parlamentsvalet.

Diagram 3.3
Valdeltagande i 2014 års val till Europaparlamentet och senaste parlamentsval, efter EU-land. Procent

Källa: Europaparlamentet och IDEA.

Kommentar: AT=Österrike, BE=Belgien, BG=Bulgarien, CY=Cypern, CZ=Tjeckien, DE=Tyskland, DK=Danmark, EE=Estland, EL=Grekland, ES=Spanien, FI=Finland, FR=Frankrike, HR=Kroatien, HU=Ungern, IE=Irland, IT=Italien, LT=Litauen, LU=Luxemburg, LV=Lettland, MT=Malta, NL=Nederländerna, PL=Polen, PT=Portugal, RO=Rumänien, SE=Sverige, SI=Slovenien, SK=Slovakien och UK=Storbritannien.

Som framgår av diagrammet är det endast Belgien som har ungefär samma andel röstande i de två valtyperna.² Alla länder som befinner sig till höger om den diagonala linjen har ett högre valdeltagande i senaste parlamentsvalet än i EU-valet. Ju större avstånd från den linjen, desto större är skillnaden mellan de två valtyperna. Som framgår av diagrammet hör Sverige, tillsammans med Cypern, Nederländerna, Tjeckien och Slovakien, till de länder som har störst skillnad i valdeltagande mellan EU-val och parlamentsval. I Sverige uppgår den skillnaden till 35 procentenheter. Det visar att svenskar kan rösta i mycket hög grad, men av någon anledning lockar EU-val inte samma utsträckning som riksdagsval, även om skillnaden i deltagande mellan dessa två sorters val har minskat på senare år.

Det svenska valdeltagandet i EU-val har alltså en stigande trend och vi tillhör numera de länder som har ett förhållandevis högt deltagande. Samtidigt tillhör vi fortfarande de länder som har den största skillnaden i valdeltagande mellan EU-val och nationella val. Dessutom finns det anledning att tro att valdeltagandet år 2014 fick extra skjuts av att vi även hade riksdagsval samma år. Så kommer det inte att se ut vid nästa EU-val 2019. Om man ser till erfarenheter från andra länder kan ett sätt att höja valdeltagandet i EU-val vara att ha ett annat val samma dag. Exempelvis har Danmark haft folkomröstningar samtidigt med de två senaste EU-valen.

Deltagande i riksdagsval

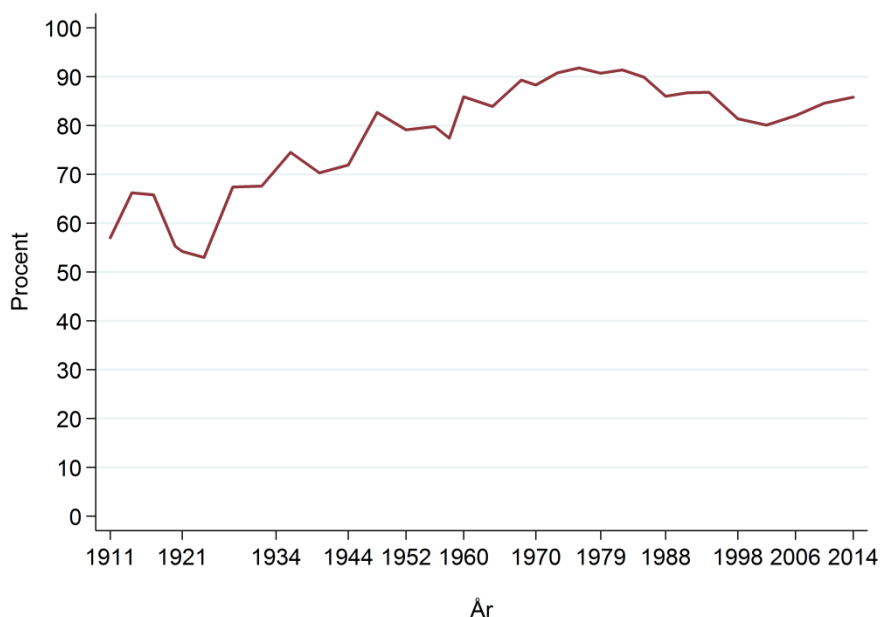
Ser vi till de senaste hundra åren har det svenska valdeltagandet ökat, se diagram 3.4. I 1911 års riksdagsval röstade 57 procent av de röstberättigade. Andelen röstande var större i de två därpå följande valen för att sedan sjunka till 55 procent i 1920 års val. Det var en tid då majoriteten av befolkningen inte hade rösträtt. Detta eftersom kvinnor inte fick rösta. I 1921 års val fick kvinnor för första gången rösta i riksdagsval. Det valet kan av det skälet betraktas som startpunkten för den svenska demokratin. I valet deltog endast 54 procent av de röstberättigade. Och i det följande riksdagsvalet 1924 sjönk det en procentenhet till 53 procent. Det är det lägsta valdeltagandet under Sveriges historia som demokrati. Efter den bottennoteringen följde periodens största ökning i och med 1928 års val. Andelen röstande steg med över 14 procentenheter till drygt 67 procent.

Därefter följde en lång period av stigande valdeltagande. Visserligen steg inte andelen röstande i varje enskilt val, utan det fanns såväl upp- som nedgångar, men den generella trenden var stigande. Valdeltagande nådde i 1948 års val för första gången över 80 procent. Sedan sjönk det tillbaka något innan det i 1960 års riksdagsval för andra gången passerade 80-procentsgränsen och nådde ett valdeltagande på 86 procent. Sedan dess har andelen röstande aldrig sjunkit under 80 procent.

Det hittills högsta valdeltagandet uppnåddes i riksdagsvalet 1976, då 91,8 procent av de röstberättigade valde att delta. Till det höga valdeltagandet bidrog en dramatisk och hätsk valkampanj och ett ovanligt stort politiskt intresse i väljar-kåren (Esaïasson 1990). Redan i valet 1973 hade valdeltagandet nått över 90 procent, och det höll sig över den nivån även i valen 1979 och 1982. Varken före eller efter perioden 1973-1982 har ett valdeltagande över 90 procent uppnåtts.

² 2014 hade visserligen Belgien val till nationellt parlament och Europaparlament samma dag, men även i tidigare val har valdeltagandet i Belgien legat på ungefär samma nivå.

Diagram 3.4
Valdeltagande i riksdagsval, 1911–2014. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

Efter den perioden minskade andelen röstande. Framför allt gick röstandet ned i 1988 och 1998 års val. I riksdagsvalet 2002 var valdeltagandet nere på 80,1 procent, vilket är den lägsta nivån sedan 1958. De senaste tre valen har dock inneburit ett trendbrott och valdeltagandet har stigit betydligt. I 2014 års riksdagsval röstade 85,6 procent av de röstberättigade.

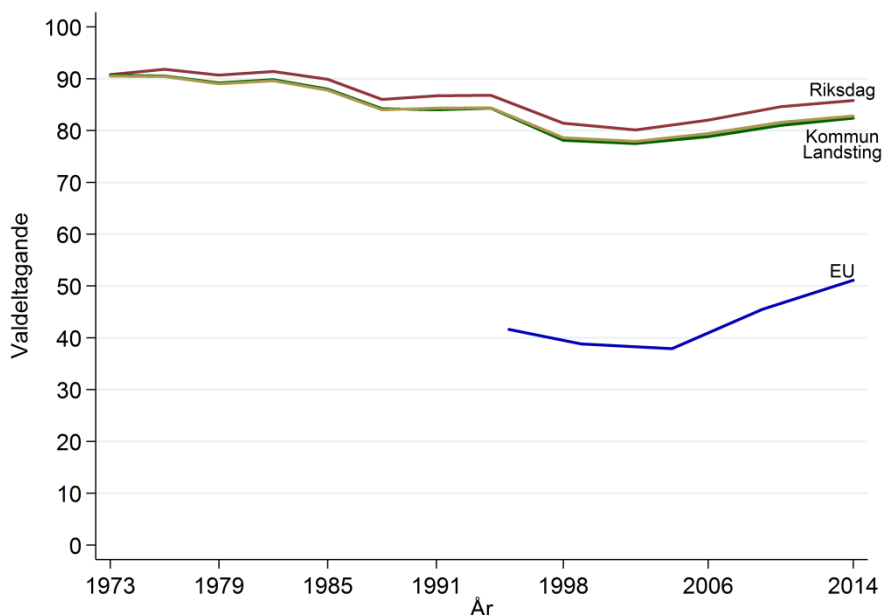
Val till fyra olika politiska nivåer

Som nämntes i inledningskapitlet innebar valåret 2014 något nytt. Aldrig tidigare har val till Europaparlament hållits samma kalenderår som val till riksdag, landstings- och kommunfullmäktige. Val till de senare tre nivåerna har dock ägt rum på samma dag sedan 1970 års val. Sverige övergick då från ett system där riksdagen hade två kammare till att endast ha en, och samtidigt infördes gemensam valdag för val till riksdag, landstings- och kommunfullmäktige.

Skillnaderna i valdeltagande mellan dessa tre valtyper var då några få tiondelar av en procentenhet. Skillnaderna blev senare större efter att utländska medborgare 1976 fick rösträtt i val till landstings- och kommunfullmäktige, vilket framgår av diagram 3.5. Detta eftersom utländska medborgare röstar i lägre grad än svenska medborgare. I takt med att valdeltagandet sjunkit bland utländska medborgare har skillnaderna i valdeltagande mellan dessa valtyper ökat, eftersom utländska medborgare inte får rösta i riksdagsval.³

³ I kapitel 7 beskrivs valdeltagandet bland utländska medborgare mer ingående.

Diagram 3.5
Valdeltagande i val till Europaparlament, riksdag, landstings- och kommunfullmäktige, 1973–2014. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

I 2014 års riksdagsval röstade 85,8 procent av de röstberättigade. Motsvarande siffror för valen till landstings- och kommunfullmäktige var 82,4 respektive 82,8 procent. Det innebär en ökning med 1,2 procentenheter i förhållande till 2010 för val till riksdag och kommunfullmäktige. För val till landstingsfullmäktige var ökningen 1,4 procentenheter. För alla dessa tre valtyper var 2002 års val en bottenotering och sedan dess har andelen röstande ökat i tre val i rad. För riksdagsval är ökningen sedan 2002 års val 5,7 procentenheter. Motsvarande ökning för val till landstings- och kommunfullmäktige uppgick till 4,9 procentenheter.

Utvecklingen är liknande för svenska EU-val. Deltagande var som lägst 2004 och har därefter ökat med 13,2 procentenheter. Men nivån på valdeltagandet är mycket lägre än i övriga val: trots ökningen var det endast 51,1 procent som röstade i 2014 års EU-val.

Ser vi till alla enskilda val var de 312 stycken under år 2014: val till Europaparlament, riksdag, 20 landstingsfullmäktige (eller regioner) och 290 kommunfullmäktige. I 295 av dessa val steg valdeltagandet. Det var endast i 17 val till kommunfullmäktige som andelen röstande sjönk.

Av dem som röstar väljer de flesta att rösta i alla val som äger rum samtidigt. Det gäller naturligtvis inte utlandssvenskar, som endast är röstberättigade i riksdagsval, eller gotlänningar, som inte har något landstingsfullmäktige att rösta till. Men det gäller i övrigt. Det kan vi se från SCB:s valdeltagandeundersökningar. Bland de svenska medborgare folkbokförda i Sverige som röstar i riksdagsval är det närmare 99 procent som även röstar i val till kommunfullmäktige.⁴ Bortser vi

⁴ Siffran avser 2014 års val. Svenska medborgare boende i utlandet är inte röstberättigade i val till landstings- eller kommunfullmäktige.

från gotlänningar, som inte har landsting att rösta till, är det i samma grupp 98 procent som även röstar i val till landstingsfullmäktige. Med andra ord är det få av dem som röstar i ett riksdagsval som inte samtidigt passar på att rösta i val till landstings- och kommunfullmäktige. Däremot är det bara knappt 59 procent av dem som röstade i 2014 års riksdagsval som också röstade i EU-valet samma år.⁵ En stor del av dem som begav sig till valurnorna i höstens riksdagsval hade alltså tidigare under året valt att stanna hemma då EU-valet ägde rum.

Mot bakgrund av vad som har beskrivits i det här avsnittet kommer den här rapporten framför allt fokusera på valdeltagande i EU- och riksdagsval, och framför allt på svenska medborgare folkbokförda i Sverige. Att val till landstings- och kommunfullmäktige inte får samma uppmärksamhet beror på att skillnaden i deltagande i dessa val och riksdagsval är förhållandevis liten och framför allt beror på vilka grupper som är röstberättigade i respektive val. Att fokus ligger på svenska medborgare folkbokförda i Sverige beror på att ett sådant angreppssätt gör EU- och riksdagsval mer jämförbara. För att ändå fånga in deltagandet bland utländska medborgare och utlandssvenskar kommer de att ägnas särskild uppmärksamhet i kapitel 7.

Förtida röstning

En ytterligare aspekt värd att belysa i ett kapitel av detta slag gäller den förtida röstningen. Förtidsröstning har en lång tradition i Sverige med början redan vid valen 1940. Den tidiga förtidsröstningen var dock begränsad i sin omfattning. Endast personer som av särskilda skäl var förhindrade att rösta i vallokal tilläts att förtidsrösta. Denna mer restriktiva hållning gällde fram till 1969 års riksdagsbeslut om att röstning i annan ordning än i vallokal inte skulle begränsas i onödan. År 1982 utökades möjligheterna ytterligare i och med att riksdagen fastslog att den som finner sig förhindrad att rösta i vallokal ska tillåtas förtidsrösta.

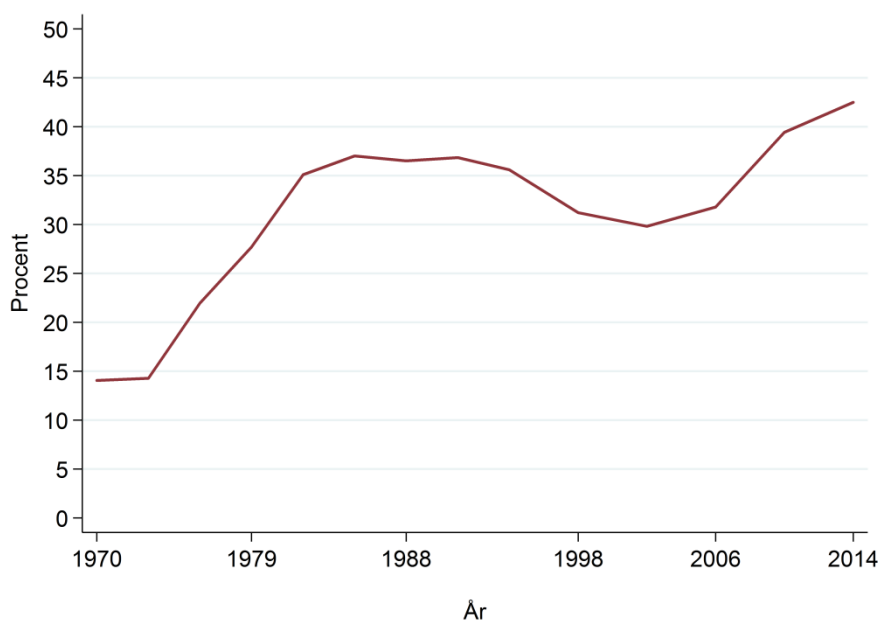
I och med att gemensam valdag infördes i samband med 1970 års val är det inte möjligt att avgöra exakt hur stor andel av de röstande som förtidsröstar i riksdagsval. Detta då vissa förtidsröstare kan ha röstat endast i val till landstings- eller kommunfullmäktige. Vi väljer dock att här anta att alla förtidsröstare röstar i riksdagsval, vilket endast torde ge en marginell överskattning av andelen förtidsröstare.⁶

Givet detta antagande kan vi konstatera att förtidsröstandet ökade från 14 procent av de röstande 1970 till 37 procent 1985 (se diagram 3.6). Därefter sjönk andelen förtidsröstare successivt till knappt 30 procent i 2002 års val.

⁵ Avser dem som var röstberättigade i egenskap av svenska medborgare folkbokförda i Sverige vid båda valtillfällena. Av dem som inte röstade i riksdagsvalet 2014 var det under en procent som röstade i EU-valet samma år.

⁶ Om vi antar att utländska medborgare förtidsröstar i samma utsträckning som svenska medborgare innebär det att vi förmodligen överskattar andelen förtidsröstare bland de röstande i 2014 års riksdagsval med en knapp procentenhet.

Diagram 3.6
Andel förtidsröstande bland röstande i riksdagsval, 1970–2014. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

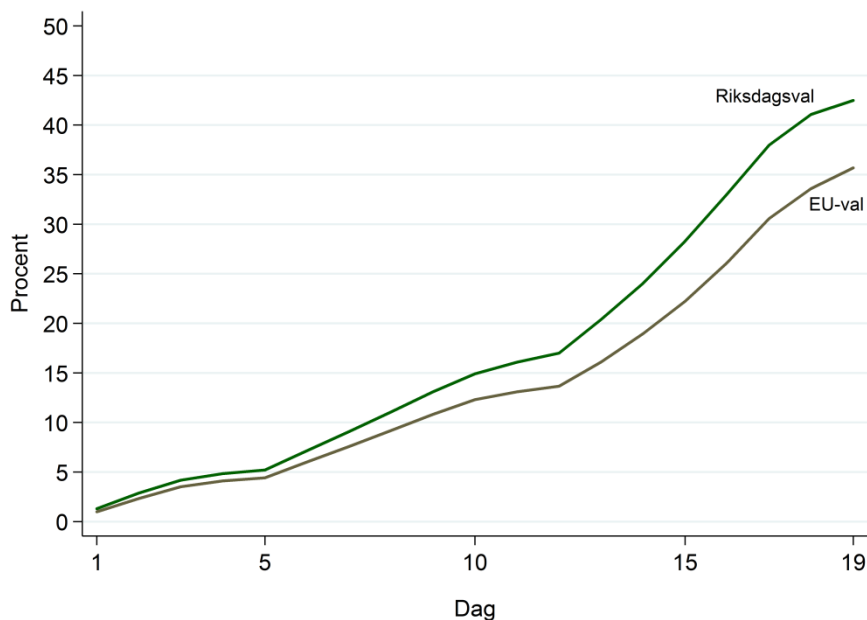
Kommentar: Andelen förtidsröstande är beräknade som totala antalet förtidsröstare delat med antalet röstande i respektive riksdagsval. Det innebär att andelen antagligen överskattas marginellt från och med 1970 års val då gemensam valdag infördes (se fotnot 6).

I de allmänna valen 2006 introducerades förtidsröstning i kommunal regi. Tidigare hade ansvaret för den förtida röstningen legat hos Posten. I stället för att som förr poströsta fick väljare nu bege sig till bibliotek, kommunhus och andra lokaler. Det visade sig på många sätt vara en lyckosam reform. Antalet röstmottagningsställen där väljarna kunde rösta i förtid ökade, och det blev även en större mångfald när det gäller typer av röstningslokaler (Dahlberg, Oscarsson & Öhrvall 2008). Det ledde även till att andelen förtidsröstare ökade 2006 och än mer i 2010 och 2014 års val.

I 2014 års riksdagsval slog förtidsröstandet rekord. Det var hela 42,5 procent av de röstande som valde att lägga sin röst i förtid. Det motsvarar en ökning med 3,1 procentenheter jämfört med 2010. Även när det gäller EU-val slogs rekord i förtidsröstning 2014. Av det totala antalet röster var 35,8 procent lämnade i förtid. Det innebär en ökning med 5,6 procentenheter i jämförelse med 2009 års val. Den stora ökningen av förtidsröstande har inneburit en utmaning för röstmottagningen. Det finns anledning att tro att det kan vara åtminstone en delförklaring till att antalet överklaganden av valresultat har ökat på senare tid (se Teorell 2012).

Förtidsröstningen får inledas 18 dagar före valdagen och pågå fram till och med valdagen. Totalt sett pågår alltså förtidsröstningen i 19 dagar. Alla kommuner har skyldighet att se till att det åtminstone finns en lokal som tar emot förtidsröster på valdagen. I vissa kommuner har man satsat betydligt större än så.

Diagram 3.7
Kumulativ andel förtidsröster bland röstande i EU- och riksdagsval 2014, efter dag under förtidsröstningsperioden. Procent

Källa: Valmyndigheten

Kommentar: Diagrammet visar hur stor andel förtidsröster som sammantaget inkommit fram till och med varje dag under de 19 dagar som förtidsröstningen pågick vid respektive val. Andelarna förtidsröster är beräknade som totala antalet förtidsröster delat med totala antalet röster i respektive val. Det innebär att andelen antagligen överskattas marginellt i riksdagsval (se fotnot 6).

I diagram 3.7 illustreras hur förtidsrösterna trillade in under dessa 19 dagar i 2014 års EU- och riksdagsval. Det som redovisas är den kumulativa andelen förtidsröster i förhållande till det totala antalet avgivna röster i respektive val. Som framgår av diagrammet följer förtidsröstandet samma mönster i de två valtyperna. De små buktningarna i linjerna motsvarar helgdagar, då färre förtidsröstningslokaler är öppna och då färre personer förtidsröstar. Det framgår även av diagrammet att det framför allt är under själva valveckan som de flesta förtidsröster avges.

Det kan tyckas rationellt att väljarna vill avvakta för att invänta mer information. Samtidigt bör det understrykas att en stor del av väljarna redan har lagt sin röst när de traditionsenliga partiledardebatterna äger rum i tv på fredagen före valdagen. Å andra sidan kan de väljare som förtidsröstat och sedan ändrat uppfattning lägga en ny röst på valdagen, vilken då ersätter den tidigare lagda förtidsrösten.

Vad har då förtidsröstningen för inverkan på valdeltagandet? Det finns ett antal studier av såväl förtidsröstare som förtidsröstningens inverkan på valdeltagandet. Boken *Svenska poströstare* (Brothén 2003) ger en utförlig beskrivning av vilka det är som väljer att utnyttja möjligheten att förtidsrösta. Den visar bland annat att förtidsröstning är jämförelsevis populär bland kvinnor, äldre och ensamstående. En annan slutsats av studien är att förtidsröstning i hög grad nyttjas av resursstarka grupper som har ett högt valdeltagande.

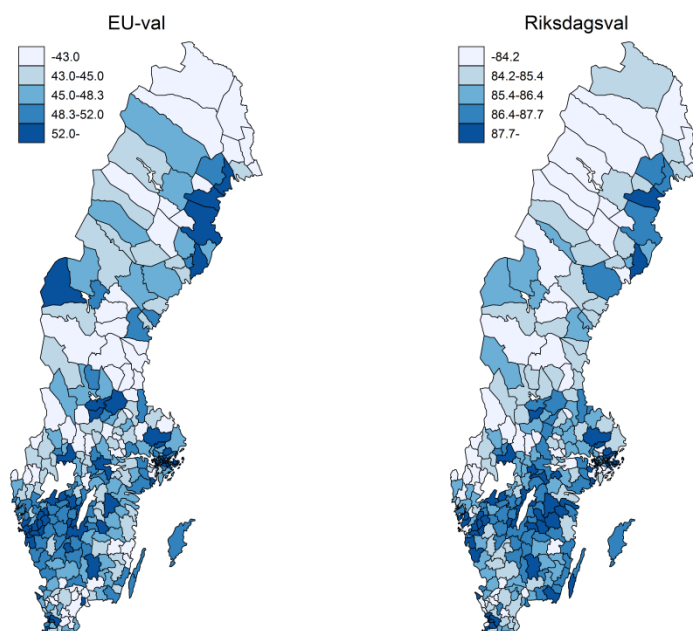
I samband med att ansvaret för förtidsröstningen övergick från Posten till kommunerna genomfördes en särskild studie av sambandet mellan förtida röstning och valdeltagande. Resultaten, som presenteras i boken *Förtida röstning i Sverige* (Dahlberg, Oscarsson & Öhrvall 2008), visar att reformen innebar en ökad tillgänglighet vad gäller antalet förtidsröstningslokaler. I studien hittas även små effekter av reformen på valdeltagandet. Dessa effekter består i att individer som hade en större tillgång till förtidsröstningslokaler röstade i något högre grad.

4. Valdeltagandets geografi

Innan vi i rapportens följande kapitel ger oss i kast med hur valdeltagandet ser ut i olika grupper av röstberättigade är det på sin plats att ägna deltagandets rumsliga variationer uppmärksamhet. I det här kapitlet kommer vi därför att studera hur det svenska valdeltagandet ser ut i olika delar av landet. Genom röstsammanräkningen vet vi hur valdeltagandet ser ut i olika geografiska områden ned till valdistrikt, vilka är de minsta områdena i valsammanhang. Men låt oss först inleda på en mer aggregerad nivå och studera skillnader i andelen röstande i olika kommuner.

I diagram 4.1 illustreras valdeltagandet i 2014 års EU- och riksdagsval i Sveriges 290 kommuner. För respektive val har kommunerna sorterats efter andelen röstande och därefter delats in i fem lika stora grupper (så kallade kvintiler). Det är med andra ord 58 kommuner i varje kategori. De mönster som framträder för de två valen liknar i många avseenden varandra. Många befolkningsmässigt stora kommuner och deras angränsande kommuner har ett jämförelsevis högt valdeltagande. Det framgår dock även att två intilliggande kommuner kan ha tydliga skillnader när det kommer till andelen röstande. Samtidigt bör det understrykas att skillnaderna i val mellan de olika grupperna är förhållandevis små, i synnerhet för riksdagsvalet. Exempelvis hör en kommun med ett valdeltagande på 84 procent i riksdagsvalet till den femtedel av kommunerna med lägst valdeltagande, medan en med 88 procents valdeltagande hör till den femtedel med högst valdeltagande.

Diagram 4.1
Valdeltagande i 2014 års EU- och riksdagsval efter kommun. Procent

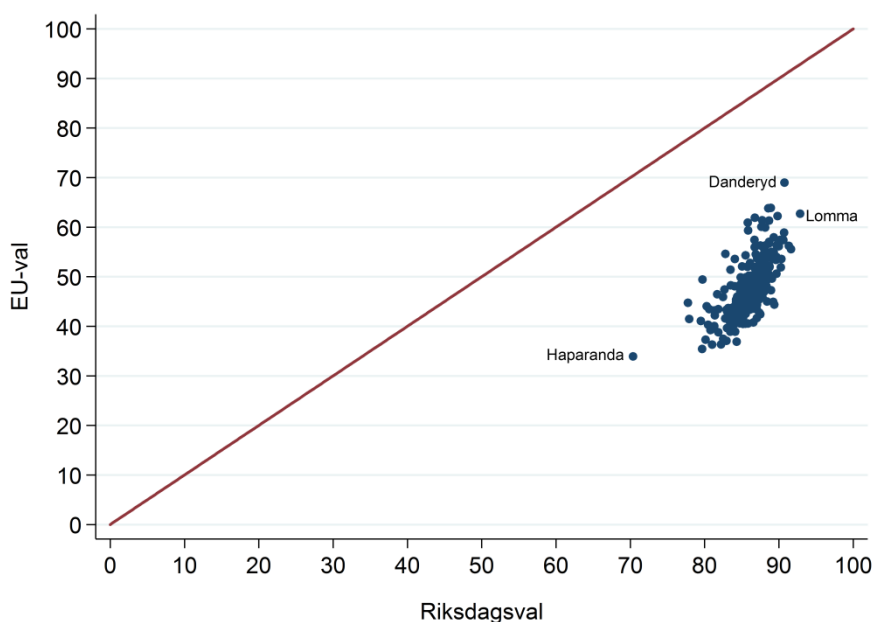

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Kommunerna är för respektive val indelade i fem likstora klasser (kvintiler) efter hur högt valdeltagandet är.

I diagram 4.2 illustreras valdeltagandet i 2014 års EU- och riksdagsval i olika kommuner på ett annat sätt, genom ett så kallat punktdiagram. De två axlarna i diagrammet avser nivån på valdeltagandet i respektive av de två valen och varje punkt motsvarar en kommun. Den diagonala linjen visar den linje där kommunerna skulle ligga om de hade samma valdeltagande vid båda valtillfällena. Alla punkter till höger om linjen motsvarar kommuner där andelen röstande är större i riksdagsvalet än i EU-valet. Ju större avstånd från den linjen, desto större är skillnaden mellan de två valtillfällena. På motsvarande sätt skulle punkter till vänster om den diagonala linjen motsvara kommuner där valdeltagandet är större i EU-valet än i riksdagsvalet, men som framgår av diagrammet finns det inte någon kommun där så är fallet.

Diagram 4.2
Valdeltagande i 2014 års EU- och riksdagsval efter kommun. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

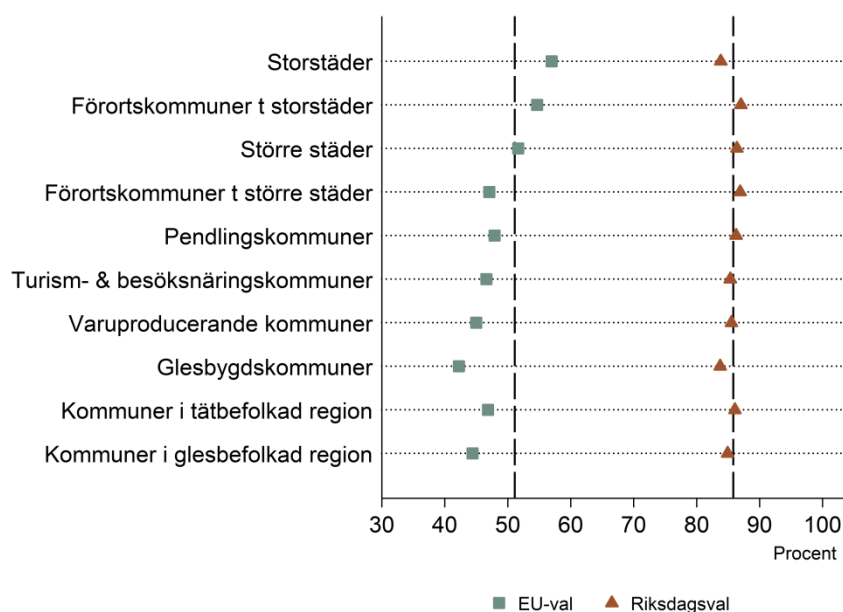
Kommentar: Varje punkt i diagrammet motsvarar en av Sveriges 290 kommuner.

Det framgår även av diagrammet att variationen mellan kommuner är betydligt större i EU-valet än i riksdagsvalet. Det gäller i synnerhet om vi bortser från Haparanda, som har det lägsta valdeltagandet i båda valen men som är mer avvikande när det gäller riksdagsval. I riksdagsvalet 2014 röstade 70,4 procent av de röstberättigade i Haparanda, näst lägsta valdeltagandet var i Botkyrka där 77,8 procent röstade. I EU-valet var andelen röstande i Haparanda 33,9 procent, men där var avståndet till Eda, den kommun som hade näst lägsta valdeltagandet, endast 1,5 procentenheter.

Högst valdeltagandet finner vi i Danderyd (69,0 procent) när det gäller EU-valet och i Lomma när det gäller riksdagsvalet (92,9 procent). Det var tio kommuner som hade ett valdeltagande över 90 procent i riksdagsvalet, däribland Danderyd. Det generella mönstret är att det är ungefär samma kommuner som har högt respektive lågt valdeltagande i de två olika valen. En gruppering av kommunerna

kan dock hjälpa till att avslöja intressanta skillnader. En vanligt förekommande gruppering av kommuner är Sveriges Kommuner och Landstings kommungruppsindelning. Den delar in kommuner i 10 olika grupper efter befolkning och näringsstruktur. I diagram 4.3 illustreras valdeltagandet i 2014 års EU- och riksdagsval i dessa 10 grupper. De vertikala streckade linjerna avser valdeltagandet totalt sett i respektive val.

Diagram 4.3
Valdeltagande i 2014 års EU- och riksdagsval, efter kommungrupp. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Indelningen följer Sveriges Kommuner och Landstings kommungruppsindelning (från 2011). De vertikala linjerna avser valdeltagandet i hela riket: den vänstra för EU-valet och den högra för riksdagsvalet.

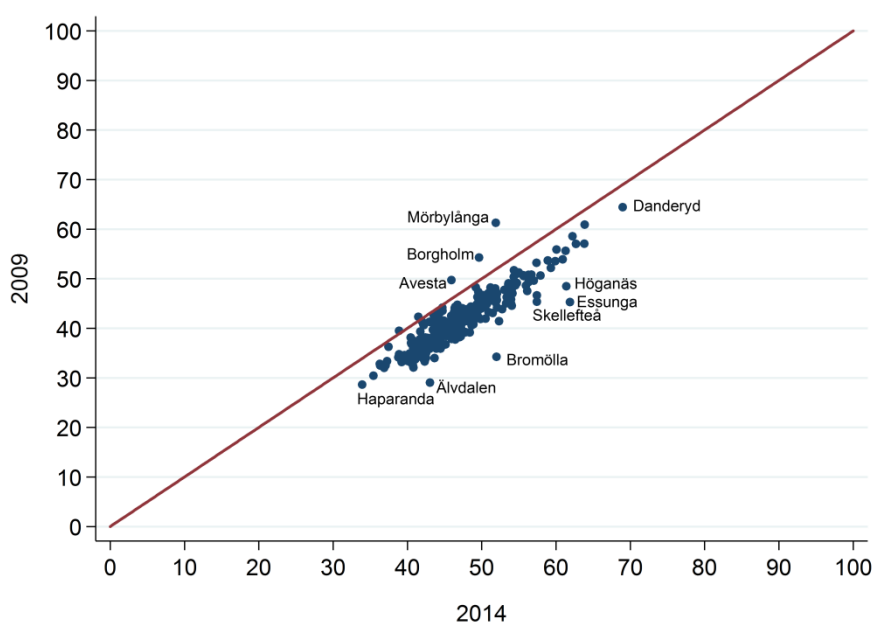
När det gäller riksdagsval är, som framgår av diagrammet, skillnaderna mellan kommungrupperna små. Det högsta valdeltagandet (87,0 procent) finner vi i förortskommuner till storstäder. Lägst är det i glesbygdskommuner, där 83,7 röstade, tätt följt av storstäder, med valdeltagande på 83,8 procent.

För EU-val är dock bilden annorlunda. För det första är variationen mellan kommungrupperna större. För det andra är det i storstäder som valdeltagandet är som högst (56,9 procent). Glesbygdskommuner har dock även i EU-valet det lägsta valdeltagandet (42,2 procent). Det innebär att skillnaden i valdeltagande mellan storstäder och glesbygdskommuner var 14,7 procentenheter i 2014 års EU-val. Jämfört med riksdagsvalet är alltså skillnaderna i valdeltagande mellan olika kommungrupper betydligt större i EU-valet.

Som vi kunde konstatera i föregående kapitel ökade valdeltagandet i både EU-och riksdagsvalet 2014. Gällde det även i alla enskilda kommuner? Låt oss börja med att studera EU-valet. Totalt sett deltog 51,1 procent av de röstberättigade. Det är högre än i något tidigare EU-val. Ökningen jämfört med 2009 var 5,5 procentenheter. Det finns dock betydande skillnader mellan olika kommuner, både vad gäller valdeltagande 2014 och förändring i förhållande till 2009.

I diagram 4.4 illustreras valdeltagandet i 2009 och 2014 års EU-val efter kommun. Diagrammet är konstruerat på samma sätt som diagram 4.2, vilket innebär att varje punkt i diagrammet motsvarar en av Sveriges 290 kommuner och den diagonala linjen visar den linje där kommunerna skulle ligga om de hade samma valdeltagande båda valåren. Alla punkter till höger om linjen motsvarar kommuner där andelen röstande ökade i EU-valet 2014. Ju större avstånd från den linjen, desto större är ökningen. På motsvarande sätt motsvarar punkter till vänster om den diagonala linjen kommuner där valdeltagandet sjönk 2014.

Diagram 4.4
Valdeltagande i 2009 och 2014 års EU-val efter kommun. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Varje punkt i diagrammet motsvarar en av Sveriges 290 kommuner.

I topp och botten hittar vi samma kommuner 2009 och 2014: lägst var valdeltagandet i Haparanda och högst var det i Danderyd. Det är bara fem kommuner där valdeltagandet sjönk, och av dem är det endast tre där nedgången är större än marginell: Mörbylånga, Borgholm och Avesta. Vad har dessa tre kommuner gemensamt? Jo, de hade alla tre kommunala folkomröstningar i samband med 2009 års val. Valdeltagandet steg rejält i dessa kommuner 2009. De hade däremot inte hade någon folkomröstning 2014, vilket förmodligen bidrog till att valdeltagandet föll tillbaka. Nedgångarna 2014 är dock betydligt mindre än uppgångarna 2009.

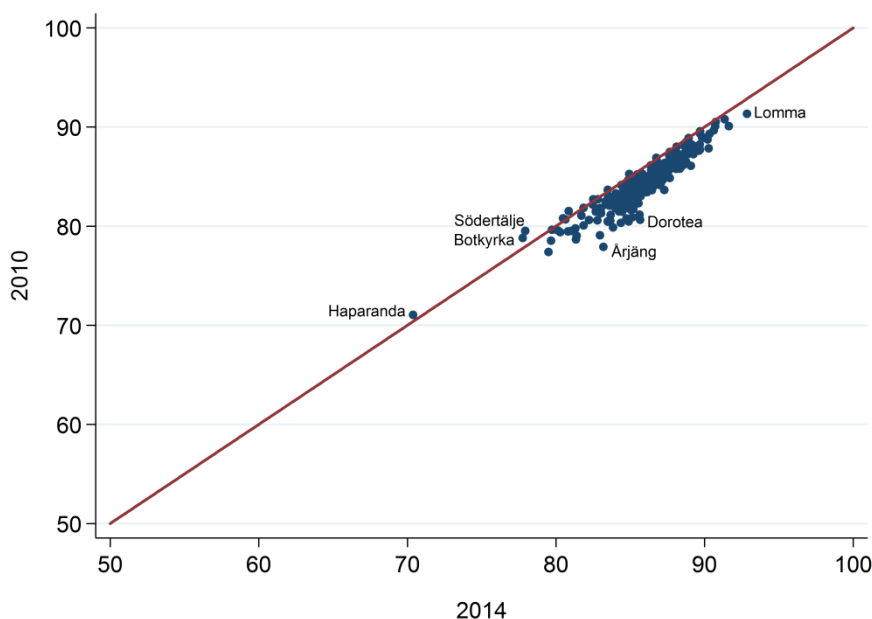
I övriga 285 kommuner steg alltså valdeltagandet. Mest steg det i Bromölla, Essunga, Älvdalen, Höganäs och Skellefteå. Ökningarna i dessa kommuner är mellan 12 och 18 procentenheter. Förklaringen tycks även här ha med folkomröstningar att göra. Fyra av de fem kommunerna hade en lokal folkomröstning

samtidigt med EU-valet.⁷ Undantaget är Älvdalens kommun. I valet 2009 hade Älvdalen näst lägst valdeltagande av alla kommuner, så där fanns i sig stort utrymme för en ökning.

Det var ytterligare två kommuner som hade folkomröstning i samband med EU-valet 2014: Värmdö och Surahammar. I Värmdö ökade valdeltagandet med 8 procentenheter, vilket alltså är mer än i riket totalt sett. I Surahammar var dock ökningen endast 1,5 procentenheter, vilket gör att kommunen hör till dem med minst ökning. Måhända var det så att frågan i folkomröstningen inte lockade. Den gällde nedläggningen av Virsboskolans högstadium. Ökningen i valdeltagande var lite större i valdistriktet Virsbo, men den var även där under genomsnittet (4,9 procentenheter). Folkomröstningar kan alltså bidra till att dra upp valdeltagandet i EU-val, men det gäller att frågan intresserar väljarna.

Lokala folkomröstningar är naturligtvis inte den enda faktorn som avgör nivån på valdeltagandet i en kommun. Trots avsaknad av folkomröstningar var valdeltagandet högst i Danderyd både 2009 och 2014. Det hänger framför allt samman med att Danderyd har en befolkning till stor del bestående av individer som tenderar att rösta i högre grad, som exempelvis högutbildade, höginkomsttagare och inrikes födda. Men givet kommunens sammansättning kan en lokal folkomröstning öka deltagandet.

Diagram 4.5
Valdeltagande i 2010 och 2014 års riksdagsval efter kommun. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Varje punkt i diagrammet motsvarar en av Sveriges 290 kommuner.

⁷ Det var totalt sett sex kommuner som anordnade en lokal folkomröstning samtidigt med 2014 års EU-val. Dessa kommuner var (med folkomröstningsfrågan inom parentes): Essunga (Nossebrobadets framtid), Bromölla (arrangemangshall), Höganäs (hamnens utveckling), Skellefteå (Centrumbron), Surahammar (högstadiet i Virsboskolan) och Värmdö (ny skolorganisation).

I diagram 4.5 illustreras på motsvarande sätt valdeltagandet i 2010 och 2014 års riksdagsval efter kommun. Högst valdeltagandet finner vi i Lomma och lägst i Haparanda. Det gäller för båda valåren. Dessutom ökade valdeltagandet något i Lomma (+1,5 procentenheter), medan det sjönk i Haparanda (-0,7 procentenheter). Detta medförde att skillnaden i valdeltagandet mellan dessa kommuner ökade med 2,2 procentenheter till 22,5 procentenheter. Haparanda avviker markant från övriga kommuner när det gäller valdeltagande, men det fanns ytterligare nio kommuner där andelen röstande sjönk. Framför allt sjönk valdeltagandet i Södertälje (-1,6 procentenheter) och i Botkyrka (-1,0 procentenheter). I de övriga 280 kommuner steg alltså valdeltagandet. Mest steg det i Årjäng (+5,3 procentenheter) och Dorotea (+5,0 procentenheter).

Om vi går några årtionden tillbaka i tiden var skillnaderna i valdeltagande mellan olika kommuner mindre. I 1976 års riksdagsval, då det svenska valdeltagandet nådde sin hittills högsta nivå, var andelen röstande över 85 procent i samtliga landets kommuner. Även då var valdeltagandet högst i Lomma (96,0 procent). Lägst var det i Jokkmokk (85,0 procent). Med andra ord var skillnaden mellan den kommun som hade högst respektive lägst valdeltagande 11 procentenheter 1976, och den skillnaden har alltså vuxit till över 22 procentenheter i och med 2014 års val.

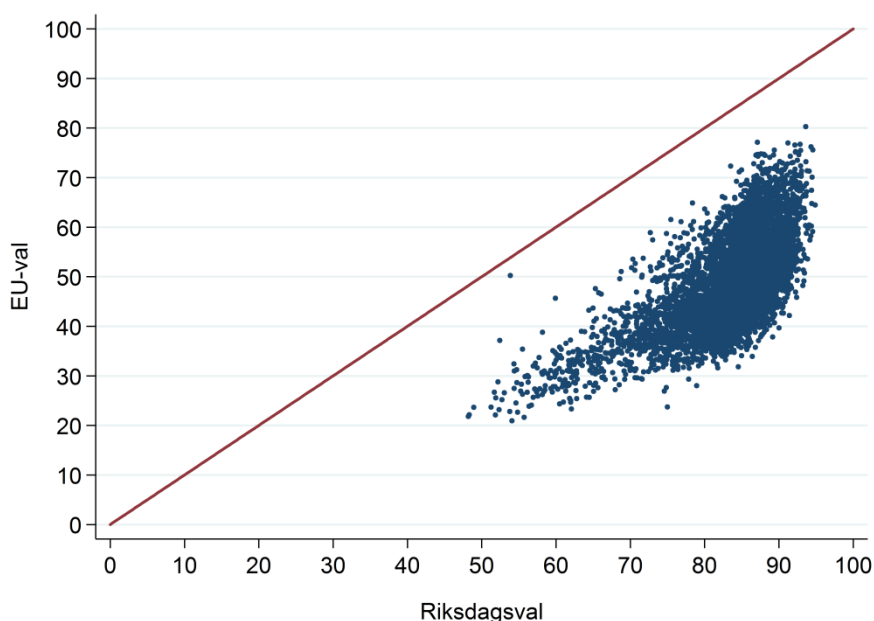
Deltagande i olika valdistrikt

Går vi ned på valdistriktsnivå är variationen i valdeltagande större än på kommunnivå. Valdistrikt är den minsta geografiska enheten vid val och utgör det område som hör till en vallokal. De allra flesta valdistrikt innefattar mellan 800 och 1 700 röstberättigade personer. I 2014 års val var antalet valdistrikt 5 837 stycken. Ett problem med att studera valdeltagande efter valdistrikt är att alla röster inte räknas på valdistriktsnivå. En del röster, framför allt sent avgivna förtidsröster, hinner inte distribueras ut till vallokalerna, utan tas i stället med i den så kallade onsdagsräkningen. Dessa röster redovisas inte efter valdistrikt då det skulle kunna röja valhemligheten. Detta innebär i sin tur att valdeltagande i viss mån underskattas för i stort sett alla valdistrikt.

Ett annat problem när valdeltagande på valdistriktsnivå analyseras ligger i att många valdistrikt ritas om mellan olika valtillfällen, vilket tyvärr försvårar jämförelser. De två valtillfällena 2014 hade dock samma valdistriktsindelning. Vi kan därför jämföra valdeltagandet i 2014 års EU- och riksdagsval för samtliga valdistrikt. I diagram 4.6 illustreras just det sambandet. Diagrammet motsvarar de diagram vi tidigare har studerat avseende kommuner, men här motsvarar varje punkt i diagrammet i stället ett av dessa 5 837 valdistrikt.

Den diagonala linjen visar den linje där valdistrikten skulle ligga om de hade samma valdeltagande i både EU- och riksdagsvalet 2014. Att alla punkter ligger till höger om linjen innebär att alla valdistrikt hade en större andel röstande i riksdagsvalet än i EU-valet 2014. Ju längre punkten ligger ifrån linjen, desto större är den skillnaden. Det generella mönstret att de valdistrikt som hade ett lågt valdeltagande i EU-valet även hade det i riksdagsvalet, även om sambandet inte är perfekt. Några enskilda punkter sticker dock ut. Det gäller i synnerhet den punkt som ligger nära den diagonala linjen, vilket indikerar att valdeltagande låg på ungefär samma nivå vid de två valtillfällena. Den punkten motsvarar valdistriktet Byske C, och det finns en förklaring till att den avviker.

Diagram 4.6
Valdeltagande i 2014 års EU- och riksdagsval efter valdistrikt. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Varje punkt i diagrammet motsvarar ett av 5 837 valdistrikt.

När röstsammanräkningen avslutats på valnatten den 14 september framkom att valdeltagandet i Byske C hade sjunkit dramatiskt i förhållande till 2010 års val. Det framkom snart att Posten hade glömt en säck med 810 förtidsröster i ett kassaskåp. Dessa förtidsröster kom med i den så kallade onsdagsräkningen och låg därmed till grund för valresultatet, men de kan inte hänföras till enskilda valdistrikt. En del andra avvikande punkter beror också på dessa onsdagsröster. I vissa kommuner väljer man att inte distribuera ut alla förtidsröster till valdistrikt för att säkerställa att tillräckligt många röster tillkommer i onsdagsräkningen för att valhemligheten inte ska riskera att röjas. Med denna brasklapp i åtanke bör alltså inte fokus riktas på enskilda avvikande punkter, utan på det generella mönster som består i att det är i huvudsak samma distrikt som har lågt respektive högt valdeltagande i de två valen och att variationen i valdeltagande mellan olika valdistrikt är betydligt större i EU-val än i riksdagsval.

Om vi fokuserar på EU-valet kan vi konstatera att det var 92 distrikt där valdeltagandet understeg 30 procent. Av dessa hade distriktet Södertälje 55 allra lägst deltagande. Där röstade endast 20,9 procent av de röstberättigade. De tio valdistrikt med lägst valdeltagande ligger alla i Södertälje, Stockholm eller Malmö.⁸ Vi kommer senare i rapporten att närmare studera hur olika individuella egenskaper hänger samman med benägenheten att rösta, men vi kan redan här se att det finns vissa samband mellan valdistriktens valdeltagande och hur de är befolkningsmässigt sammansatta. De tio valdistrikt med lägst deltagande i EU-valet kännetecknas även av att de alla är valdistrikt med låga medelinkomster och över 50 procent utrikes födda bland de röstberättigade. Totalt sett var det 172

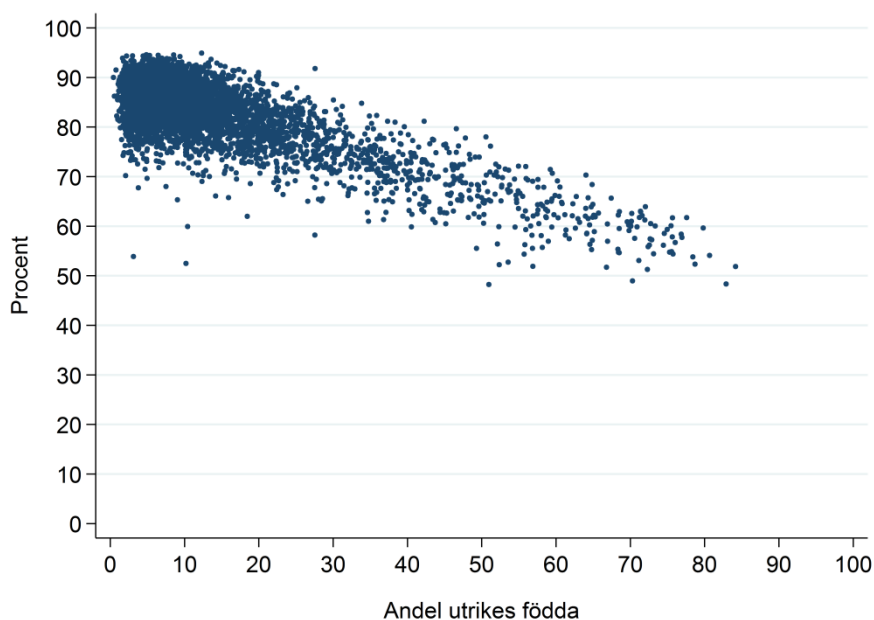
⁸ I rapportens tabellbilaga finns redovisat vilka tio distrikt som hade högst respektive lägst valdeltagande i 2014 års EU- och riksdagsval.

distrikt där över hälften av de röstberättigade är utrikes födda. Av dessa distrikt hade 160 ett valdeltagande under 40 procent och 67 under 30 procent. Det högsta valdeltagandet finner vi i distriktet Bromma 18 Södra Ångby i Stockholm, där 80,3 procent röstade. Det är det enda valdistrikt där valdeltagandet översteg 80 procent. Värt att notera är att bara ett antal kilometer därifrån ligger valdistriktet Spånga 22 Rinkebysvägen Ö, som hade det sjätte lägsta valdeltagandet med blott 22,2 procent. Valdistrikt med stora skillnader i valdeltagandet behöver med andra ord inte befinna sig på ett stort avstånd från varandra rent geografiskt. Vidare finns ett tydligt samband mellan utbildningsnivån bland de röstberättigade och valdeltagandet i ett valdistrikt. I de tio valdistrikt med högst valdeltagande i EU-valet 2014 var andelen med eftergymnasial utbildning mellan 63 och 89 procent. Det kan jämföras med det genomsnittliga distriktet där motsvarande andel låg på 35 procent. Det tar sig även uttryck i att av de 50 valdistrikt med högst valdeltagande ligger 43 i Stockholm, Uppsala eller Lund.

Ser vi till riksdagsvalet 2014 är mönstret likartat. Av de tio valdistrikt med högst valdeltagande hade alla utom ett under 10 procent utrikes födda bland de röstberättigade (i ett distrikt var andelen 12 procent). De flesta av dessa distrikt har jämförelsevis stor andel högutbildade. Högst var valdeltagandet i valdistriktet "137 Södra Kungsängen" i Uppsala där 94,9 procent röstade. Det var 592 distrikt där 90 procent eller fler av de röstberättigade begav sig till valurnorna. Samtidigt fanns det tre distrikt där andelen röstande understeg 50 procent.

Diagram 4.7

Valdeltagande i 2014 års riksdagsval i valdistrikt efter andel utrikes födda. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Varje punkt i diagrammet motsvarar ett av 5 837 valdistrikt.

I nio av de tio valdistrikt med lägst valdeltagande var över hälften av de röstberättigade utrikes födda (se diagram 4.7). Undantaget var distriktet Oscar 1 på

Djurgården i Stockholm. Förklaringen till det låga valdeltagandet är att 44 procent av de röstberättigade där är utlandssvenskar.⁹ Det finns ett tydligt samband mellan andelen utrikes födda i ett valdistrikt och valdeltagande, vilket illustreras i diagram 4.7. Även i riksdagsvalet 2014 var det 172 valdistrikt där över hälften av de röstberättigade var utrikes födda. Inget av dessa valdistrikt hade över 80 procents valdeltagande och i 157 av dem var andelen röstande under 70 procent.

Som nämndes tidigare ritas många valdistrikt om mellan valår, vilket försvårar jämförelser över tid. Men huvuddelen av distrikten förändras inte från ett valår till ett annat och i de fall flera valdistrikt har slagits samman till ett går det ändå att göra jämförelser. Av de 5 837 valdistrikt som fanns i 2014 års EU-val går 4 294 att jämföra med 2009 års val. I 92 procent av dessa valdistrikt ökade valdeltagandet. Bland de valdistrikt där valdeltagandet var lågt 2009 var den andelen ytterligare något högre. Om vi ser till dessa jämförbara valdistrikt och bland dem koncentrerar oss på de 50 distrikt som hade lägst valdeltagande 2009, så steg valdeltagandet i 48 av dem i 2014 års val. Samtidigt är det i stort sett samma distrikt som har lägst valdeltagande vid båda valtillfällena.

Ser vi till riksdagsvalet 2014 så är det 4 827 av 5 837 valdistrikt som kan jämföras med valet 2010. Bland dessa jämförbara distrikt ökade valdeltagandet i 72 procent. Till skillnad från EU-valet skedde dock inte ökningen främst bland de distrikt där valdeltagandet var lägst. Ser vi till de jämförbara distrikt där valdeltagandet 2010 var under 70 procent så ökade andelen röstande bara i 45 procent av dem. Det var inte heller i distrikt med riktigt högt valdeltagande som ökningarna framför allt förekom: bland de distrikt som hade över 90 procents valdeltagande 2010 ökade andelen röstande i 47 procent av dem. Däremot ökade valdeltagandet i 75 procent av de distrikt som 2010 hade mellan 80 och 90 procents valdeltagande. Även när det gäller riksdagsval hittar vi båda valåren i stort sett samma distrikt i botten vad gäller valdeltagande.

⁹ Utländssvenskar tas upp i röstlängden i det valdistrikt där man senast var folkbokförd i Sverige.

5. Valdeltagande och demografi

I det föregående kapitlet var skillnader i valdeltagande mellan olika kommuner och valdistrikt i fokus. Dessa skillnader hänger åtminstone delvis samman med egenskaperna hos de personer som bor i dessa områden. Det här och resterande kapitel av rapporten kommer vi att ägna åt sådana egenskaper genom att studera valdeltagandet i olika grupper av röstberättigade. Detta både genom att se till utvecklingen över tid och genom att mer ingående studera skillnader mellan olika grupper. Som beskrevs i rapportens inledning är det framför allt deltagandet EU-valet och riksdagsvalet 2014 bland svenska medborgare folkbokförda i Sverige som kommer att studeras.

Vi inleder med att i det här kapitlet studera hur benägenheten att rösta varierar efter de grundläggande indelningarna kön och ålder. Det är av flera skäl särskilt intressant att se hur valdeltagandet ser ut bland unga som får rösta för första gången, så vi kommer därför att ägna lite extra utrymme åt just förstagångsväljarna. I slutet av kapitlet kommer vi även att beröra sambandet mellan valdeltagande och civilstånd.

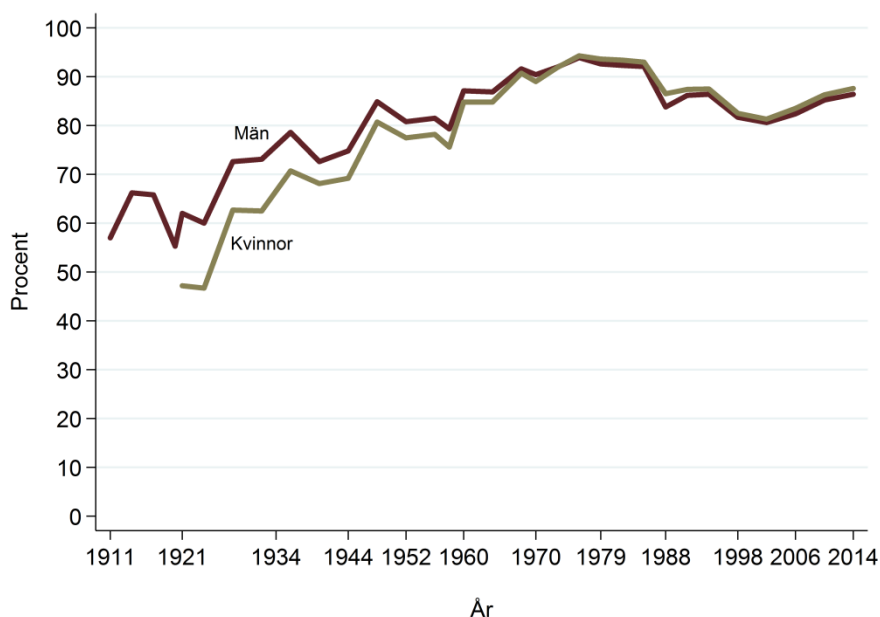
Kvinnor röstar i högre grad än män

Generellt sett finns en skillnad i valdeltagande mellan könen: kvinnor röstar i något högre grad än män. Skillnaden är dock inte stor. I riksdagsvalet 2014 var andelen röstande bland kvinnor en dryg procentenhet större än bland män. Skillnaden var marginellt större i valen till landstings- och kommunfullmäktige 2014. När det gäller EU-val är däremot skillnaderna mindre. I EU-valet 2004 var valdeltagandet bland kvinnor en procentenhet högre än bland män. Sedan minskade den skillnaden i 2009 och 2014 års val och är inte längre statistiskt säkerställd.

Sett ur ett längre perspektiv har dessa könsskillnader förändrats markant. Om vi flyttar blicken tillbaka till riksdagsvalet 1921, då kvinnor fick rösta första gången i ett riksdagsval, kan vi konstatera att valdeltagandet var klart lägre bland kvinnor än bland män, 47 procent jämfört med 62 procent. Som framgår av diagram 6.1 minskade dock skillnaden i valdeltagande mellan män och kvinnor under de årtionden som följde. Inledningsvis var alltså skillnaden i valdeltagande 15 procentenheter, men i riksdagsvalet 1948 hade den skillnaden minskat till 4 procentenheter och i valet 1960 var den endast 2 procentenheter.

I de därpå följande valen minskade avståndet ytterligare och till slut gick kvinnors valdeltagande förbi männens. Det är dock svårt att avgöra exakt när detta skifte skedde. Valdeltagandeundersökningen i samband med riksdagsvalet 1976 visade en något större andel röstande bland kvinnor än bland män, men skillnaden var inte statistiskt säkerställd. Dessutom genomfördes den undersökningen under perioden 1973–1985, då personer äldre än 75 år inte ingick i urvalet. Detta har betydelse då valdeltagandet är lägre bland dem över 75 år, och det är fler kvinnor än män i den gruppen. I riksdagsvalet 1988 kan vi dock för första gången med säkerhet konstatera att kvinnor röstar i högre grad än män, och det förhållandet har gällt sedan dess.

Diagram 5.1
Valdeltagande i riksdagsval efter kön, 1911–2014. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

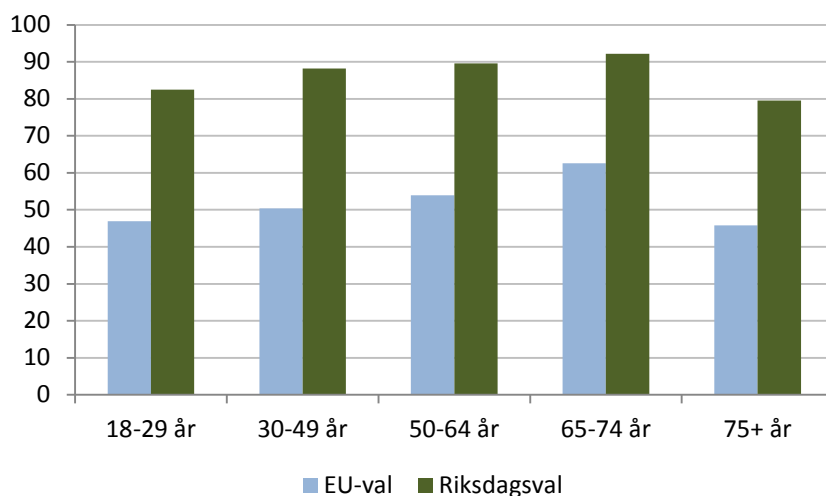
Kommentar: Statistiken är totalräknad fram till och med 1960 års val. Därefter baseras skattningarna på urvalsundersökningar och har därmed en viss osäkerhet. I undersökningarna 1973–1985 ingår inte personer 75 år och äldre i urvalet.

Dessa skillnader är dock som sagt små. Sedan slutet av 1960-talet har kvinnor och män röstat i ungefär samma grad. Från och med 1990-talet är kvinnors valdeltagande endast omkring en procentenhet högre än mäns. På det hela taget är därmed röstande i allmänna val en jämställd form av politiskt deltagande. Samtidigt bör det att nämnas att tydligare könsskillnader framträder om vi ser till valdeltagande inom vissa specifika grupper. Detta gäller framför allt när vi studerar valdeltagandet efter kön i olika åldersgrupper, vilket föranleder oss att gå vidare med att göra just det. Vi kommer dock även i andra delar av rapporten att återkomma till jämförelser mellan könen när vi studerar andelen röstande inom olika grupper av röstberättigade.

Skillnader efter ålder

Det är i den statsvetenskapliga forskningen sedan länge känt att det finns ett tydligt samband mellan valdeltagande och ålder som tar sig uttryck i att andelen röstande tenderar att vara lägre bland unga och äldre personer (Wolfinger & Rosenstone 1980). Detta gäller även i svenska val. I diagram 5.2 illustreras valdeltagandet i 2014 års EU- och riksdagsval efter åldersgrupper. Det framgår av diagrammet att för båda valen är andelen röstande minst i den yngsta och den äldsta åldersgruppen. Högst valdeltagande finner vi i åldersgruppen 65-74 år. I den gruppen är även skillnaden i valdeltagande mellan EU- och riksdagsval som minst. Trots detta uppgår den ändå till 30 procentenheter. För de övriga åldersgrupperna är motsvarande skillnader mellan 33 och 38 procentenheter.

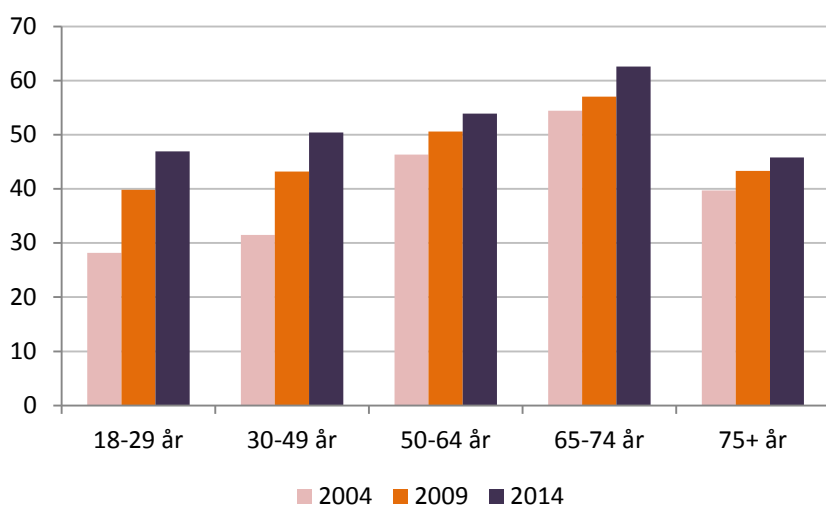
Diagram 5.2
Valdeltagande i EU- och riksdagsval 2014 efter åldersgrupper. Procent

Källa: SCB:s valstatistik
Kommentar: avser ålder vid valårets slut.

Vi kunde i kapitel 3 konstatera att de senaste två EU-valen har inneburit en markant ökning av andelen röstande. Som framgår av diagram 5.3 gäller det även inom samtliga åldersgrupper. Värt att notera är att ökningen har varit betydligt större bland dem under 50 år än bland äldre. I åldersgruppen 18-29 år ökade andelen röstande 2014 med 7 procentenheter till 47 procent. I jämförelse med 2004 års val är ökningen hela 19 procentenheter. I åldersgruppen 30-49 år har motsvarande ökning varit lika stora och valdeltagandet i den åldersgruppen ligger på 50 procent i 2014 års val. I de äldre åldersgrupperna har också valdeltagandet ökat, men inte fullt lika kraftfullt. Detta har inneburit att skillnaderna mellan olika åldersgruppers deltagande har minskat.

Diagram 5.3
Valdeltagande i EU-val efter åldersgrupper, 2004–2014. Procent

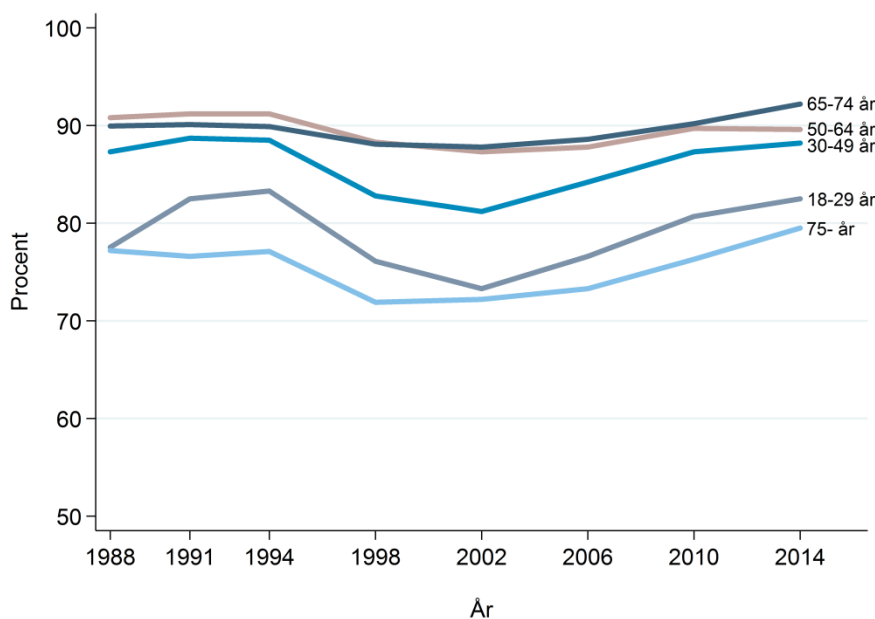

Källa: SCB:s valstatistik
Kommentar: avser ålder vid valårens slut.

När det gäller riksdagsval finns redovisningar av valdeltagande i olika åldersgrupper från 1944 och framåt. Under hela den tidsperioden gäller det generella mönster som består i att det lägsta deltagandet återfinns bland de yngsta och äldsta. Skillnaderna har varit som minst när andelen röstande totalt sett har varit som störst. När det svenska valdeltagandet under perioden 1973–1982 låg över 90 procent var också skillnaderna mellan olika åldersgrupper minst (Öhrvall 2012b). När valdeltagandet sjönk i valen 1998 och 2002 så gällde det framför allt bland dem under 50 år, se diagram 5.4. Skillnaderna i valdeltagande mellan olika åldersgrupper förstärktes på så vis.

De senaste valens uppgång i valdeltagande har dock varit starkare i de åldersgrupper som tidigare hade ett jämförelsevis lågt valdeltagande, och skillnaderna har därmed minskat. Jämfört med föregående val ökade valdeltagandet bland dem under 30 år med 2 procentenheter till 83 procent i 2014 års riksdagsval. Bland dem 75 år och äldre ökade andelen röstande med 3 procentenheter till 80 procent. Jämfört med 2002 års riksdagsval är ökningen bland dem under 30 år 9 procentenheter och bland dem 75 år och äldre 7 procentenheter. Samtidigt ökade andelen röstande bland dem 50-64 år bara med 2 procentenheter under samma tidsperiod. Detta har inneburit ett åldersmässigt mer jämlikt deltagande.

Diagram 5.4
Valdeltagande i riksdagsval efter åldersgrupper, 1988–2014. Procent

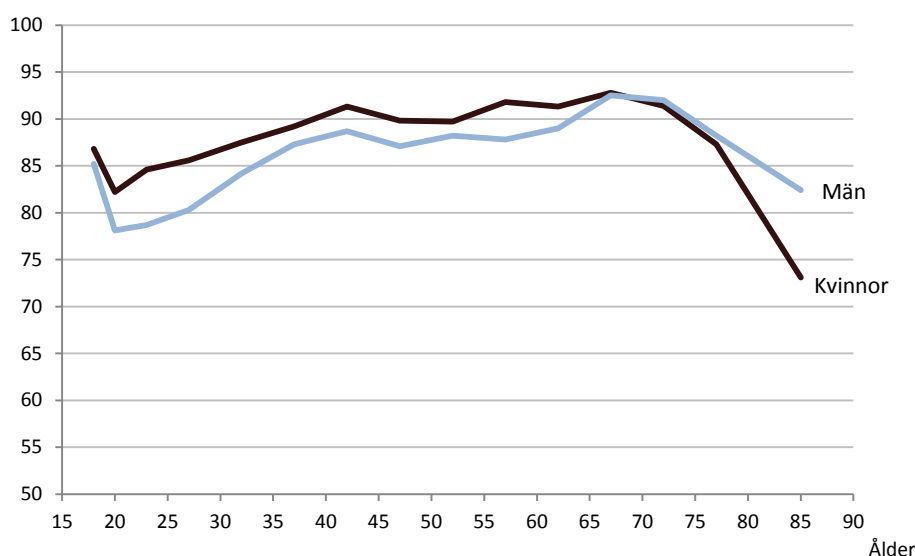
Källa: SCB:s valstatistik
Kommentar: avser ålder vid valårens slut.

I diagram 5.5 illustreras sambandet mellan kön och ålder på ett detaljerat sätt för riksdagsvalet 2014. Även om urvalet är mycket stort finns det ändå en viss osäkerhet i siffrorna, vilket förklarar det något skakiga mönstret i diagrammets linjer.¹⁰ Det går ändå att konstatera att med undantag för de allra äldsta röstar

¹⁰ Skattningsarna baseras på över 60 000 observationer.

kvinnor i högre grad än män. Andelen röstande var 5 procentenheter större bland kvinnor under 30 år än bland män i samma åldersgrupp. Kvinnors valdeltagande är ungefär 2-5 procentenheter högre än mäns i åldrar upp till 65 år. Bland 65-80-åringar är det numera väldigt jämnt, och det är bara bland dem 80 år och äldre där valdeltagandet är högre bland män än bland kvinnor. Samtidigt är kvinnor över 80 år en grupp där valdeltagandet ökar som mest. Jämfört med 2002 års riksdagsval har andelen röstande i den gruppen ökat med 13 procentenheter. Det är dock från en låg nivå, vilket gör att valdeltagandet i den gruppen ändå bara är 70 procent i 2014 års riksdagsval. Bland män i samma åldersgrupp röstade 81 procent.

Diagram 5.5
Valdeltagande i riksdagsvalet 2014, efter kön och ålder. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Skattningarna är baserade på urval och är beräknade för små åldersgrupper. Tillhörande felmarginaller varierar, men ligger i stort sett genomgående strax under ± 2 procentenheter (cirka ± 3 procentenheter för dem 75 år och äldre). Med ålder avses ålder vid valårets slut.

Internationell forskning har visat att olika generationer röstar i olika hög grad (se t.ex. Blais 2007; Wass 2007). Sådana skillnader förefaller även finnas i den svenska väljarkåren, vilket skulle kunna medföra att det högre valdeltagandet bland kvinnor på sikt kommer att sträcka sig upp i än högre åldrar.

Det framgår även av diagram 5.5 att valdeltagandet i huvudsak har ett kurvlinjärt samband med ålder. Med det avses att andelen röstande är stigande i takt med ålder upp till strax över 70 år för att sedan avta. Motsvarande samband har kunnat konstateras i andra länder (se t.ex. Wolfinger & Rosenstone 1980; Bhatti, Hansen & Wass 2012). Att valdeltagande är lägre bland de allra äldsta är inte så förvånande då det bland dem finns en stor andel med olika former av hälsoproblem (jfr. Järnbert 2015). Senare forskning har lyft fram att förlust av sociala nätverk är ytterligare en delförklaring (Bhatti & Hansen 2012b). Med detta avses att många äldre förlorar det nätverk som arbetet gav dem och i vissa fall även sin partner. Sådana förluster har visat sig ha en negativ effekt på benägenheten att rösta. Samtidigt förtjänar det att påpekas att i 2014 års svenska riksdagsval var valdeltagandet 92 procent bland dem 70-74 år, vilket antyder att arbetet inte tycks ha så stor betydelse, i alla fall inte i Sverige.

Det finns dock en avvikelse från det kurvlinjära sambandet: andelen röstande är större bland dem som är 18 år och precis uppnått rösträttsåldern än bland de något äldre. Detta är inget unikt för 2014 års val, utan det förhållandet har observerats tidigare i svenska val (Öhrvall 2009, 2012b) och även i andra länder (Bhatti, Hansen & Wass 2012). En trolig förklaring är att en stor andel av dessa 18-åringar går i gymnasieskolan i samband med valet (jfr. Wolfinger & Rosenstone 1980: kapitel 3). Inom ramen för arbetet i skolan kan information kring valsystemet och partierna förmedlas, vilket torde öka medvetenheten och förhoppningsvis även intresset bland skoleleverna. En annan förklaring som har lyfts fram av Yosef Bhatti och Kasper M. Hansen (2012a) är att de allra yngsta i högre grad bor hos sina föräldrar. Deras studie visar att det finns en positiv påverkan på benägenheten att rösta bland unga som bor hemma hos föräldrar som röstar (se även Plutzer 2002). I det följande avsnittet analyserar vi dessa riktigt unga väljare närmare.

Förstagångsväljare

Att delta eller inte delta, det är en fråga som alla röstberättigade står inför vid varje valtillfälle. Men för de väljare som röstar för första gången kan den frågan vara av särskild betydelse. Statsvetaren Mark N. Franklin (2004) har lyft fram att dessa väljares tidiga erfarenheter kan påverka deras benägenhet att rösta senare i livet. Även annan statsvetenskaplig forskning på senare år har lyft fram att röstande kan ses som en vanehandling och att valdeltagande i unga år kan forma en vana som vidmakthålls senare i livet (Plutzer 2002; Aldrich m.fl. 2011).

Mot bakgrund av detta är förstagångsväljare en grupp som är av särskilt intresse. Det bör framhållas att begreppet förstagångsväljare inte är entydigt och kan definieras på flera olika sätt. Exempelvis kan en person som har erhållit svenskt medborgarskap och av det skälet får rösta för första gången i ett riksdagsval betraktas som en förstagångsväljare. Vanligtvis avses dock personer som uppnått rösträttsålder sedan föregående val, och det är även det som avses i den här rapporten.

I 2014 års riksdagsval var det 445 000 röstberättigade som hade uppnått rösträttsåldern 18 år efter 2010 års val.¹¹ Det innebär att dessa förstagångsväljare motsvarade 6 procent av de röstberättigade. De flesta av dem hade dock möjlighet att göra sin röstningsdebut tidigare redan under våren 2014 då EU-valet ägde rum. I det här avsnittet betraktar vi dem som förstagångsväljare oavsett detta. Med andra ord är det de personer som uppnått rösträttsålder sedan närmast föregående riksdagsval som vi intresserar oss för. Vi kommer dock att jämföra deras valdeltagande i 2014 års EU- och riksdagsval.

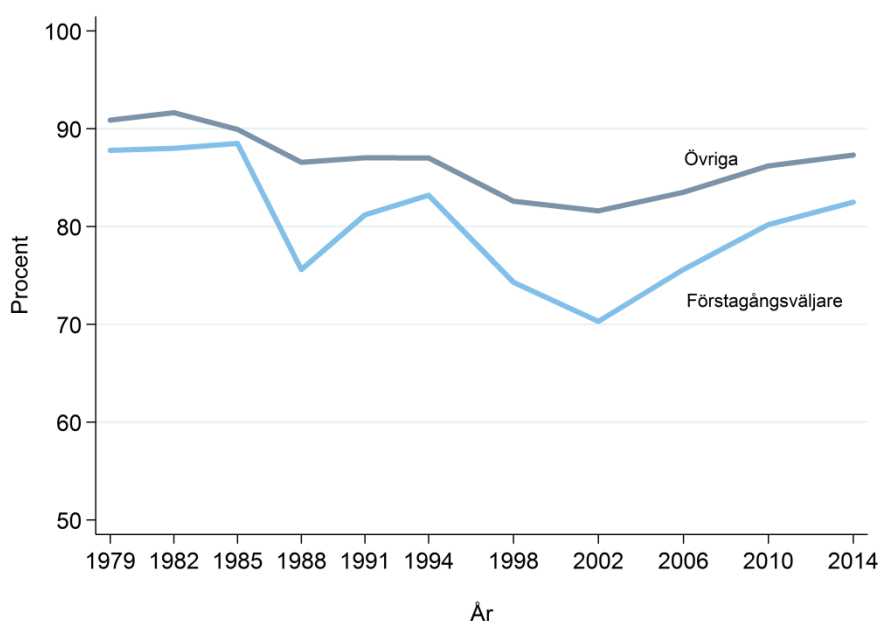
Låt oss dock först se hur valdeltagandet bland förstagångsväljare har utvecklats från 1976 och framåt. Det är den period då rösträttsåldern har varit 18 år. I och med riksdagsvalet 1976 sänktes åldersgränsen för att få rösta från 19 till 18 år. Dessutom ändrade man till att avse ålder på valdagen i stället för som tidigare ålder uppnådd året innan valåret. Sammantaget gjorde detta att det var ovanligt många förstagångsväljare i 1976 års val, totalt närmare en halv miljon personer. I valen därefter uppgick antalet till omkring 300 000 personer. Antalet förstagångsväljare blev sedan åter större i och med att mandatperiodernas längd ändrades från tre till fyra år efter 1994 års val. Framför allt var antalet mycket stort i riksdagsvalet 2010,

¹¹ Om även utlandssvenskar räknas med uppgick antalet förstagångsväljare till 451 000.

omkring 500 000 personer. Detta berodde på att de stora barnkullarna som föddes i slutet av 1980-talet och i början av 1990-talet då fick rösta för första gången.

I diagram 5.6 illustreras valdeltagandet i riksdagsval bland förstagångsväljare och övriga under perioden 1976–2014. Som framgår av diagrammet är valdeltagandet lägre bland förstagångsväljare än bland övriga väljare. Det är inget förvånande mot bakgrund av vad vi tidigare i kapitlet kunnat konstatera kring valdeltagande i olika åldersgrupper.

Diagram 5.6
Valdeltagande i riksdagsval, förstagångsväljare och övriga, 1976–2014.
Procent

Källa: SCB:s valstatistik

Vi kan även se att utvecklingen av andelen röstande bland förstagångsväljare över tid liknar den bland övriga åldersgrupper, men förändringarna mellan olika val är större. Exempelvis var den nedgång i valdeltagande som skedde mellan 1994 och 2002 betydligt kraftigare bland förstagångsväljare. Samtidigt är den uppgång som har skett i och med de senaste tre valen på motsvarande sätt mer markant. I riksdagsvalet 2014 röstade 83 procent av förstagångsväljarna, vilket är 5 procentenheter lägre än bland övriga. Den skillnaden var dock mer än dubbelt så stor i 2002 års val. Jämfört med 2010 ökade valdeltagandet bland förstagångsväljare 2014 med 2 procentenheter.

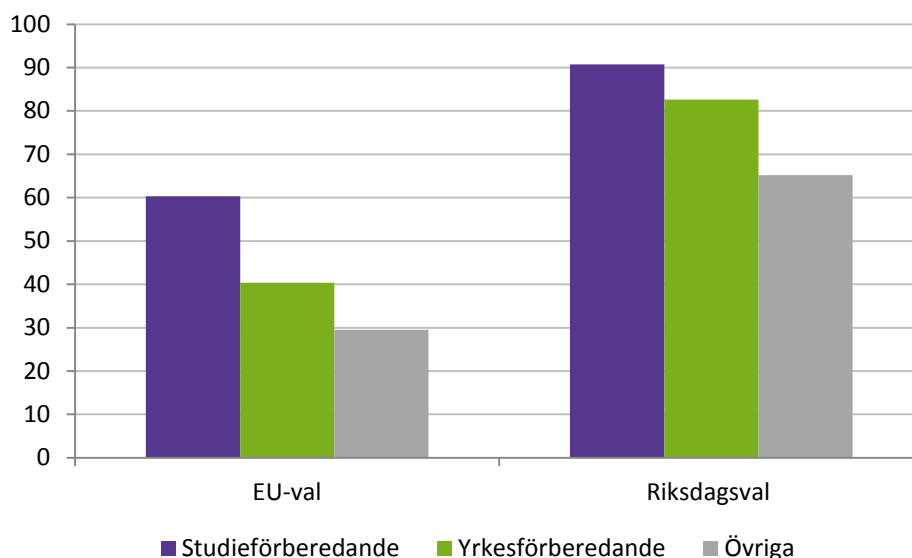
Vi har tidigare i kapitlet kunnat konstatera att bland yngre personer röstar kvinnor i högre grad än män. En sådan skillnad finns även bland förstagångsväljare. Differensen är ungefär 3–4 procentenheter om vi ser till de senaste tre riksdagsvalen. Skillnaden är statistiskt säkerställd för valen 2006 och 2010, men i riksdagsvalet 2014 är den inte längre det.

Vi kan ta analysen av förstagångsväljarna i 2014 års riksdagsval några steg längre. I diagram 5.7 redovisas deras deltagande i 2014 års EU- och riksdagsval uppdelat efter om de gick ett studieförberedande eller ett yrkesförberedande program i

gymnasieskolan. För de förstagångsväljare som hade avslutat sin gymnasieutbildning under vårterminen 2014 eller tidigare avser studieinriktningen den slutförda utbildningen. För dem som fortfarande gick på gymnasiet under hösten 2014 avser uppgiften den pågående utbildningen. De förstagångsväljare som 2014 varken gick på gymnasiet eller tidigare hade slutfört en sådan utbildning hamnar i kategorin Övriga. I den kategorin hamnar även de elever som har gått individuella programmet eller som 2014 gick introduktionsprogram till gymnasieskolan.

Som framgår av diagrammet finns det betydande skillnader mellan dessa grupper. I riksdagsvalet var valdeltagandet bland de förstagångsväljare som gick eller hade gått en studieförberedande gymnasieutbildning 91 procent. Det kan jämföras med 83 procent bland dem som gick eller hade gått en yrkesförberedande gymnasieutbildning. Det innebär en skillnad på 8 procentenheter. I EU-valet var motsvarande skillnad hela 20 procentenheter (60-40 procent). Det finns alltså en betydande skillnad i valdeltagande bland förstagångsväljare efter studieinriktning i gymnasieskolan. Detta gäller i synnerhet för EU-val. Allra lägst var dock valdeltagandet bland dem som inte gick eller tidigare hade slutfört någon sådan gymnasieutbildning.

Diagram 5.7
Valdeltagande i EU- och riksdagsval 2014, bland förstagångsväljare efter studieinriktning i gymnasieskolan. Procent

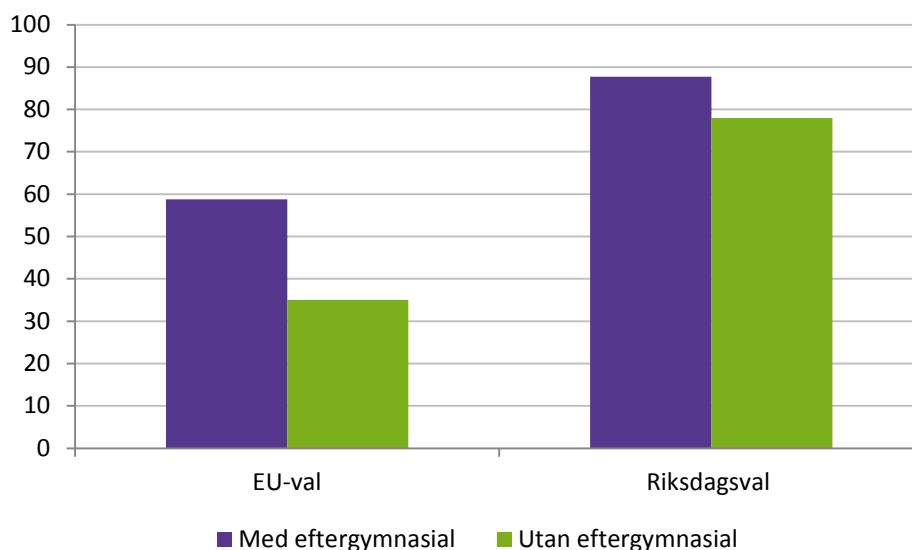
Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Avser personer som uppnått rösträttsålder efter 2010 års riksdagsval. Indelningen baseras på uppgifter från SCB:s utbildningsregister. För de förstagångsväljare som hade avslutat sin gymnasieutbildning vårterminen 2014 eller tidigare avser studieinriktningen för den slutförda utbildningen. För dem som fortfarande gick på gymnasiet under hösten 2014 avser uppgiften den pågående utbildningen. De förstagångsväljare som inte tillhör någon av dessa grupper hamnar i kategorin Övriga. I den kategorin hamnar även de elever som har gått individuella programmet eller går introduktionsprogram.

Dessa skillnader efter studieinriktning på gymnasieskolan är inte något nytt. Det såg ut på exakt samma sätt i riksdagsvalet 2010, och även i valet 2006 fanns liknande skillnader (Öhrvall 2009). Om vi ser till riksdagsvalet 2014 finns det inte några könsskillnader avseende valdeltagande inom de olika studieinriktningarna.

Som nämndes tidigare i kapitlet har statsvetenskaplig forskning visat att familjen har betydelse för unga personers valdeltagande. En närliggande fråga är om det finns någon skillnad i valdeltagande bland förstagångsväljare efter deras föräldrars utbildningsnivå. Diagram 5.8 visar att sådana skillnader finns. De förstagångsväljare som har någon förälder med slutförd eftergymnasial utbildning röstade i högre grad än de som inte hade det. Det gäller 2014 års riksdagsval, men framför allt i EU-valet samma år. I riksdagsvalet röstade 88 procent av de förstagångsväljare som hade någon högutbildad förälder och 78 procent av dem utan. I EU-valet var motsvarande andelar 59 och 35 procent – en skillnad på hela 24 procentenheter.

Diagram 5.8
Valdeltagande i EU- och riksdagsval 2014, bland förstagångsväljare efter föräldrars högsta utbildningsnivå. Procent

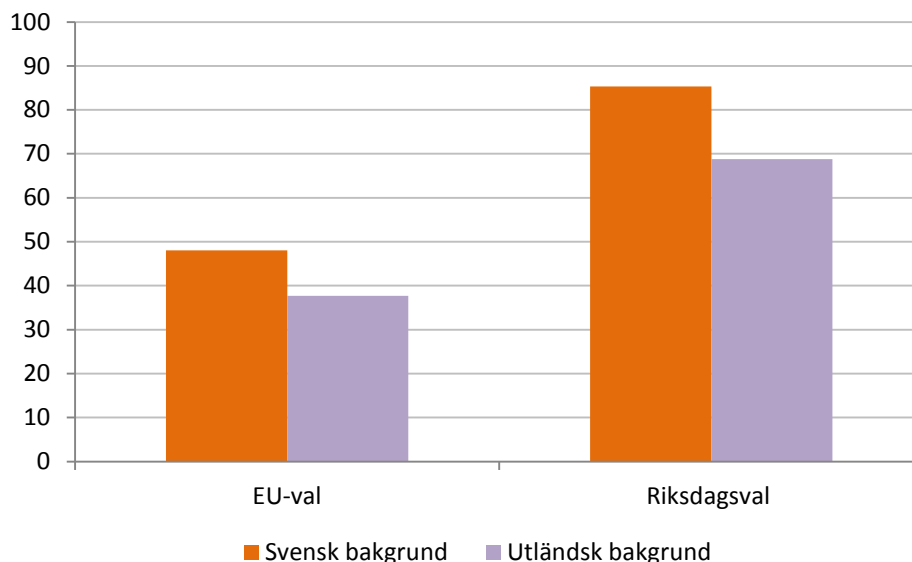

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Avser personer som uppnått rösträttsålder efter 2010 års riksdagsval. Utbildningsnivån avser den högsta slutförda utbildning för den av föräldrarna som uppnått högst utbildningsnivå. Uppgifter om utbildningsnivå kommer från SCB:s utbildningsregister.

I nästa kapitel kommer vi att återkomma till sambandet mellan utbildning och valdeltagande. Nu går vi i stället vidare och jämför valdeltagande bland förstagångsväljare efter svensk eller utländsk bakgrund. I diagram 5.9 illustreras det sambandet för EU- och riksdagsvalet 2014. Till personer med utländsk bakgrund räknas dem som antingen är födda utomlands eller har två utrikes födda föräldrar, och alla övriga anses ha svensk bakgrund. Som framgår av diagrammet finns tydliga skillnader i valdeltagande mellan dessa grupper. I riksdagsvalet röstade 85 procent av förstagångsväljare med svensk bakgrund och 69 procent av dem med utländsk bakgrund. I EU-valet var motsvarande andelar 48 och 38 procent.

Diagram 5.9
Valdeltagande i EU- och riksdagsval 2014, bland försttagångsväljare efter svensk/utländsk bakgrund. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Avser personer som uppnått rösträttsålder efter 2010 års riksdagsval.

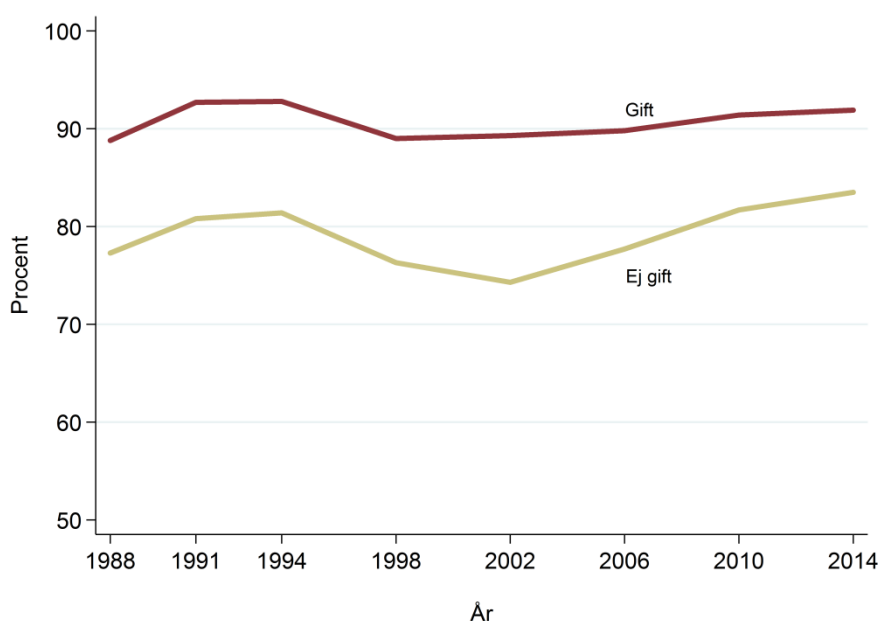
Vi kan alltså konstatera att det inom gruppen försttagångsväljare finns betydande skillnader i valdeltagande. Om vi jämför riksdagsvalet 2010 och 2014 så ger det inte några indikationer på att dessa skillnader ser ut att minska över tid. När det gäller indelningar som har med födelse land att göra är det dock viktigt att ha i åtanke att invandringen till Sverige har ändrat karaktär över tid. Vi får anledning att återkomma till det och mer ingående analyser av valdeltagande efter födelse land i kapitel 7.

Civilstånd

Vi har tidigare i kapitlet studerat röstningsbenägenhet efter kön och ålder. Vi flyttar nu blicken till civilstånd. Statistik över andelen röstande efter civilstånd finns redovisad från och med riksdagsvalet 1944. Vi är här intresserade av att studera benägenheten att rösta bland dem som är gifta och bland dem som inte är det. I gruppen "ej gifta" inkluderar vi både ogifta och tidigare gifta, det vill säga skilda, änkor och änklingar. För val under senare tid inkluderas även registrerade partners i gruppen gifta.

Under hela perioden från 1944 och framåt är valdeltagandet högre bland gifta än bland dem som inte är gifta. Skillnaden var som störst i valet 1944, då den uppgick till 22 procentenheter. Under perioden 1973-1985 då valdeltagandet totalt sett var som högst var också avståndet mellan gifta och ej gifta som minst (se Öhrvall 2012b). Som framgår av diagram 5.10 ökade skillnaden i samband med att valdeltagandet sjönk i 1998 och 2002 års val. De senaste valens ökning av valdeltagandet har dock inneburit att avståndet åter har minskat. I riksdagsvalet 2014 var andelen röstande bland gifta 92 procent och bland ej gifta 84 procent. I jämförelse med 2010 har valdeltagandet gått upp med 2 procentenheter bland ej gifta. För gifta finns ingen statistiskt säkerställd förändring.

Diagram 5.10
Valdeltagande i riksdagsval efter civilstånd, 1988–2014. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

I valet 1944 röstade gifta män i högre grad än gifta kvinnor. Avståndet uppgick till knappt 4 procentenheter. Det avståndet har successivt minskat för att i de senaste valen helt försvinna. I dag röstar gifta män och kvinnor i samma utsträckning. En liknande utveckling finns även bland dem som inte är gifta: i den gruppen röstade förr män i högre grad än kvinnor, medan det i dag är kvinnor som röstar i högre grad än män. I 2014 års riksdagsval uppgick den skillnaden till ungefär 2 procentenheter.

Även i EU-val finns liknande skillnader efter civilstånd. I 2014 års val var andelen röstande bland gifta 59 procent och bland ej gifta 47 procent, vilket motsvarar en skillnad på 12 procentenheter. I båda grupperna har valdeltagandet stigit i de senaste valen, men i något högre grad bland dem som inte är gifta. Detta har medfört att avståndet har minskat något.

Det är i sammanhanget värt att nämna att mer ingående analyser visar att det inte tycks vara själva äktenskapet som har en effekt på valdeltagandet. Från valdeltagandeundersökningarna vet vi att det är sammanboende snarare än giftermål som hänger samman med benägenheten att rösta (se Öhrvall 2012b). Det är i linje med de teorier som säger att det sociala nätverket, och då inte minst personer i den egna familjen har betydelse för valdeltagandet (se t.ex. Bhatti & Hansen 2012b).

Vi har i det här kapitlet framför allt studerat samband mellan å ena sidan valdeltagande och å andra sidan kön, ålder och civilstånd. Det finns även ett samband mellan ålder och civilstånd: andelen gifta är mindre bland de allra yngsta. I kapitel 8 kommer vi att samtidigt studera dessa två egenskaper tillsammans med en rad andra egenskaper. Detta med avsikt att nå än större klarhet kring hur olika egenskaper hänger samman med benägenheten att rösta. Närmast går vi dock i nästa kapitel vidare med att se vilken betydelse olika former av sociala resurser har för valdeltagandet.

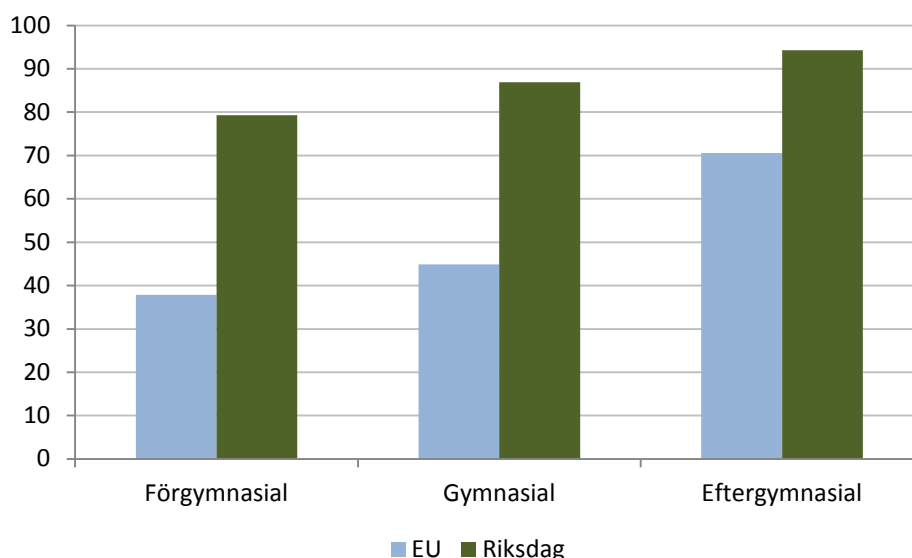
6. Resurser och röstande

Som nämndes i kapitel 2 har tidigare forskning visat att resursstarka individer tenderar att vara mer politiskt aktiva (se även t.ex. Verba & Nie 1972). Med resursstarka avses i dessa sammanhang exempelvis personer med hög utbildning eller inkomst. I det här kapitlet kommer vi att studera hur sådana egenskaper, och andra socioekonomiska indelningar, hänger samman med benägenheten att rösta.

Skillnader efter utbildning

Tidigare forskning har visat att utbildning, tillsammans med ålder, är den sociodemografiska faktor som har starkast samband med benägenheten att rösta (Blais 2007). Sverige är inte något undantag i det avseendet, utan även här finner vi ett starkt samband mellan utbildningsnivå och valdeltagande. I diagram 6.1 illustreras andelen röstande i 2014 års EU- och riksdagsval efter utbildningsnivå (bland dem 18-74 år). Valdeltagandet i riksdagsvalet var 94 procent bland dem med eftergymnasial utbildning, medan det var 87 procent bland dem med gymnasial och 79 procent bland dem med förgymnasial utbildning. Med andra ord var valdeltagandet 15 procentenheter högre bland dem med högskoleutbildning än bland dem med endast förgymnasial utbildning. I EU-valet var motsvarande skillnaden än större – hela 33 procentenheter. Benägenheten att rösta är nästan dubbelt så stor bland dem med eftergymnasial utbildning som bland dem med förgymnasial, 71 jämfört med 38 procent. Bland dem med gymnasial utbildning röstade 45 procent.

Diagram 6.1
Valdeltagande i EU- och riksdagsval 2014, 18–74 år efter utbildningsnivå.
Procent

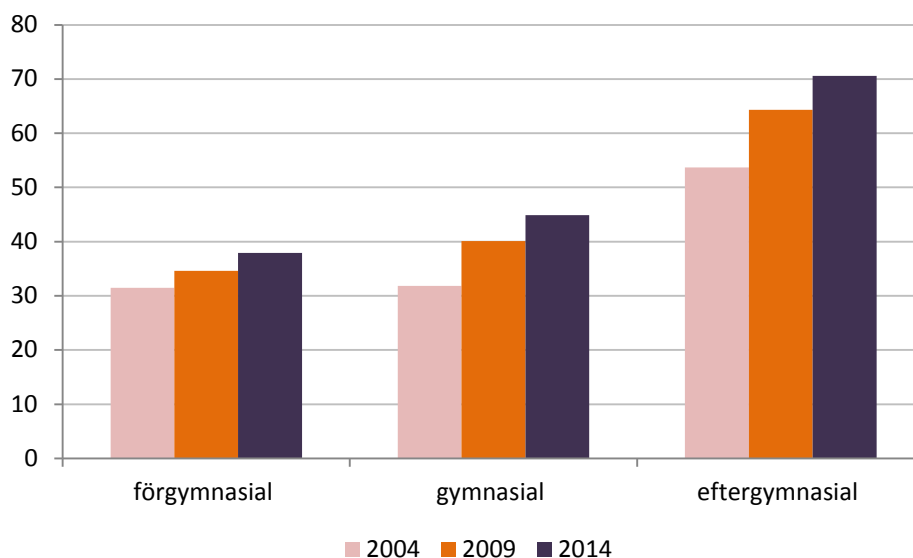
Källa: SCB:s valstatistik

Skillnaderna i valdeltagandet efter utbildningsnivå är mycket stora i EU-val. Det är få andra jämförelser av valdeltagande mellan grupper som visar så stora

skillnader. Detta var en bakomliggande orsak till att vi i kapitel 4 kunde konstatera att valdeltagandet i EU-valet var betydligt högre i de valdistrikt där andelen högutbildade var stor.

Som framgår av diagram 6.2 har dessa skillnader förstärkts i de senaste valen, trots att andelen röstande har ökat oavsett utbildningsnivå. I EU-valet 2014 ökade valdeltagandet bland dem med eftergymnasial utbildning med 6 procentenhet och jämför vi med 2004 års val är ökningen hela 17 procentenheter. Bland personer med förgymnasial utbildning är motsvarande ökning 3 respektive 6 procentenheter, och bland personer med gymnasial utbildning 5 respektive 13 procentenheter.

Diagram 6.2
Valdeltagande i EU-val, 18–74 år efter utbildningsnivå, 2004–2014. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Uppgifter om utbildning har hämtats från SCB:s register Befolkningens utbildning som innehåller uppgifter om högsta slutförda utbildning för personer i åldrar 16-74 år. Uppgifterna har hämtats från den registerversion som avser 1 januari för respektive valår. Utbildningarna är klassificerade enligt Svensk utbildningsnomenklatur (SUN).

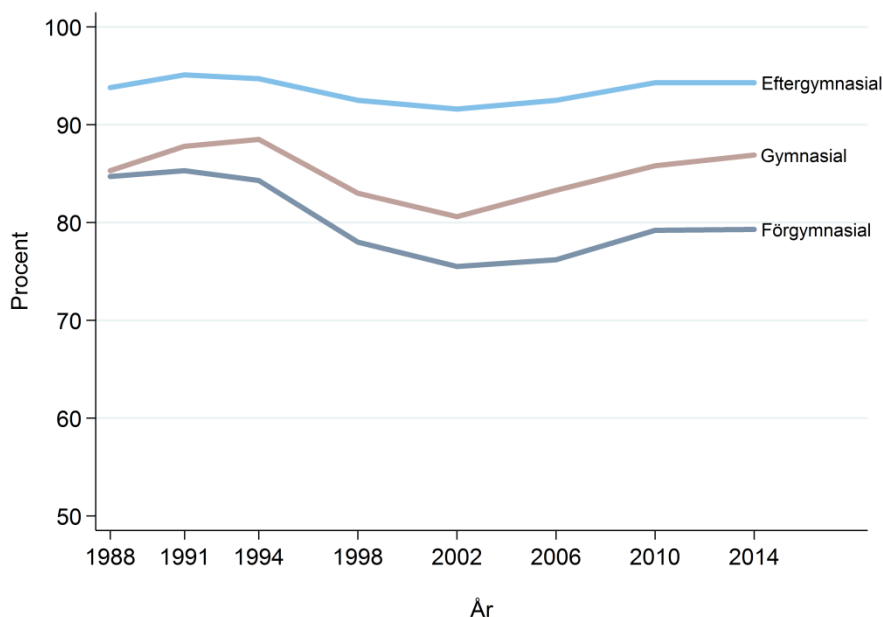
Även i riksdagsval har skillnaderna i valdeltagande efter utbildningsnivå ökat över tid. I diagram 6.3 illustreras andelen röstande bland dem med förgymnasial, gymnasial och eftergymnasial utbildning för perioden 1988–2014. Av diagrammet framgår att valdeltagandet har utvecklats på liknande sätt i alla tre grupper, men nivåerna och förändringarnas storlek varierar kraftigt.

Vi kan även se att den nedgång i valdeltagande som skedde mellan 1994 och 2002 framför allt skedde bland dem med förgymnasial och gymnasial utbildning. Detta gjorde att skillnaden i valdeltagande i förhållande till dem med eftergymnasial utbildning ökade betydligt. I valet 1994 var andelen röstande bland dem med förgymnasial utbildning 10 procentenheter mindre än bland dem med eftergymnasial. Det avståndet hade växt till 15 procentenheter i 2002 års val.

De senaste valens uppgång i röstandet har inneburit ett något mer jämnt valdeltagande med avseende på utbildning, men det är små förändringar och

skillnaderna är betydligt större i dag än i början av 1990-talet. Jämfört med 2010 är det endast bland dem med gymnasial utbildning som en ökning av andelen röstande kan noteras.

Diagram 6.2
Valdeltagande i riksdagsval, 18–74 år efter utbildningsnivå, 1988–2014.
Procent

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Uppgifter om utbildning har hämtats från SCB:s register Befolkningens utbildning som innehåller uppgifter om högsta slutförda utbildning för personer i åldrar 16-74 år. Uppgifterna har hämtats från den registerversion som avser 1 januari för respektive valår. Utbildningarna är klassificerade enligt Svensk utbildningsnomenklatur (SUN).

Inom de tre utbildningskategorierna är skillnaderna vad gäller valdeltagande efter kön små eller obefintliga. I riksdagsvalet 2014 röstade kvinnor i något högre grad än män bland dem med gymnasial eller eftergymnasial utbildning. I EU-valet 2014 kan inte några statistiskt säkerställda skillnader av det slaget konstateras.

Inkomst och deltagande

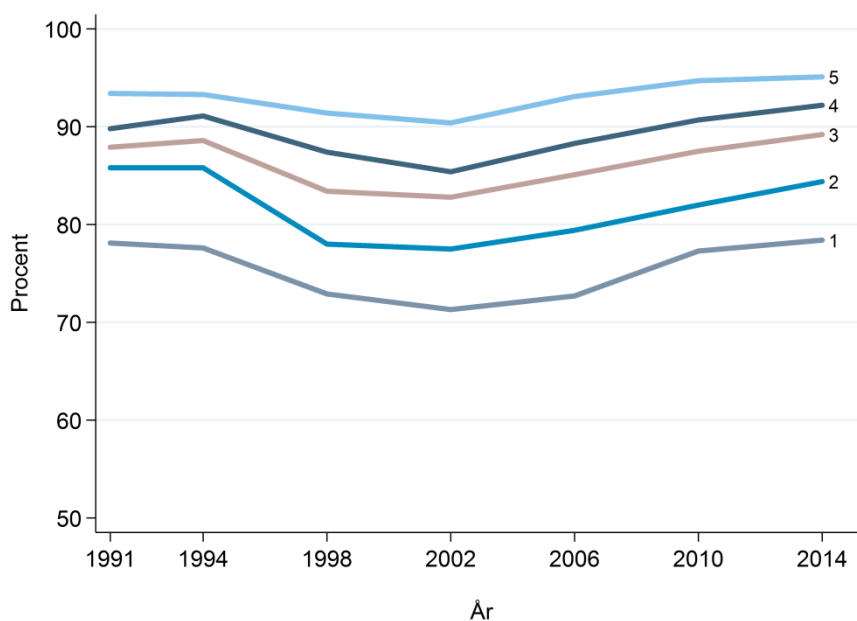
Det finns ett tydligt samband mellan utbildning och inkomst. Vi borde därför förvänta oss att det också finns ett samband mellan inkomst och benägenheten att rösta. Även det kan studeras med hjälp av SCB:s valdeltagandeundersökningar, där andelen röstande i olika inkomstklasser redovisats från och med riksdagsvalet 1968. Redan då kunde det konstateras att personer med höga inkomster röstar i högre grad än personer med låga inkomster. Det är dock inte helt enkelt att studera utvecklingen över tid. Detta dels då indelningarna har förändrats över tid, dels då inflation medför att en given inkomstnivå kan vara relativt sett hög vid ett tillfälle och låg vid ett senare tillfälle.

På senare tid har SCB valt att inom valstatistiken använda inkomstindelningar som ger bättre jämförbarhet över tid. Vi har då utgått från den sammanräknade förvärvsinkomsten för den folkbokförda befolkningen över 18 år. Vi har därefter

skapat inkomstklasser som delar in befolkningen i fem likstora grupper, från dem med lägst till dem med högst inkomster.¹² Dessa klasser kan även benämnas inkomstkvintiler. Om en person har en inkomst som ligger i den första kvintilen innebär det att han eller hon hör till den femtedel av befolkningen med lägst inkomster. I den femte inkomstkvintilen återfinns den femtedel av befolkningen som har de högsta inkomsterna.

Finns då ett samband mellan dessa inkomstkvintiler och valdeltagande? Som framgår av diagram 6.4 finns ett sådant samband och det är väldigt tydligt: ju högre inkomst desto större är benägenheten att rösta. I likhet med vad vi tidigare såg avseende utbildning har ojämlikheten ökat sett till de senaste årtiondena. Om vi jämför 2014 med 2010 har valdeltagandet ökat i de tre mittersta kvintilerna, medan det inte är några statistiskt säkerställda förändringar för dem med högst eller lägst inkomster.

Diagram 6.4
Valdeltagande i riksdagsval, efter inkomstkvartil, 1991–2014. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

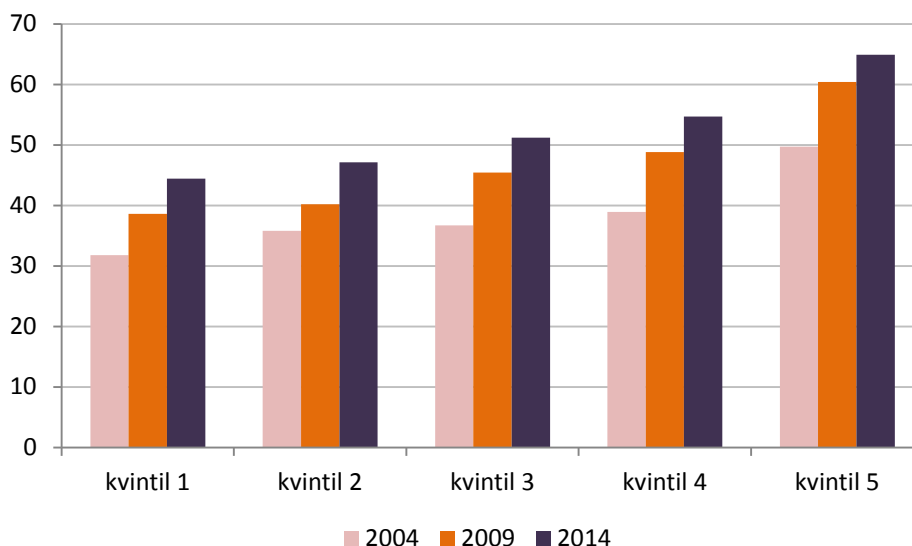
Kommentar: Inkomstuppgifterna är hämtade från SCB:s inkomst- och taxeringsregister (IoT). Med inkomst avses här summan av den sammanräknade förvärvsinkomsten, dvs. inkomst av tjänst och inkomst av näringsverksamhet. Inkomst av kapital ingår inte. Inkomstklasserna är baserade på inkomstkvintiler. De är beräknade utifrån hela Sveriges befolkning över 18 år. Exempelvis innebär detta att de personer som redovisas i första inkomstkvintilen tillhör de 20 procent av befolkningen över 18 år som har lägst inkomster, osv. De personer som saknat deklarerad inkomst eller av andra skäl inte deklarerat någon inkomst ingår inte i fördelningarna. Uppgifterna avser inkomster under året innan respektive valår enligt valårets taxering.

Även när det gäller EU-val finns samma samband: ju högre inkomst desto högre valdeltagande. Det finns dock inte samma tydliga utveckling med förstärkta skillnader som vi kunde konstatera gällande utbildningsnivå. Som framgår av

¹² För mer information om inkomstindelningen, se kommentaren till diagram 6.4.

diagram 6.5 har andelen röstande ökat ungefär lika mycket i de olika inkomstkvintilerna sett till de senaste valen.

Diagram 6.5
Valdeltagande i EU-val, efter inkomstkvartil, 2004–2014. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Inkomstuppgifterna är hämtade från SCB:s inkomst- och taxeringsregister (IoT). Med inkomst avses här summan av den sammanräknade förvärsinkomsten, dvs. inkomst av tjänst och inkomst av näringsverksamhet. Inkomst av kapital ingår inte. Inkomstklasserna är baserade på inkomstkvintiler. De är beräknade utifrån hela Sveriges befolkning över 18 år. Exempelvis innebär detta att de personer som redovisas i första inkomstkvintilen tillhör de 20 procent av befolkningen över 18 år som har lägst inkomster, osv. De personer som saknat deklarerad inkomst eller av andra skäl inte deklarerat någon inkomst ingår inte i fördelningarna. Uppgifterna avser inkomster under året innan respektive valår enligt valårets taxering.

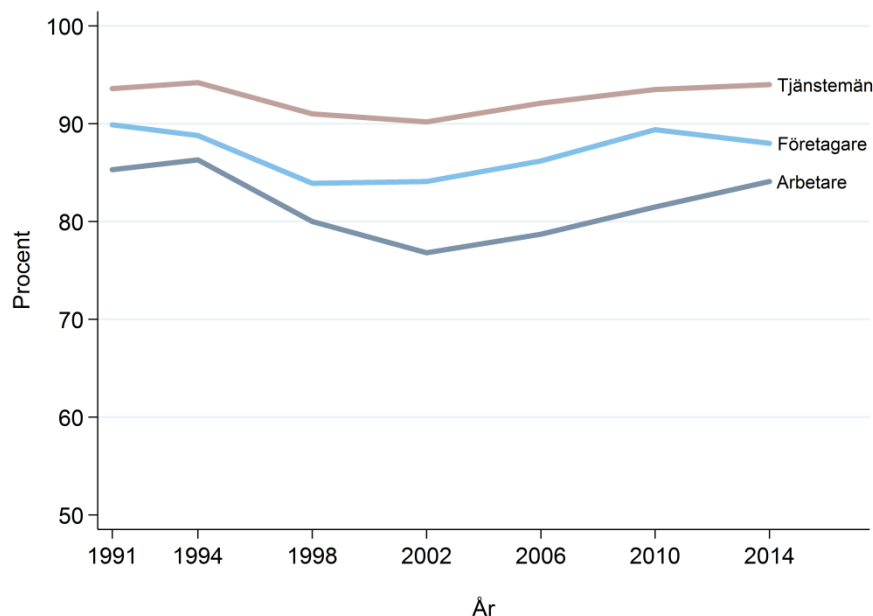
Inom de olika inkomstkvintilerna finner vi könsskillnader i valdeltagandet i riksdagsval: kvinnor röstar i högre grad än män i alla inkomstklasser. Skillnaderna är inte stora, men de är entydiga. I den högsta inkomstklassen handlar det om ett par procentenheter och i övriga inkomstklasser är skillnaderna något större. När det gäller EU-val ser det annorlunda ut. I dessa val röstar kvinnor i betydligt högre grad än män i de två högsta inkomstkvintilerna, i de övriga kvintilerna är skillnaderna små och oftast inte statistiskt säkerställda.

Socioekonomiska indelningar

En annan grundläggande indelning när det kommer till resurser är den socioekonomiska indelningen i arbetare, tjänstemän och företagare.¹³ I diagram 6.6 illustreras hur valdeltagandet ser ut för dessa grupper i riksdagsvalen 1991–2014. Som framgår av diagrammet finns ett genomgående mönster: andelen röstande är störst bland tjänstemän, något lägre bland företagare och lägst bland arbetare.

¹³ Se kapitlet "Fakta om statistiken" för ytterligare information om indelningen.

Diagram 6.6
Valdeltagande i riksdagsval bland sysselsatta 18–64 år, efter socioekonomisk grupp, 1991–2014. Procent

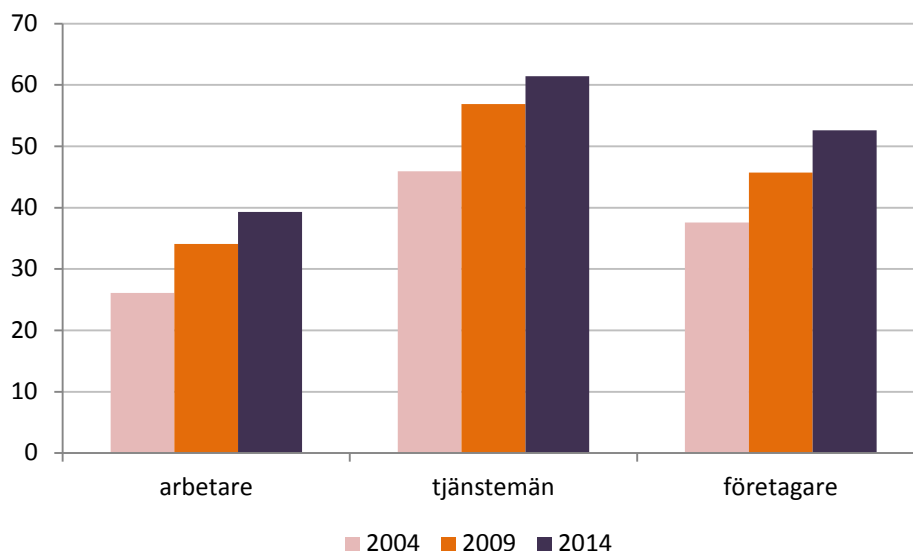
Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: I gruppen företagare ingår även lantbrukare.

I jämförelse med hur det såg ut i början av 1990-talet har avståndet mellan dessa grupper ökat. Den ökningen skedde samtidigt som valdeltagandet totalt sett gick ned. Visserligen minskade andelen röstande i alla tre grupper, men minskningen var framför allt stor bland arbetare. När valdeltagandet i de senaste tre valen har ökat har också skillnaderna minskat. I riksdagsvalet 2014 var andelen röstande 94 procent bland tjänstemän, 88 procent bland företagare och 84 procent bland arbetare. Jämfört med 2010 är det bara bland arbetare som en statistiskt säkerställd ökning kan konstateras. Den ökningen uppgår till närmare 3 procentenheter.

Även i EU-val kan samma mönster konstateras. Andelen röstande är störst bland tjänstemän och mindre bland företagare och framför allt arbetare. I alla tre grupper har valdeltagandet stigit under de två senaste valen. Ökningarna är ungefär lika stora i de tre grupperna. Detta illustreras i diagram 6.7.

Diagram 6.7
Valdeltagande i EU-val bland sysselsatta 18–64 år, efter socioekonomisk grupp, 2004–2014. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

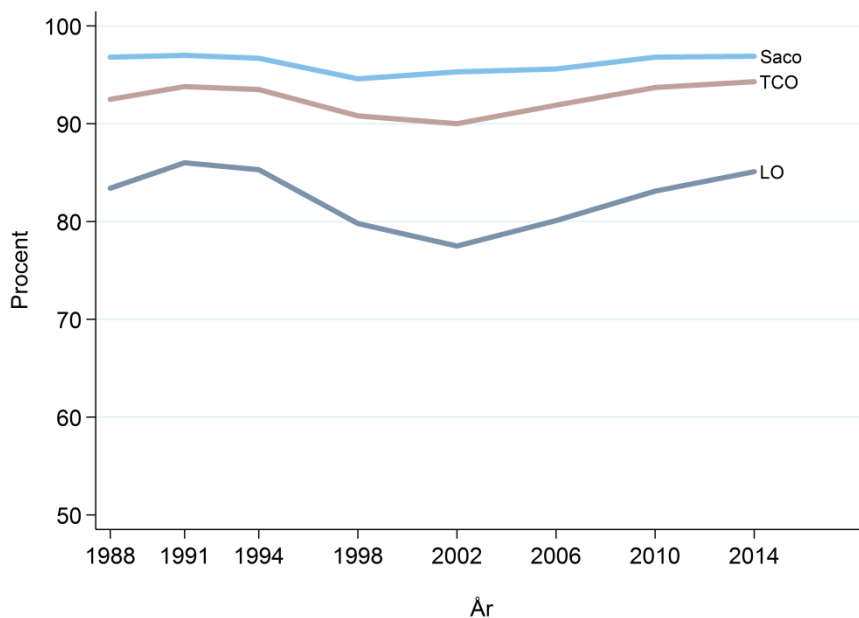
Kommentar: I gruppen företagare ingår även lantbrukare.

Inom de tre socioekonomiska grupperna finns små könsskillnader vad gäller andelen röstande. Bland arbetare var valdeltagandet i 2014 års riksdagsval 2 procentenheter högre bland kvinnor än bland män. Motsvarande skillnad var ungefär lika stor bland tjänstemän och något större inom gruppen företagare.

Ett annat sätt att studera liknande socioekonomiska skiljelinjer är genom att jämföra valdeltagande efter fackförbundsstillhörighet. I diagram 6.8 redovisas andelen röstande bland anslutna till någon av de fackliga centralorganisationerna LO, Saco och TCO under perioden 1988–2014.

Utvecklingen inom dessa grupper liknar vad vi tidigare kunde se inom de olika socioekonomiska grupperna. Valdeltagandet har framför allt gått ned bland LO-anslutna mellan 1994 och 2002. Bland Saco-anslutna låg valdeltagandet över 95 procent under hela den studerade perioden, medan deltagandet bland dem som tillhörde LO i 2002 års val låg under 80 procent. De senaste valen har inneburit en ökning av andelen röstande, och det framför allt bland LO-anslutna. I jämförelse med 2010 års val är det bara bland LO-anslutna som valdeltagande ökade 2014. Ökningen är ungefär 2 procentenheter. I förhållande till 2002 års val har andelen röstande bland dem som tillhör LO ökat med närmare 8 procentenheter.

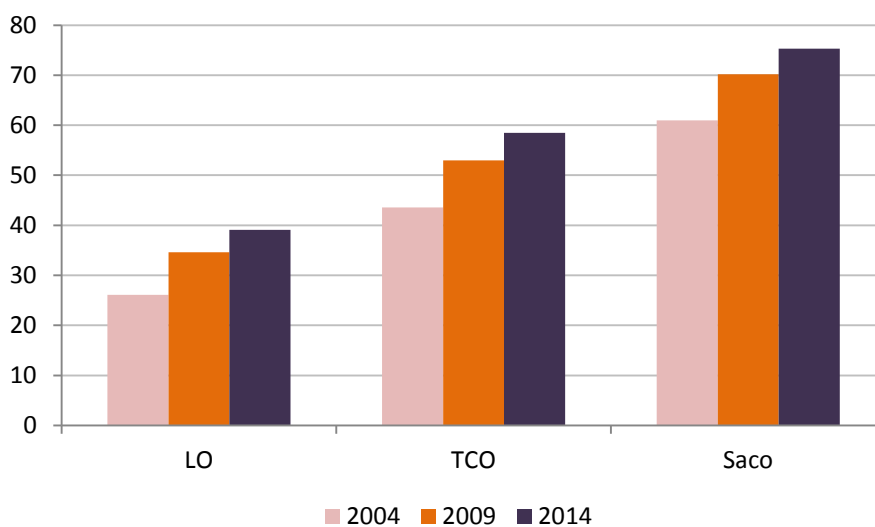
Diagram 6.8
Valdeltagande i riksdagsval bland anställda och arbetslösa 18–64 år, efter fackföreningstillhörighet, 1988–2014. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

Liknande skillnader vad gäller andelen röstande efter fackförenstillhörighet går även att finna i EU-val (se diagram 6.9). Bland Saco-an slutna röstade 75 procent i EU-valet 2014. Motsvarande andelar för dem som tillhörde TCO och LO var 59 och 39 procent. Sett till de senaste två valen har valdeltagandet ökat i ungefär lika mycket i alla tre grupper.

Diagram 6.9
Valdeltagande i EU-val bland anställda och arbetslösa 18–64 år, efter fackföreningstillhörighet, 2004–2014. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

En ytterligare aspekt ur vilken man kan studera resursers betydelse är genom att jämföra valdeltagande bland sysselsatta, arbetslösa och de som inte tillhör arbetskraften.¹⁴ En sådan jämförelse visar att i riksdagsvalet 2014 var andelen röstande ungefär 14 procentenheter större bland sysselsatta än bland dem som står utanför arbetskraften (90 jämfört med 76 procent). Det är ungefär samma förhållande som under tidigare år (Öhrvall 2012b). Valdeltagandet bland arbetslösa ligger på ungefär samma nivå som bland dem utanför arbetskraften.

Resurser av betydelse för valdeltagande

Vi har i det här kapitlet utifrån en rad olika aspekter studerat sambandet mellan socioekonomiska resurser och valdeltagande. Inom samtliga studerade områden gäller sambandet att mer resursstarka individer är mer benägna att rösta. Det är ett samband som gick att konstatera redan i 1911 års val och det gäller ända fram till i dag (jfr. Öhrvall 2012b). De nedgångar i valdeltagande i riksdagsval som skedde under 1990-talet och fram till och med 2002 års val innebar ett mindre jämlikt valdeltagande. De tre senaste valens ökningarna i andelen röstande har omvänt medfört att dessa skillnader generellt sett har minskat. Samtidigt bör det poängteras att vissa skillnader är större i dag än de var i början av 1990-talet. Det gäller bland annat skillnader i valdeltagande efter inkomst och framför allt utbildningsnivå.

När det gäller EU-val ser det lite annorlunda ut. Den kraftiga ökningen av valdeltagandet i de senaste två valen har inte på samma sätt inneburit ett mer jämlikt deltagande när vi jämför grupper med olika resurser. När det gäller skillnader efter utbildningsnivå har de till och med förstärkts.

Många av de egenskaper som vi har studerat i det här kapitlet samvarierar med andra egenskaper. Exempelvis finns ett tydligt samband mellan ålder och inkomstnivå, då de yngsta och de äldsta har lägre förvärvsinkomster. Det finns även ett samband mellan utbildningsnivå och inkomst, och det gäller även många andra faktorer. I kapitel 8 kommer vi att ta ett mer sammanhållet grepp kring valdeltagandet och studera ett flertal egenskaper samtidigt. Innan vi ger oss i kast med det kommer vi i nästa kapitel att ta upp integration och valdeltagande.

¹⁴ För mer information om exakt hur dessa olika arbetsmarknadsbegrepp definieras hänvisas till den information om arbetskraftsundersökningarna som finns tillgänglig via SCB:s webbplats.

7. Integration och valdeltagande

Det här kapitlet kommer framför allt att ägnas åt valdeltagande bland utländska medborgare och svenska medborgare födda utomlands. Utländska medborgare har inte rösträtt i riksdagsval, men i val till landstings- och kommunfullmäktige. Vi kommer att se närmare på deras deltagande i val till kommunfullmäktige. Utländska EU-medborgare har dessutom möjlighet att rösta i svenska EU-val om de innan valet anmäler till Valmyndigheten att de önskar göra så. Då de måste uttrycka intresse för att tas upp i röstlängden är det en lite speciell grupp, men vi kommer att ägna även dem viss uppmärksamhet. När det gäller svenska medborgare är vi i det här kapitlet framför allt intresserade av skillnader i valdeltagande mellan inrikes och utrikes födda personer. Avslutningsvis kommer vi i det här kapitlet även att ta upp valdeltagandet bland de svenska medborgare som är bosatta utomlands, så kallade utlandssvenskar. Innan vi ger oss i kast med dessa analyser är det på sin plats att ge en kort historisk tillbakablick.

Bakgrund

Sett i ett längre tidsperspektiv har Sverige gått från att vara ett utvandringsland till att bli ett invandringsland. Under andra halvan av 1800-talet och de första årtiondena av 1900-talet pågick en betydande utvandring till Nordamerika. Den invandring till Sverige som fanns fram till andra världskriget var liten och bestod i huvudsak av återvändande svenskamerikaner. Det var först därefter som invandringen tog fart. Efter krigsslutet var tillväxten hög i den svenska industrin och brist på arbetskraft uppstod. Det gav upphov till en period av omfattande arbetskraftsinvandring som sträckte sig en bit in på 1970-talet. De som invandrade då kom i första hand från de övriga nordiska länderna och i andra hand från övriga Europa. Invandring från länder utanför Europa var på den tiden relativt sällsynt. Antalet utrikes födda i den svenska befolkningen mer än femdubblades under den här perioden av arbetskraftsinvandring, från 100 000 år 1945 till 538 000 år 1970.

Efter 1970 började invandringen ändra karaktär; arbetskraftsinvandringen minskade successivt samtidigt som flykting- och anhöriginvandringen tilltog. En stor del av invandringen kom att bestå av personer som flydde krig och förtryck i Asien och Sydamerika. Under slutet av 1980-talet var invandringen omfattande från länder som Iran, Chile, Libanon, Polen och Turkiet. Det forna Jugoslaviens sammanbrott och de svåra konflikter som uppstod i samband med detta medförde att ett stort antal människor flydde till Sverige under 1990-talets början. På senare år har många människor från bland annat Afghanistan, Eritrea, Irak, Somalia och Syrien sökt sig till Sverige för att komma undan krig och våld.

I dag bor 1,6 miljoner utrikes födda personer i Sverige, vilket motsvarar drygt 16 procent av den svenska befolkningen. Det är värt att poängtera att även om invandrade personer har det gemensamt att de är bosatta i ett annat land än de föddes i, så finns stora skillnader inom den gruppen. Detta gäller både ursprung och skäl till att man sökt sig till Sverige. Ytterligare skillnader ligger i att sysselsättningen var hög bland de personer som kom till Sverige under perioden av arbetskraftsinvandringen, medan de som kommit under senare tid har haft svårt att etablera sig på arbetsmarknaden (SCB 2004; SCB 2009). De invandrade är alltså i flera avseenden en heterogen grupp, och det är viktigt att hålla det i åtanke då deras valdeltagande studeras.

Andelen utrikes födda är något lägre bland röstberättigade än i befolkningen i stort. I 2014 års riksdagsval var 12 procent av de röstberättigade utrikes födda. Att andelen är lägre beror framför allt på att utländska medborgare inte är röstberättigade i riksdagsval. I valen till kommunfullmäktige 2014 var 454 000 utländska medborgare röstberättigade, vilket motsvarar 6 procent av alla röstberättigade. Som nämndes inledningsvis kommer vi i det här kapitlet att studera valdeltagandet bland såväl utländska medborgare som bland utrikes födda svenska medborgare.

Lågt valdeltagande bland utländska medborgare

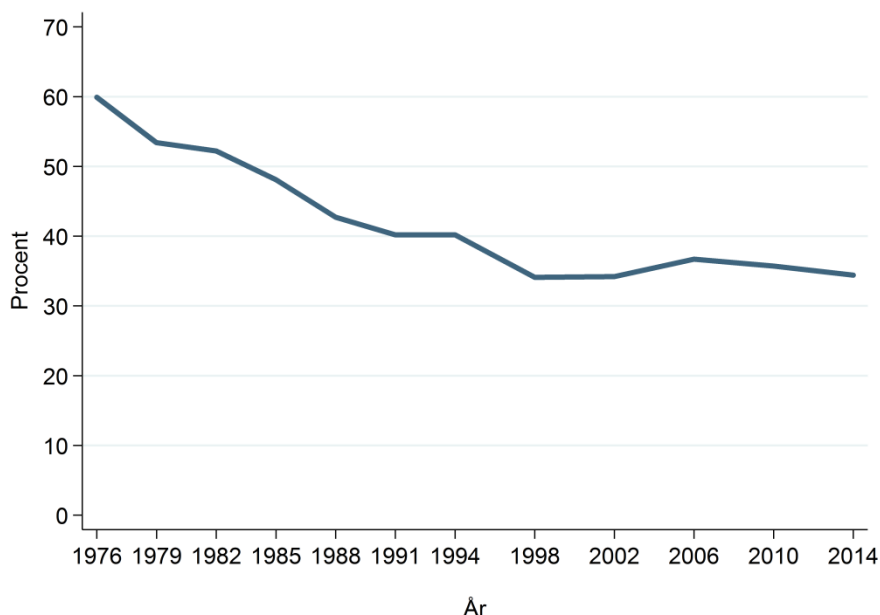
Valåret 1976 utgjorde det första tillfället då utländska medborgare fick rösta i val till kommun- och landstingsfullmäktige. För att få rösta krävdes dock även att man hade varit folkbokförd i Sverige i minst 3 år. De argument som framfördes till stöd för reformen baserades framför allt på kopplingen mellan rättigheter och skyldigheter, men av argumentationen framgick även en förhoppning om att reformen skulle öka de utländska medborgarnas politiska inflytande, intresse och självkänsla (se exempelvis SOU 1975:15). Efter Sveriges EU-inträde lindrades kraven så att medborgare i andra EU-länder, Island och Norge endast behöver vara folkbokförda i Sverige för att vara röstberättigade i val till landstings- och kommunfullmäktige. Sedan 1976 har andelen utländska medborgare bland de röstberättigade ökat med drygt 2 procentenheter till 6 procent i 2014 års val till kommunfullmäktige.

Reformen betraktades inledningsvis som lyckosam. I valet till kommunfullmäktige 1976 deltog 60 procent av de röstberättigade utländska medborgarna, vilket var en högre andel än vad som förväntades inför valet (Hammar 1979:107). Till det höga valdeltagandet bidrog det intresse som den utvidgade rösträtten skapade och de informationskampanjer som anordnades med anledning av reformen. Dessutom var det politiska intresset rent allmänt väldigt högt: riksdagsvalet det året hade det hittills högsta valdeltagandet.

Sedan dess har dock valdeltagandet bland utländska medborgare sjunkit stadigt under en lång period, vilket illustreras i diagram 7.1. I 2014 års val till kommunfullmäktige var andelen röstande 34 procent. Jämfört med 2010 års val innebar det inte någon statistiskt säkerställd förändring. Om vi ser till hela tidsperioden 1976 till 2014 har dock andelen röstande minskat med 26 procentenheter. Det kan jämföras med att bland samtliga röstberättigade minskade valdeltagandet i val till kommunfullmäktige under samma period med 8 procentenheter. Nedgången i valdeltagande har alltså varit betydligt större bland utländska än bland svenska medborgare.

Om vi ser till de senaste valen har det svenska valdeltagandet ökat generellt sett. Bland svenska medborgare har andelen röstande i val till kommunfullmäktige ökat från 80,1 procent 2002 till 85,9 procent 2014, vilket alltså innebär en ökning med 5,8 procentenheter. Jämför vi 2014 med föregående val är ökningen 1,7 procentenheter. Bland utländska medborgare finns inte någon motsvarande ökning, men den tidigare nedgången tycks i alla fall ha stabiliserat sig. Sedan 1998 års val har valdeltagandet bland utländska medborgare legat stabilt på en jämförelsevis låg nivå.

Diagram 7.1
Valdeltagande bland utländska medborgare i val till kommunfullmäktige, 1976–2014. Procent

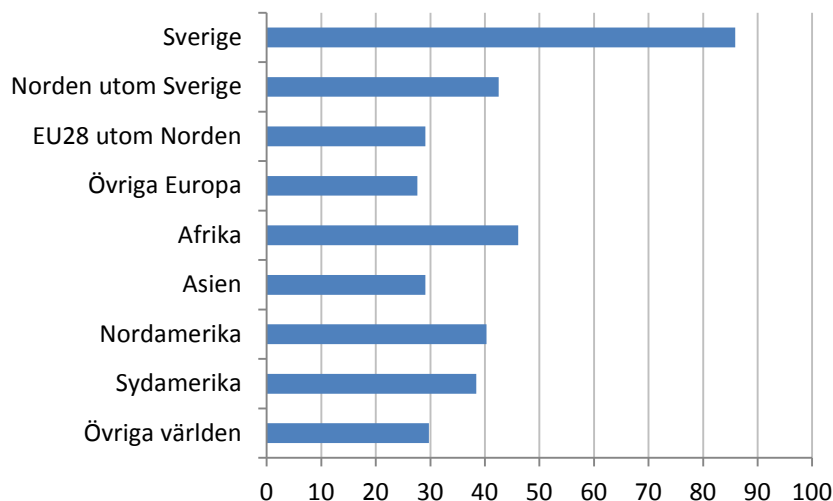
Källa: SCB:s valstatistik

Det bör i sammanhanget understrykas att utländska medborgare är en heterogen och föränderlig grupp. Vissa utländska medborgare är endast i Sverige en kort tid. Andra stannar längre och erhåller sedermera svenskt medborgarskap. Samtidigt kommer nya utländska medborgare till Sverige och blir röstberättigade. Bland dem som invandrat under senare år är valdeltagandet lägre än bland dem som har varit i landet längre tid.

Jämför vi olika grupper av utländska medborgare kan vi finna tydliga variationer vad gäller andelen röstande. I valet 1976 röstade män och kvinnor i ungefär samma utsträckning bland utländska medborgare. Sedan dess har dock kvinnor genomgående haft ett högre valdeltagande än män. Skillnaden har varierat något mellan valen, men den har uppgått till ungefär 5–7 procentenheter.

Det finns även skillnader i valdeltagande beroende på medborgarskapsland. I diagram 7.2 illustreras sådana skillnader i 2014 års val till kommunfullmäktige. Som framgår av diagrammet är valdeltagandet något lägre bland medborgare i länder som tillhör Asien och de delar av Europa som ligger utanför Norden, än bland övriga utländska medborgare. Samtidigt är valdeltagandet bland utländska medborgare i samtliga av dessa ländergrupper under 50 procent.

I jämförelse med 2010 har deltagandet i val till kommunfullmäktige stigit bland svenska medborgare och sjunkit bland medborgare i asiatiska länder. Deltagandet efter medborgarskapsland ser dock ut på i stort sett samma sätt vid de två valtillfällena.

Diagram 7.2**Valdeltagande i val till kommunfullmäktige 2014, efter medborgarskapsland. Procent**

Källa: SCB:s valstatistik

På ett mer generellt plan kan vi konstatera att det finns ungefär samma mönster i valdeltagandet bland utländska som bland svenska medborgare: De allra yngsta och de allra äldsta röstare i lägre grad än övriga. Gifta röstare i högre grad än de som inte är gifta. Och ju högre inkomst desto större är benägenheten att rösta.

Bakom reformen som gav utländska medborgarna rösträtt i kommunala val fanns en förhoppning om att den utökade rösträtten skulle öka deras politiska intresse. Det låga och dessutom över längre tid sjunkande valdeltagandet bland utländska medborgare är ett tecken på att den förhoppningen inte har infriats.

EU-medborgares deltagande

I svenska EU-val är inte bara svenska medborgare röstberättigade, utan även utländska EU-medborgare som är folkbokförda i Sverige får rösta här. För de senare krävs dock en anmälan. Inför EU-val skickar Valmyndigheten ut en anmälningsblankett till alla utländska EU-medborgare som är folkbokförda i Sverige och som inte tidigare anmält sig till röstlängden. Till de EU-medborgare som i tidigare val har anmält sig till röstlängden och fortfarande är folkbokförda i Sverige skickas i stället en blankett för utträde, som kan användas av dem som inte längre önskar vara kvar i den svenska röstlängden. De utländska EU-medborgare som tas upp i den svenska röstlängden får inte rösta i något annat EU-lands val till Europaparlamentet. I det första svenska EU-valet 1995 var 36 000 utländska medborgare röstberättigade. Sedan dess har antalet ökat och uppgick i 2014 års val till 49 000.

Det är med andra ord en speciell grupp då de har gjort en aktiv insats för att räknas med bland de röstberättigade, vilket talar för att de även röstare i valet. Å andra sidan kan de ha anmält sig till röstlängden vid något tidigare val och det intresset kan senare ha falnat. Hur ser då valdeltagandet ut? I 2014 års EU-val röstade 61 procent av de utländska EU-medborgarna. Det innebar en ökning med 4 procentenheter jämfört med 2009 års val. Inga signifikanta könsskillnader vad gäller valdeltagande kan noteras. Samtidigt är urvalen med just utländska EU-

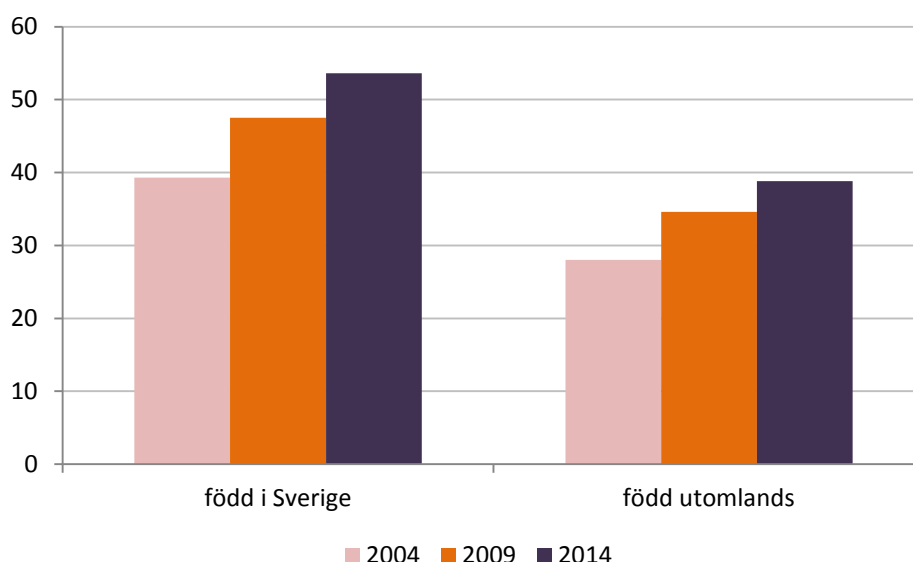
medborgare jämförelsevis små, vilket gör att skattningarna är förhållandevis osäkra.

Lägre valdeltagande bland utrikes födda

Vi lämnar nu redovisningen av valdeltagande bland utländska medborgare och flyttar fokus till andelen röstande bland svenska medborgare efter födelseland. Det innebär även att vi återgår till att studera deltagande i EU- och riksdagsval.

I EU-valet 2014 var andelen röstande bland inrikes födda svenska medborgare 54 procent. Det kan jämföras med 39 procent bland utrikes födda. I de två senaste EU-valen har valdeltagandet stigit både bland inrikes och utrikes födda, men ökningen har varit något större i den förstnämnda gruppen (se diagram 7.3). I valet 2014 ökade valdeltagandet med 6 procentenheter bland inrikes födda och med 4 procentenheter bland utrikes födda. Om vi jämför med 2004 har skillnaden i valdeltagande i de två grupperna ökat från 11 till 15 procentenheter.

Diagram 7.3
Valdeltagande i EU-val, efter födelseland, 2004–2014. Procent

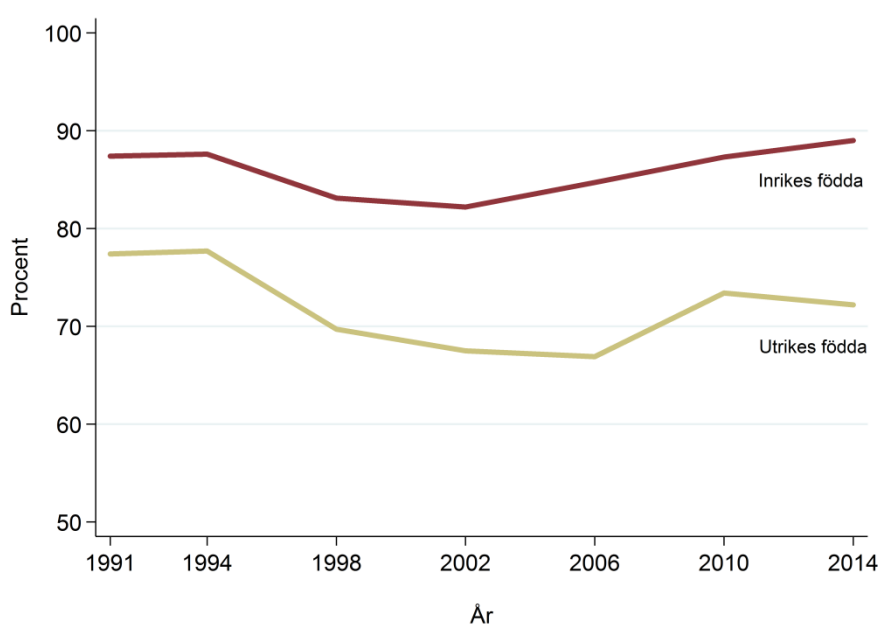

Källa: SCB:s valstatistik

Även i riksdagsval finns en stor skillnad i valdeltagande mellan inrikes och utrikes födda personer. I riksdagsvalet 2014 var valdeltagandet bland inrikes födda 89 procent, vilket kan jämföras med 72 procent bland utrikes födda. Det innebär med andra ord en skillnad som uppgår till 17 procentenheter. Sett över tid har det avståndet förändrats. Som framgår av diagram 7.4 var skillnaden i valdeltagande mellan inrikes och utrikes födda jämförelsevis liten i början av 1990-talet, för att sedan öka i de följande valen. I riksdagsvalet 1991 var andelen röstande 77 procent bland utrikes födda och 87 procent bland inrikes födda, vilket innebar en skillnad på 10 procentenheter. I 2006 års val hade det avståndet vuxit till 18 procentenheter. Riksdagsvalet 2010 framstod dock som ett trendbrott. I förhållande till 2006 års val var ökningen i valdeltagande bland utrikes födda mer än dubbelt så stor som motsvarande ökning bland inrikes födda.

Utvecklingen har dock inte fortsatt i samma riktning. I riksdagsvalet 2014 ökade valdeltagandet bland inrikes födda med nästan 2 procentenheter jämfört med 2010, men bland utrikes födda kunde inte någon statistiskt säkerställd förändring konstateras. Detta medför att skillnaden i valdeltagande mellan dessa två grupper ånyo ökar och uppgår 2014 till 17 procentenheter. Samtidigt bör det nämnas att antalet utrikes födda har ökat betydligt mellan de två valtillfällena och som vi kommer att återkomma till är benägenheten att rösta lägre bland dem som nyligen fått svenskt medborgarskap än bland dem som varit svenska medborgare en längre tid.

Diagram 7.4
Valdeltagande i riksdagsval, efter födelseland, 1991–2014. Procent

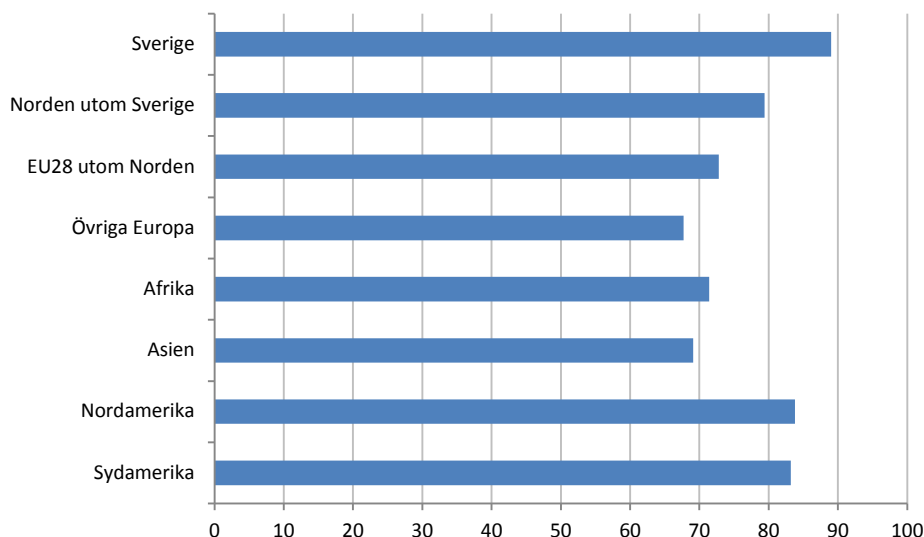
Källa: SCB:s valstatistik

Inom gruppen utrikes födda röstar kvinnor generellt sett i något högre grad än män. Skillnaderna är dock små och de är inte heller statistiskt säkerställda i alla val. Exempelvis kunde ingen sådan skillnad konstateras i 2010 eller 2014 års val.

Vi kan alltså fastställa att utrikes födda röstar i lägre grad än inrikes födda. Som nämndes i inledningen av kapitlet är dock de utrikes födda inte någon homogen grupp. De utrikes födda har kommit från olika delar av världen och de har haft olika skäl till att söka sig till Sverige. Innebär det att valdeltagandet ser olika ut beroende på de invandrades födelseland?

Av diagram 7.5 framgår att valdeltagandet framför allt är lägre bland de utrikes födda som kommer ifrån Asien, Afrika och de delar av Europa som inte tillhör EU. Invandrade från Norden, EU-länder, Nordamerika och Sydamerika röstar relativt sett i högre grad. I jämförelse med 2010 års val är det inte några statistiskt säkerställda förändringar av valdeltagandet bland utrikes födda sett till dessa ländergrupper. På ett mer generellt plan är det värt att poängtera att även om det finns variationer i valdeltagande efter de invandrades födelseland röstar de invandrade i samtliga av dessa grupper i lägre grad än infödda.

Diagram 7.5
Valdeltagande i riksdagsvalet 2014, efter födelseland. Procent

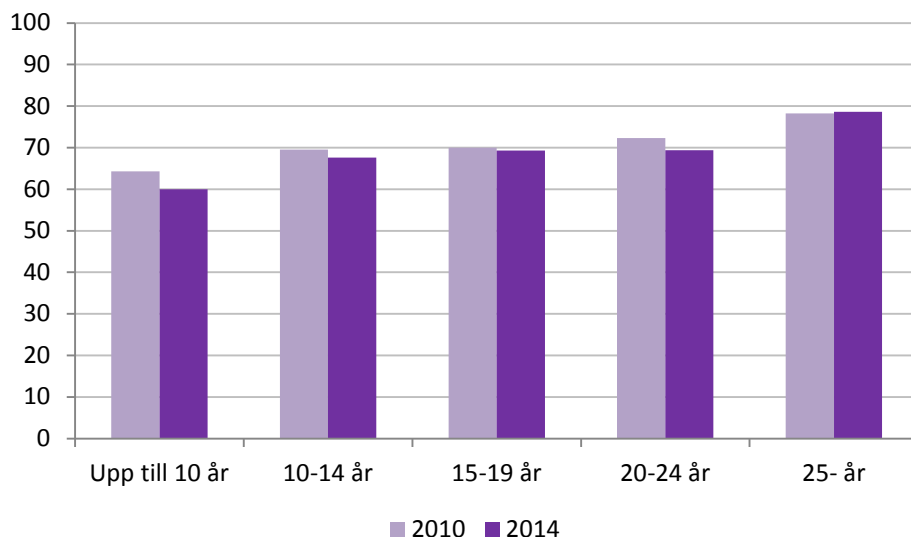
Källa: SCB:s valstatistik

Integration över tid

En tänkbar hypotes är att personer som har invandrat till Sverige successivt röstar i större utsträckning i takt med att de blir mer rotade i det svenska samhället, och att deras valdeltagande därmed stegvis närmar sig det bland inrikes födda. Hur ser det då ut i statistiken? I diagram 7.6 illustreras valdeltagande bland utrikes födda i 2010 och 2014 års riksdagsval efter den sammanlagda tid som de varit folkbokförda i Sverige. Då vi här studerar valdeltagande i riksdagsval är det utrikes födda med svenskt medborgarskap som avses. Som framgår av diagrammet är valdeltagandet högre bland dem som har tillbringat längre tid i Sverige. Bland dem som sammantaget har vistats i upp till 10 år i Sverige uppgår valdeltagandet 2014 till 60 procent. Det kan jämföras med omkring 68-69 procent bland dem som varit 10-25 år i Sverige och 79 procent bland dem som varit här i 25 år eller mer. Samtidigt är inte valdeltagandet i någon av dessa grupper i närheten av de 89 procent som röstade bland de inrikes födda. I jämförelse med 2010 års val är dessutom inga förändringar statistiskt säkerställda. Det är dock jämförelsevis små grupper och skattningarna är därför förhållandevis osäkra.

Vi kan alltså konstatera att valdeltagande i riksdagsval är något högre bland de utrikes födda som bott en längre tid i Sverige. Samtidigt måste vi komma ihåg att utrikes födda inte utgör någon konstant grupp, utan nya personer som får svenskt medborgarskap och därmed får rösta i riksdagsval tillkommer över tid. Som nämndes tidigare i kapitlet skiljer sig dessutom den invandring som skett de senaste årtiondena i flera avseenden från den som skedde längre tillbaka i tiden. Detta kan också bidra till skillnaderna i valdeltagande bland utrikes födda efter tid i Sverige.

Diagram 7.6
Valdeltagande i riksdagsval bland utrikes födda, efter sammanlagd vistelsetid i Sverige, 2010 och 2014. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Med sammanlagd vistelsetid avses den sammanlagda tid som personen varit folkbokförd i Sverige fram till och med sista december valåret. Informationen är hämtad från SCB:s databas STATIV.

Ett annat sätt att studera integrationen är att studera valdeltagandet över tid bland personer som blev svenska medborgare under en viss tidsperiod. Om vi koncentrerar oss till dem som fick svenskt medborgarskap mellan åren 1971 och 1980 kan vi se att de i riksdagsvalet 1991 hade ett betydligt lägre valdeltagande än hur det såg ut för väljarkåren totalt sett. Den skillnaden ökade då valdeltagandet generellt sett gick ned mellan 1994 och 2002. Sedan dess har dock valdeltagandet i gruppen ökat kraftigt och uppgick i 2014 års riksdagsval till 85 procent.¹⁵

Om vi på motsvarande sätt fokuserar på dem som fick svenskt medborgarskap mellan åren 1991 och 2000, kan vi se att även i den gruppen har valdeltagandet ökat jämförelsevis starkt sett över de senaste två valen. De har dock ett betydligt lägre valdeltagande än personer som fått svenskt medborgarskap tidigare, även om vi tar hänsyn till hur lång tid som gått sedan de erhöll medborgarskapet.

Nästa generation

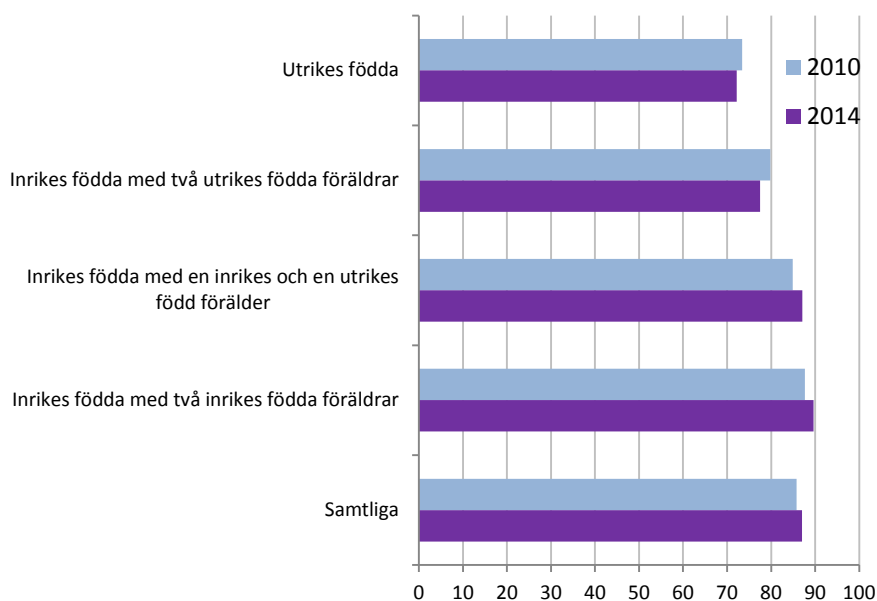
Som nämndes i kapitlets inledning har andelen utrikes födda i den svenska befolkningen ökat betydligt under de senaste 50 åren. Det har medfört att även andelen som är inrikes födda med två utrikes födda föräldrar har ökat betydligt på senare år. I riksdagsvalet 2014 utgjorde den gruppen 3 procent av de röstberättigade, och den andelen kommer att öka framöver. Vi har tidigare i kapitlet kunnat konstatera att de som är födda utomlands röstar i lägre grad än de som är födda i Sverige. En intressant fråga är om det förhållandet även går vidare i nästa generation. Tidigare forskning visar att föräldrar har en stor betydelse för deras barns politiska

¹⁵ Jämförelsen påverkas i viss mån av att andelen yngre i gruppen av naturliga skäl blir färre med åren och som tidigare nämnts finns det ett samband mellan ålder och valdeltagande.

deltagande (Verba m.fl. 1995: kapitel 15; Bhatti & Hansen 2012a). Det skulle kunna innebära att de invandrades lägre valdeltagande går i arv till nästa generation. Samtidigt har barn till invandrade växt upp i Sverige och gått i svenska skolor, vilket borde göra att de befinner sig i en annan situation än sina föräldrar.

I diagram 7.7 redovisas valdeltagandet i 2010 och 2014 års riksdagsval bland utrikes födda och bland inrikes födda uppdelade efter föräldrarnas bakgrund. Bland inrikes födda som har två utrikes födda föräldrar var andelen röstande 2014 endast 78 procent. Det kan jämföras med 87 procent bland inrikes födda med en inrikes och en utrikes född förälder och 90 procent bland inrikes födda med två inrikes födda föräldrar. I förhållande till 2010 har dessa skillnader ökat något. Samtidigt röstar inrikes födda med två utrikes födda föräldrar i större utsträckning än utrikes födda (72 procent). För i stort sett alla de grupper som redovisas i diagrammet gäller att kvinnor röstar i högre grad än män. Undantaget är gruppen utrikes födda inom vilken det inte finns någon statistiskt säkerställd skillnad.

Diagram 7.7
Valdeltagande i riksdagsvalet 2010 och 2014, efter svensk/utländsk bakgrund. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

Det bör nämnas att gruppen inrikes födda med två utrikes födda föräldrar består av en jämförelsevis stor andel unga personer. Då vi vet att unga relativt sett röstar i något lägre grad skulle man därför kunna tänka sig att det förklarar de skillnader vi ser. Men vi har i kapitel 5 kunnat konstatera att det även bland inrikes födda förstagsängsväljare finns skillnader i valdeltagande mellan dem med och utan två utrikes födda föräldrar. Det visar sig även att vid en mer omfattande kontroll för ålder och en rad andra faktorer, så kvarstår en betydande skillnad i valdeltagande mellan inrikes födda med två utrikes födda föräldrar och övriga inrikes födda (Öhrvall 2006).

Röstande bland utlandssvenskar

En särskild utökning av rösträtten skedde i och med 1968 års val. Svenska medborgare bosatta utomlands, så kallade utlandssvenskar, fick då rösträtt i riksdagsval. För att tas upp i röstlängden var de tvungna att ansöka om det. En förutsättning för att tas med var att de varit folkbokförda i Sverige någon gång under de fem år som föregick det år då röstlängden upprättades. Det var dock endast 1 900 utlandssvenskar som togs upp i röstlängden 1968.

Kraven lindrades betydligt i och med 1998 års riksdagsval. Då hade vallagen ändrats så att alla svenska medborgare som någon gång varit folkbokförda i Sverige hade rätt att rösta. En annan förändring som skedde samtidigt bestod i att personer som utvandrat de senaste 10 åren automatiskt tas upp i röstlängden. Därefter måste de ansöka för en ny tioårsperiod, men Valmyndigheten betraktar även en inkommen röst som en anmälan till röstlängden. Dessa ändringar i vallagen har inneburit att antalet röstberättigade utlandssvenskar har ökat kraftigt över de senaste årtiondena, från knappt 22 000 i 1994 års val till över 161 000 i 2014 års val.

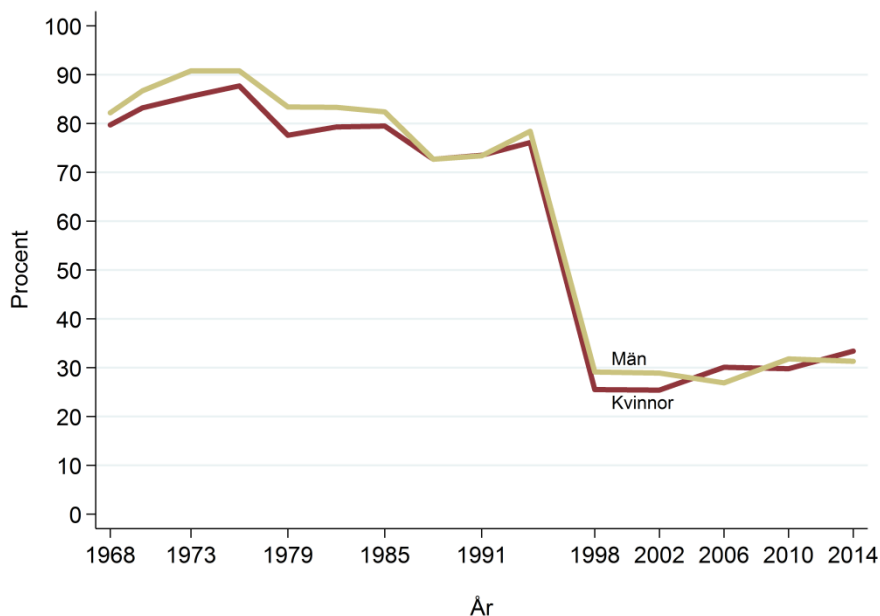
Trots dessa förändringar räknas inte alla utlandssvenskar in bland de röstberättigade. Det är svårt att veta exakt hur många utlandssvenskar som finns. Svenska myndigheter känner av förklarliga skäl inte till om alla svenska medborgare som har lämnat landet fortfarande är vid liv. Enligt en uppskattning är antalet utlandssvenskar omkring 450 000 (Johansson 2012). Det skulle innebära att det är en dryg tredjedel av samtliga utlandssvenskar som ingår i röstlängden för riksdagsval.

Fram till och med 1994 togs utlandssvenskar upp i en särskild röstlängd. Det medför att vi för den perioden vet exakt hur många av dem som röstade. Från och med 1998 års val tas utlandssvenskar upp i den vanliga röstlängden utifrån var i landet de senast var folkbokförda. Detta medför att vi inte längre kan få fram utlandssvenskars valdeltagande från röstsammanräkningen. Dessutom försvårar det analyser av andelen röstande i olika geografiska områden. Som vi konstaterade i kapitel 4 fanns det i 2014 års riksdagsval distrikt med över 40 procent utlandssvenskar. Det innebär att valdeltagandet för vissa områden till stor del bestäms av personer som inte bor i dem.

För valstatistiken innebar därför avskaffandet av en särskild röstlängd en försämring. För att ändå få en uppfattning om hur stor andel av dem som röstar har ett särskilt urval av utlandssvenskar inkluderats i valdeltagandeundersökningarna från och med 1998 års val. Detta gör att vi kan studera valdeltagandet i den gruppen under hela perioden från det att de fick rösträtt 1968, vilket illustreras i diagram 7.8.

Under perioden fram till och med 1994 års val var valdeltagandet högt bland utlandssvenskar. Det är inte förvånande då det under den perioden krävdes att de själva begärde att få bli upptagna i röstlängden. När vallagen förändrades och alla som flyttat utomlands de senaste tio åren automatiskt togs upp i röstlängden blev det betydligt fler röstberättigade och valdeltagandet sjönk kraftigt. Antalet röstberättigade ökade från knappt 22 000 till närmare 78 000 personer mellan 1994 och 1998 års val. Och valdeltagandet sjönk från 77 till 27 procent. Det är en av de största förändringarna i det svenska valdeltagandets historia. Men med tanke på ändringen i valsyste­met är det inte förvånande att valdeltagandet sjönk kraftigt.

Diagram 7.8
Valdeltagande i riksdagsval bland utlandssvenskar, efter kön, 1968–2014.
Procent

Källa: SCB:s valstatistik

Antalet röstberättigade utlandssvenskar har fortsatt att öka i senare val, men andelen röstande har legat kvar kring 30 procent. I riksdagsvalet 2014 röstade 32 procent, vilket inte innebar någon statistiskt säkerställd förändring i förhållande till 2010 års val. I 2014 års Europaparlamentsval ökade däremot valdeltagandet bland utlandssvenskar med 3 procentenheter jämfört med 2009 års val. Trots detta var andelen röstande endast 13 procent. Om vi jämför valdeltagandet bland utlandssvenskar efter kön så har det varierat över tid, men sett till de senaste valen har det inte varit några tydliga skillnader mellan kvinnor och män.

När man jämför svenskt valdeltagande över längre tid bör de förändringar av vallagen som har beskrivits i det här avsnittet tas i beaktande. Innan 1998 års val hade utlandssvenskarna en marginell påverkan på det totala valdeltagandet i riksdagsval. Men från och med 1998 års val drar de ned valdeltagandet något. I riksdagsvalet 2014 var andelen röstande 85,8 procent, men om vi exkluderar utlandssvenskar var valdeltagandet 87,0 procent.

8. Vad förklarar valdeltagandet?

Vi har hittills i den här rapporten kunnat konstatera att andelen röstande är olika stor i olika befolkningsgrupper. Samtidigt vet vi att en del av de egenskaper utifrån vilka vi har studerat valdeltagandet hänger samman. Exempelvis har vi kunnat konstatera att det finns ett positivt samband mellan valdeltagande och såväl inkomst som utbildning. Men vi vet också att det även finns ett samband mellan utbildningsnivå och inkomst. En intressant fråga blir då vilka av dessa faktorer som är betydelsefulla för att förklara valdeltagandet. För att studera det kommer vi att i det här kapitlet analysera dessa och andra faktorer samtidigt. Detta kan vi göra med hjälp av statistiska regressionsmodeller.

Vi är alltså intresserade av vilka av de egenskaper som vi tidigare i rapporten har studerat som har betydelse för valdeltagandet när vi beaktar dem samtidigt. I analyserna kommer vi att använda oss av data från 2014 års EU- och riksdagsval. Detta ger oss möjlighet att studera om eventuella samband ser ut på samma sätt i de två valtyperna.

Det här kapitlet innehåller mer information om variabler och statistiska metoder än rapportens övriga kapitel. Den läsare som endast är intresserad av analysens resultat kan hoppa fram till kapitlets avslutande sammanfattning och lämna övriga delar därhän.

Datamaterial och upplägg

Som nämndes ovan kommer vi i de statistiska analyserna att använda oss av datamaterial från valdeltagandeundersökningarna i samband med 2014 års EU- och riksdagsval. Dessa undersökningsomgångar har samma design och för de analyser vi gör här i stort sett samma urval,¹⁶ vilket underlättar analyserna. De olika datamaterialen är mer utförligt beskrivna i kapitlet "Fakta om statistiken" i slutet av rapporten. Vi kommer att använda dessa datamaterial för att skatta ett antal statistiska modeller avseende valdeltagande. Skattningar kommer att göras i flera steg. Först kommer vi att studera hur olika egenskaper hänger samman med benägenheten att rösta bland röstberättigade i 2014 års EU- respektive riksdagsval. För underlätta jämförbarheten kommer vi att begränsa oss till svenska medborgare folkbokförda i Sverige. Vi kommer att studera ett antal modeller där vi stegvis introducerar fler variabler.

Därefter kommer vi att begränsa oss till dem 65 år eller yngre och för dem skatta modeller för att se vilka egenskaper som har betydelse för valdeltagande i EU- respektive riksdagsval. Att vi väljer att göra en sådan begränsning är för att vi ska kunna introducera ytterligare ett par variabler i våra modeller. Det är variabler som avser individens arbetsmarknadssituation.

Metod

De statistiska modeller som skattas i det här kapitlet avser olika variabelers samvariation med valdeltagande, vilket innebär att den beroende variabeln i modellerna avser om respektive person i materialet har röstat eller inte. Eftersom den variabeln är en dikotom variabel som endast kan anta två värden (röstat eller

¹⁶ De urvalsdelar som används är desamma, men några få personer har blivit röstberättigade mellan de två valtillfällena samtidigt som ett fåtal andra har lämnat landet eller avlidit.

inte röstat) är sambandet inte linjärt mellan det som ska förklaras och de variabler som ska förklara. Det medför att det inte är lämpligt att använda vanlig linjär regression, och vi använder oss därför av logistisk regression i stället. Vid skattningar av dessa modeller har dessutom valdeltagandeundersökningens design beaktats.¹⁷

Vid logistisk regression är resultaten svårare att tolka än vid vanlig linjär regression. Svårigheten ligger i att en viss förändring av en förklarande variabel leder till olika sannolikhet för de olika utfallen på den variabel som ska förklaras, beroende på vad de övriga förklarande variablerna antar för värden. Exempelvis innebär det att om vi jämför skillnaden mellan mäns och kvinnors sannolikhet att rösta i en logistisk modell där även variablerna utbildning och inkomst ingår, så kan storleken på könsskillnaden vara olika vid olika utbildnings- och inkomstnivåer.

För att ändå kunna jämföra förklarande variabelers effekter kan man utgå från oddskvoter, vilka har konstanta värden oavsett övriga variabelers värden. Oddskvoter är multiplikativa koefficienter, vilket innebär att oddskvoter över 1 motsvarar en positiv effekt, och omvänt motsvarar oddskvoter under 1 en negativ effekt. Då oddskvoter, som namnet antyder, är kvoter måste de vara större än noll. För att jämföra storleken på oddskvoter med positiv respektive negativ effekt kan inversen av den kvot som är under 1 tas, eller vice versa. Eftersom oddskvoter kan vara svåra att ta till sig kommer vi även att ge en verbal tolkning av modellernas resultat.¹⁸

Variabler

Vi skattar två olika uppsättningar av statistiska modeller för respektive av de två valtyperna. I den första uppsättningen ingår som oberoende, eller förklarande, variabler många av de bakgrundsvariabler vi har studerat i rapportens tidigare kapitel, det vill säga kön, ålder, födelseland, civilstånd, utbildnings- och inkomstnivå. Dessa variabler kommer från register och finns därför att tillgå för samtliga personer i urvalen. I den andra uppsättningen modeller lägger vi till ett par ytterligare variabler: socioekonomisk grupp och arbetsmarknadsstatus. Detta medför dock att vi begränsar oss till att studera åldersgruppen 18-64 år.

Vi har även kodat de variabler som ingår i modellerna. När det gäller utbildningsnivå delar vi in den variabeln i två kategorier: med eller utan eftergymnasial utbildning. Det innebär att variabeln blir dikotom och endast kan anta två värden. Detsamma gäller för kön, födelseland och civilstånd. I modellerna ser vi därmed effekten av att vara kvinna, utrikes född respektive gift. I den andra uppsättningen modeller är de två variabler som tillkommer också dikotoma. Den första visar effekten av att vara arbetare och den andra visar effekten av att vara sysselsatt. Vi har i dessa modeller även möjlighet att inkludera sammanboende i samma kategori som gifta, vilket vi också gör.

¹⁷ De vikter som använts vid estimationen är kalibrerade mot kända uppgifter om antal röstberättigade och antal röstande. I de modeller där variabler baserade på arbetskraftundersökningen ingår är vikterna även kalibrerade för att ta hänsyn till bortfall i den undersökningen. För mer information om kalibrering i valdeltagandeundersökningen, se undersökningens dokumentation som finns tillgänglig via SCB:s webbplats.

¹⁸ För mer information kring logistisk regression, se exempelvis Hosmer och Lemeshows bok *Applied Logistic Regression* (2000).

När det gäller ålder är den variabeln klassindelad med åldersgruppen 18–29 år som referenskategori. Detta innebär att för de övriga ålderskategorierna estimeras effekten på valdeltagandet i förhållande till den referenskategori. ¹⁹ Även inkomstvariabeln är klassindelad och vi använder oss av de inkomstkventiler som introducerades i kapitel 6. Det innebär att vi har utgått från den sammanräknade förvärvsinkomsten för den folkbokförda befolkningen över 18 år och skapat inkomstklasser som delar in befolkningen i fem likstora grupper, från dem med lägst till dem med högst inkomster. I modellerna är den första inkomstkventilen, det vill säga den femtedel med de lägsta inkomsterna, referenskategori. De personer som har nolltaxerat eller saknar uppgift om inkomst har exkluderats från samtliga modeller.

Resultat

I tabell 8.1 redovisas skattade modeller för valdeltagandet i 2014 års riksdagsval. I den första kolumnen redovisas de olika variabelernas bivariata effekter, det vill säga för varje variabel har en modell skattats där endast respektive variabel ingår som förklarande variabel, utan kontroll för övriga variabler. I de följande tre kolumnerna presenteras resultat avseende tre olika modeller. I modell A ingår kön, ålder och civilstånd som variabler. Dessa variabler plus variabeln avseende födelseland finns med i modell B. Slutligen har vi i modell C även lagt till variabler avseende utbildnings- och inkomstsnivå.

Om vi inleder med att studera de bivariata sambanden kan vi konstatera att alla sambanden mellan de olika variablerna och valdeltagande går i förväntad riktning. För de förklarande variablerna innebär en oddskvot under 1 att sannolikheten att rösta är lägre än för referenskategori. En oddskvot över 1 innebär att sannolikheten är högre. Kom ihåg: för ålder är referenskategori 18–29 år och för inkomst är inkomstkventil 1 referenskategori, för övriga variabler är referenskategori de som saknar den angivna egenskapen (dvs. män, inrikes födda osv.). Det framgår av resultaten att sannolikheten att rösta är större bland kvinnor än bland män (oddskvoten är över 1). När det gäller ålder ser vi att benägenheten att rösta är större bland äldre än bland yngre, men med undantag för dem 75 år eller äldre som är mindre benägna att rösta än dem under 30 år (referenskategori). Vi ser även att sannolikheten att rösta är högre bland gifta än bland dem som inte är gifta. Vidare hänger både högre utbildning och högre inkomst samman med ett högre valdeltagande. Allt detta är i linje med vad vi sett i tidigare kapitel, och det är också vad vi förväntar oss då vi studerar variablerna var för sig.

¹⁹ Ofta brukar modeller över valdeltagande skattas med ålder och den kvadrerade åldern som förklarande variabler. Detta innebär att man antar att ålder har ett kurvlinjärt samband med valdeltagande. I det här sammanhanget bedömer vi dock att resultaten blir enklare att tolka när vi använder oss av åldersklasser. Detta har även fördelen att det blir konsekvent i förhållande till den tidigare redovisningen av valdeltagande efter ålder.

Tabell 8.1
Valdeltagande i riksdagsvalet 2014. Logistisk regressionsmodell. Oddskvoter

Variabel	Bivariat	Modell A	Modell B	Modell C
Kvinna	1,08*	1,15**	1,18**	1,33**
	(1,02-1,16)	(1,08-1,23)	(1,11-1,26)	(1,24-1,42)
30-49 år	1,60**	1,25**	1,37**	0,75**
	(1,48-1,73)	(1,16-1,36)	(1,27-1,49)	(0,68-0,83)
50-64 år	1,80**	1,32**	1,44**	0,86**
	(1,65-1,96)	(1,16-1,36)	(1,31-1,58)	(0,77-0,95)
65-74 år	2,30**	1,62**	1,65**	1,25**
	(1,97-2,68)	(1,38-1,89)	(1,41-1,92)	(1,06-1,47)
75- år	0,75**	0,58**	0,57**	0,56**
	(0,67-0,83)	(0,52-0,65)	(0,51-0,65)	(0,50-0,64)
Gift	2,24**	2,07**	2,27**	2,06**
	(2,07-2,41)	(1,92-2,25)	(2,09-2,46)	(1,90-2,23)
Utrikes född	0,33**		0,28**	0,31**
	(0,31-0,36)		(0,25-0,30)	(0,28-0,34)
Eftergymnasial utbildning	3,26**			2,60**
	(2,99-3,55)			(2,38-2,86)
Inkomstkvintil 2	1,49**			1,49**
	(1,36-1,64)			(1,34-1,66)
Inkomstkvintil 3	2,27**			2,04**
	(2,07-2,48)			(1,84-2,26)
Inkomstkvintil 4	3,26**			2,78**
	(2,97-3,59)			(2,49-3,09)
Inkomstkvintil 5	5,29**			3,59**
	(4,73-5,93)			(3,14-4,09)
Antal observationer	57 499	57 499	57 499	57 499

Kommentar: * innebär att oddskvoten är signifikant i förhållande till referenskategori på 0,05-nivån, medan ** innebär att oddskvoten är signifikant på 0,01-nivån. Referenskategori för åldersvariablerna är åldersgruppen 18-29 år. Inkomstuppgifterna är hämtade från SCB:s inkomst- och taxeringsregister (IoT). Inkomstklasserna är baserade på inkomstkvintiler. De är beräknade utifrån hela Sveriges befolkning över 18 år. Exempelvis innebär detta att de personer som redovisas i första inkomstkvintilen tillhör de 20 procent av befolkningen över 18 år som har lägst inkomster, osv. De personer som saknat deklarerad inkomst eller av andra skäl inte deklarerat någon inkomst ingår inte i modellerna. För övriga variabler gäller att referenskategori är att inte ha den nämnda egenskapen (t.ex. för "Kvinna" är det att vara man). Till gifta räknas även registrerade partners. Uppgifter om utbildning har hämtats från SCB:s register Befolkningens utbildning som innehåller uppgifter om högsta slutförda utbildning för personer i åldrar 16-74 år. För personer 75 år och äldre har uppgifter om utbildning hämtats från tidigare registerversioner.

Vad händer då när vi studerar flera variabler samtidigt? Vi ser i modell A att sambandet mellan ålder och valdeltagande minskar då vi kontrollerar för kön och civilstånd: skillnaden mellan unga och åldersklasser upp till 75 år blir mindre. Däremot blir skillnaden i sannolikheten att rösta bland de allra äldsta i förhållande till dem under 30 år än större när vi kontrollerar för kön och civilstånd. Sambandet mellan kön och benägenheten att rösta blir än starkare vid kontroll för ålder och civilstånd (det går från att vara signifikant på .05-nivån till .01-nivån).

I modell B introducerar vi även en variabel avseende om individerna i undersökningen är utrikes födda eller inte. Om vi jämför den variabelns oddskvot med deras storlek i det bivariata sambandet kan vi konstatera att sambandet är starkare i modell B. Detta betyder att effekten på sannolikheten att rösta av att vara utrikes född ökar något när vi kontrollerar för kön, ålder och civilstånd. Att valdeltagandet är lägre bland utrikes födda beror alltså inte på att den gruppen skiljer sig åt vad gäller köns- eller ålderssammansättning eller civilstånd.

Slutligen lägger vi i modell C till variabler avseende utbildning och inkomst. Värt att notera är att effekten av att vara utrikes född inte förändras särskilt mycket. Med andra ord: även vid kontroll för alla övriga variabler som ingår i modell C är effekterna av att vara utrikes född på sannolikheten att rösta mycket stor. Sambandet mellan att ha eftergymnasial utbildning och sannolikheten att rösta är också mycket starkt, även om det inte är riktigt lika starkt som sambandet mellan att vara utrikes född och sannolikheten att rösta.²⁰ Att utbildning samvarierar starkt med valdeltagande är i linje med vad tidigare forskning har visat (Blais 2007). Det bör dock understrykas att dessa modeller visar samband som inte behöver vara kausala. Det finns forskning som visar att det snarare är erfarenheter tidigare i uppväxten som påverkar både utbildningskarriär och benägenheten att rösta (Persson 2012). Och som vi kunde konstatera i kapitel 5 finns det redan bland förstagångsväljare en tydlig skillnad mellan de som läste ett studieförberedande och de som läste ett yrkesförberedande program i gymnasieskolan. Det tycks alltså som om dessa skillnader grundläggs tidigt i livet.

Vidare kan vi i modell C se att när vi kontrollerar för alla övriga variabler är det bara åldersgruppen 65–74 år som har en högre sannolikhet att rösta än unga under 30 år. För övriga åldersgrupper är sannolikheten mindre. Det är även värt att notera att effekten av kön är än större i modell C. Detta innebär att sannolikheten att rösta är större bland kvinnor än bland män, och när vi kontrollerar för utbildning och inkomst blir den skillnaden än större.

Vi går nu vidare till att studera motsvarande modeller för 2014 års EU-val. Resultaten av dessa modeller presenteras i tabell 8.2. Ser vi till de bivariata sambanden kan vi konstatera att de i hög grad liknar de samband vi såg för riksdagsvalet. Vi kan dock inte konstatera någon statistiskt signifikant skillnad mellan könen, vilket är förväntat då vi inte heller gjorde det när vi studerade valdeltagande efter kön i kapitel 5. Vidare är sambanden mellan inkomstnivå och röstande lite svagare än i riksdagsvalet. Det gäller även när vi ser till civilstånd och att vara utrikes född. Samtidigt är det även för EU-val en betydligt lägre sannolikhet att rösta om man är utrikes född än om man är inrikes född. Sambandet mellan att vara högutbildad och benägenheten att rösta är också starkt och till och med starkare än i riksdagsvalet.

Alla dessa samband mellan de olika variablerna och valdeltagande går i förväntad riktning och är i överensstämmelse med vad vi har kunnat konstatera i rapportens tidigare kapitel. I likhet med vad vi såg för riksdagsvalet förändras skillnaderna mellan ålderskategorierna när vi i modell A studerar kön, ålder och civilstånd samtidigt. Skillnaden mellan unga och åldersklasserna 30-49 och 50-64 år är inte längre statistiskt signifikanta. Och när det gäller sannolikheten att rösta bland de

²⁰ För att jämföra effekternas storlek kan man ta inversen av de effekter som är under 1, vilket för utrikes födda blir $1/0,31=3,23$.

allra äldsta blir den statistiskt säkerställt lägre än bland dem under 30 år när vi nu kontrollerar för kön och civilstånd.

Tabell 8.2
Valdeltagande i EU-valet 2014. Logistisk regressionsmodell. Oddskvoter

Variabel	Bivariat	Modell A	Modell B	Modell C
Kvinna	1,02 (0,98-1,06)	1,04 (0,99-1,08)	1,05* (1,01-1,10)	1,04 (0,99-1,09)
30-49 år	1,14** (1,08-1,21)	0,96 (0,91-1,01)	0,99 (0,94-1,04)	0,69** (0,65-0,74)
50-64 år	1,31** (1,24-1,39)	1,05 (0,99-1,12)	1,07* (1,01-1,14)	0,87** (0,81-0,93)
65-74 år	1,83** (1,66-2,02)	1,43** (1,29-1,58)	1,42** (1,29-1,57)	1,39** (1,25-1,55)
75- år	0,92 (0,85-1,00)	0,77** (0,71-0,84)	0,77** (0,70-0,84)	0,89* (0,81-0,97)
Gift	1,65** (1,57-1,72)	1,58** (1,51-1,66)	1,63** (1,55-1,71)	1,49** (1,42-1,57)
Utrikes född	0,57** (0,53-0,61)		0,53** (0,50-0,57)	0,56** (0,52-0,61)
Eftergymnasial utbildning	3,26** (3,11-3,41)			3,15** (3,00-3,31)
Inkomstkvintil 2	1,11** (1,04-1,20)			1,06 (0,98-1,15)
Inkomstkvintil 3	1,31** (1,23-1,40)			1,22** (1,13-1,32)
Inkomstkvintil 4	1,51** (1,42-1,62)			1,36** (1,26-1,47)
Inkomstkvintil 5	2,32** (2,17-2,48)			1,64** (1,51-1,77)
Antal observationer	57 489	57 489	57 489	57 489

Kommentar: * innebär att oddskvoten är signifikant i förhållande till referenskategori på 0,05-nivån, medan ** innebär att oddskvoten är signifikant på 0,01-nivån. Referenskategori för åldersvariablerna är åldersgruppen 18-29 år. Inkomstuppgifterna är hämtade från SCB:s inkomst- och taxeringsregister (IoT). Inkomstklasserna är baserade på inkomstkvintiler. De är beräknade utifrån hela Sveriges befolkning över 18 år. Exempelvis innebär detta att de personer som redovisas i första inkomstkvintilen tillhör de 20 procent av befolkningen över 18 år som har lägst inkomster, osv. De personer som saknat deklarerad inkomst eller av andra skäl inte deklarerat någon inkomst ingår inte i modellerna. För övriga variabler gäller att referenskategori är att inte ha den nämnda egenskapen (t.ex. för "Kvinna" är det att vara man). Till gifta räknas även registrerade partners. Uppgifter om utbildning har hämtats från SCB:s register Befolkningens utbildning som innehåller uppgifter om högsta slutförda utbildning för personer i åldrar 16-74 år. För personer 75 år och äldre har uppgifter om utbildning hämtats från tidigare registerversioner.

I modell B lägger vi även till variabeln som avser utrikes född eller inte. Det påverkar inte övriga variabler nämnvärt. Vi kan inte heller se att sambandet mellan att vara utrikes född och sannolikheten förändras i jämförelse med det bivariata sambandet. Med andra ord påverkas inte den lägre sannolikheten att rösta bland utrikes födda av att vi kontrollerar för kön, ålder och civilstånd.

Inte heller när vi i modell C lägger till variabler avseende utbildning och inkomst påverkas benägenheten att rösta bland utrikes födda nämnvärt. När det gäller övriga variabler är det framför allt åldersvariablerna som förändras i förhållande till hur det såg ut i modell B. Endast ålderskategorin 65-74 år har en större sannolikhet att rösta än referenskategorin 18-29 år. För övriga ålderskategorierna är sannolikheten mindre. Ser vi till de nya variablerna som introduceras i modell C är sambandet mellan inkomst och valdeltagande svagare när vi nu kontrollerar för en rad andra variabler. När det gäller sambandet mellan att ha eftergymnasial utbildning och sannolikheten att rösta är det dock fortfarande mycket starkt.

Vi övergår nu till att studera vår andra uppsättning modeller. Förutom de variabler som vi har använt oss av hittills lägger vi till variabler som avser socioekonomisk grupp och arbetsmarknadsstatus. Mer konkret avser dessa två variabler dels om urvalspersonen är arbetare eller inte, dels om han eller hon är sysselsatt eller inte. För att kunna skatta modeller med alla dessa variabler måste vi begränsa oss till åldersgruppen 18-64 år. Eftersom vi då enbart använder oss av de urvalsdelar som kommer från arbetskraftsundersökningarna kan vi urskilja dem som är sambos. Vi har därför skapat en ny dikotom variabel som antar värdet 1 om urvalspersonen antingen är gift *eller* sammanboende, och annars antar värdet 0. Detta gör att vi i modellerna ser effekten av att vara gift eller sammanboende i förhållande till att vara ensamstående.

I tabell 8.3 redovisas resultat från sådana modeller avseende 2014 års riksdagsval. På motsvarande sätt som i tidigare tabeller i kapitlet avser den första kolumnen respektive variabels bivariata samband med valdeltagande.

Ser vi till de bivariata sambanden så samvarierar alla variabler med valdeltagande i de förväntade riktningarna. Sambanden är desamma som vi tidigare såg i tabell 8.1, det vill säga kvinnor är mer benägna att rösta än män, och personer i medelåldern mer benägna än yngre person (de under 30 år är även här referenskategori för övriga åldersgrupper). Vi kan även konstatera att gifta eller sammanboende, inrikes födda och personer med eftergymnasial utbildning har högre sannolikhet att rösta än ensamstående, utrikes födda och personer utan eftergymnasial utbildning. Och ju högre inkomst desto större är sannolikheten att rösta.

När det gäller de två nya variablerna i förhållande till den föregående uppsättningen modeller är effekterna av dessa variabler också de förväntade: sannolikheten att rösta är lägre bland dem som är arbetare än bland dem som inte är det, och sannolikheten är högre bland dem som är sysselsatta än bland dem som inte är det.

Tabell 8.3
Valdeltagande i riksdagsvalet 2014. 18–64 år. Logistisk regressionsmodell.
Oddsquoter

Variabel	Bivariat	Modell D	Modell E	Modell F
Kvinna	1,35** (1,22-1,49)	1,31** (1,19-1,45)	1,44** (1,29-1,60)	1,44** (1,29-1,60)
30-49 år	1,52** (1,34-1,71)	1,06 (0,93-1,21)	0,71** (0,61-0,83)	0,72** (0,61-0,84)
50-64 år	1,77** (1,56-2,01)	1,28** (1,12-1,47)	0,95 (0,80-1,11)	1,00 (0,85-1,18)
Gift/sammanboende	2,63** (2,38-2,90)	2,52** (2,26-2,80)	2,20** (1,96-2,47)	2,13** (1,90-2,39)
Utrikes född	0,30** (0,27-0,34)		0,30** (0,27-0,34)	0,31** (0,27-0,35)
Eftergymnasial utbildning	3,31** (2,93-3,74)		2,79** (2,46-3,17)	2,73** (2,40-3,10)
Inkomstkvintil 2	1,14 (0,98-1,32)		1,03 (0,87-1,22)	0,97 (0,81-1,15)
Inkomstkvintil 3	1,86** (1,61-2,14)		1,57** (1,33-1,86)	1,35** (1,13-1,61)
Inkomstkvintil 4	2,55** (2,21-2,94)		2,08** (1,75-2,47)	1,74** (1,44-2,10)
Inkomstkvintil 5	3,77** (3,21-4,44)		2,50** (2,05-3,04)	2,09** (1,69-2,59)
Arbetare	0,55** (0,46-0,66)			0,89 (0,73-1,09)
Sysselsatt	2,56** (2,29-2,86)			1,43** (1,25-1,65)
Antal observationer	31 748	31 748	31 748	31 748

Kommentar: * innebär att oddsquoten är signifikant i förhållande till referenskategori på 0,05-nivån, medan ** innebär att oddsquoten är signifikant på 0,01-nivån. Referenskategori för åldersvariablerna är åldersgruppen 18-29 år. Inkomststufvorna är hämtade från SCB:s inkomst- och taxeringsregister (IoT). Inkomstklasserna är baserade på inkomstkvintiler. De är beräknade utifrån hela Sveriges befolkning över 18 år. Exempelvis innebär detta att de personer som redovisas i första inkomstkvintilen tillhör de 20 procent av befolkningen över 18 år som har lägst inkomster, osv. De personer som saknat deklarerad inkomst eller av andra skäl inte deklarerat någon inkomst ingår inte i modellerna. För övriga variabler gäller att referenskategori är att inte ha den nämnda egenskapen (t.ex. för "Kvinna" är det att vara man). Till gifta/sammanboende räknas även registrerade partners. Uppgifter om utbildning har hämtats från SCB:s register Befolkningens utbildning som innehåller uppgifter om högsta slutförda utbildning för personer i åldrar 16-74 år.

I modell D studerar vi samtidigt variablerna kön, ålder och att vara gift eller sammanboende. Den stora skillnaden i förhållande till de bivariata sambanden är att skillnaderna mellan de olika åldersgrupperna minskar. I modell D är det inte längre någon skillnad i sannolikheten att rösta mellan de under 30 år och de 30-49 år. I nästa steg lägger vi i modell E dessutom till variabler avseende födelseland, utbildningsnivå och inkomst. Detta förändrar sambanden avseende ålder ytterligare. Nu är sannolikheten bland de under 30 år större än bland 30-49-åringar, och det är inte längre någon statistiskt säkerställd skillnad mellan unga och de som är 50-64 år. Ser vi till de variabler som introduceras i modell E är

sambandet vad gäller inkomst lite svagare än när vi studerade de bivariata sambanden. När det gäller sambandet mellan att vara utrikes född och sannolikheten att rösta är det lika starkt även när vi nu kontrollerar för kön, ålder, civilstånd, utbildning och inkomst. För utbildningsnivå kvarstår också det starka sambandet när vi kontrollerar för övriga variabler i modell E.

Slutligen lägger vi i modell F även till variabler avseende om urvalspersonen är arbetare eller inte, respektive om han eller hon är sysselsatt eller inte. Vi kan se att sambanden för dessa variabler är betydligt mindre i modell F än vad de var i de bivariata sambanden, och det är inte längre någon statistiskt säkerställd skillnad mellan att vara arbetare eller inte. Det är även värt att notera att effekterna av övriga variabler endast förändras marginellt i modell F i jämförelse med modell E. Man skulle kunna tänka sig att effekten på sannolikheten att rösta av att vara utrikes född skulle minska när vi kontrollerar för socioekonomisk grupp och sysselsättning, men så är alltså inte fallet.

I tabell 8.4 presenteras motsvarande modeller fast avseende 2014 års EU-val. Ser vi till de bivariata sambanden kan vi konstatera att när vi nu begränsar analysen till de upp till 65 år är benägenheten att rösta större bland kvinnor än bland män, vilket vi inte såg när vi studerade alla åldersgrupper. Lite oväntat är sannolikheten att rösta något mindre bland personer i inkomstkventil 2 än bland dem som tillhör inkomstkventil 1, men skillnaden är inte stor. I övrigt är sambanden de förväntade.

I modell D ser vi samma samband som i motsvarande modell för riksdagsvalet: kvinnor är mer benägna att rösta än män, åldersgruppen 50-64 år mer än 18-29 år och gifta/sammanboende mer än ensamstående. Även när vi i modell E lägger till födelseland, utbildningsnivå och inkomst liknar resultaten de vi kunde se för riksdagsval. Värt att notera är dock att sambanden för att vara utrikes född och efter inkomstkventil är svagare i EU-valet. När vi till sist i modell F även lägger till variabler avseende att vara arbetare och att vara sysselsatt kan vi konstatera att dessa två variabler inte är statistiskt signifikanta. Däremot kan vi notera att sambandet mellan att vara utrikes född och sannolikheten att rösta fortfarande är starkt och det har inte minskat av att vi nu kontrollerar för en lång rad andra variabler. Detta gäller även skillnaden i sannolikhet att rösta beroende på om man har en eftergymnasial utbildning eller inte.

Tabell 8.4
Valdeltagande i EU-valet 2014. 18–64 år. Logistisk regressionsmodell.
Oddsquoter

Variabel	Bivariat	Modell D	Modell E	Modell F
Kvinna	1,12** (1,06-1,18)	1,11** (1,05-1,17)	1,07* (1,01-1,13)	1,07* (1,01-1,13)
30-49 år	1,13** (1,05-1,21)	1,00 (0,93-1,08)	0,81** (0,74-0,88)	0,80** (0,74-0,88)
50-64 år	1,30** (1,21-1,40)	1,16** (1,08-1,26)	1,10* (1,01-1,20)	1,10* (1,01-1,21)
Gift/sammanboende	1,41** (1,33-1,49)	1,39** (1,31-1,47)	1,27** (1,19-1,35)	1,26** (1,18-1,34)
Utrikes född	0,57** (0,52-0,62)		0,57** (0,52-0,63)	0,58** (0,53-0,63)
Eftergymnasial utbildning	3,18** (3,01-3,37)		3,07** (2,89-3,26)	3,05** (2,88-3,24)
Inkomstkvintil 2	0,86** (0,78-0,95)		0,86** (0,77-0,95)	0,84 (0,75-0,94)
Inkomstkvintil 3	0,94 (0,87-1,03)		0,89* (0,81-0,99)	0,86** (0,78-0,96)
Inkomstkvintil 4	1,18** (1,09-1,28)		1,05 (0,95-1,16)	1,01 (0,91-1,12)
Inkomstkvintil 5	1,73** (1,59-1,88)		1,26** (1,13-1,39)	1,21** (1,08-1,35)
Arbetare	0,66** (0,59-0,74)			0,92 (0,81-1,04)
Sysselsatt	1,39** (1,29-1,50)			1,08 (0,99-1,18)
Antal observationer	31 632	31 632	31 632	31 632

Kommentar: * innebär att oddsquoten är signifikant i förhållande till referenskategori på 0,05-nivån, medan ** innebär att oddsquoten är signifikant på 0,01-nivån. Referenskategorierna för åldersvariablerna är åldersgruppen 18-29 år. Inkomststufvorna är hämtade från SCB:s inkomst- och taxeringsregister (IoT). Inkomstklasserna är baserade på inkomstkvintiler. De är beräknade utifrån hela Sveriges befolkning över 18 år. Exempelvis innebär detta att de personer som redovisas i första inkomstkvintilen tillhör de 20 procent av befolkningen över 18 år som har lägst inkomster, osv. De personer som saknat deklarerad inkomst eller av andra skäl inte deklarerat någon inkomst ingår inte i modellerna. För övriga variabler gäller att referenskategorierna är att inte ha den nämnda egenskapen (t.ex. för "Kvinna" är det att vara man). Till gifta/sammanboende räknas även registrerade partners. Uppgifter om utbildning har hämtats från SCB:s register Befolkningens utbildning som innehåller uppgifter om högsta slutförda utbildning för personer i åldrar 16-74 år.

Sammanfattning

I det här kapitlet har vi studerat vilken effekt olika egenskaper har på sannolikheten att rösta när vi samtidigt tar hänsyn till andra egenskaper. Detta har vi gjort genom att använda oss av statistiska regressionsmodeller där ett flertal egenskaper studeras samtidigt. Dessa modeller visar på samband som går i de förväntade riktningarna: kvinnor röstar i högre grad än män, inrikes födda i högre grad än utrikes födda, högutbildade i högre grad än andra och så vidare i enlighet med vad vi sett i tidigare kapitel.

Analyserna har dock gett några resultat som förtjänar en del uppmärksamhet. Bland annat visar det sig att den högre sannolikheten att rösta i riksdagsval bland kvinnor än bland män förstärks när vi tar hänsyn till andra egenskaper, framför allt utbildningsnivå och inkomst.

Vi har tidigare i rapporten kunnat konstatera att valdeltagandet är betydligt lägre bland utrikes födda, och det är betydligt högre bland högutbildade än bland övriga. När vi i statistiska modeller har tagit hänsyn till andra variabler har dessa samband inte påverkats. Detta trots att vi kontrollerat för en lång rad variabler som man skulle kunna tänka sig inverkar på dessa samband, såsom kön, ålder, civilstånd, inkomst, socioekonomisk grupp och sysselsättning. Med andra ord är sannolikheten att rösta betydligt lägre bland utrikes födda och betydligt högre bland högutbildade även om vi tar hänsyn till en lång rad demografiska och socioekonomiska faktorer.

Som vi har kunnat konstatera tidigare i rapporten är sambandet mellan födelseland och benägenheten att rösta starkare i riksdagsval än i EU-val. När det gäller EU-val är i stället sambandet mellan utbildningsnivå och sannolikheten att rösta tydligare. Dessa skillnader framkommer även i de modeller vi har analyserat i det här kapitlet. Den generella bilden är dock att det till stor del är liknande samband mellan olika individuella egenskaper och sannolikheten att rösta för både EU- och riksdagsval. Dessa samband liknar dessutom i hög grad vad som har kunnat konstateras för tidigare svenska val (se Öhrvall 2012b).

9. Slutsatser

År 2014 var första gången val till Europaparlament, riksdag, landstings- och kommunfullmäktige hölls under samma kalenderår. Det var ett valår som kännetecknades av stigande valdeltagande. I valet till Europaparlamentet ökade valdeltagandet med 5,5 procentenheter till 51,1 procent. För första gången röstade över hälften av de röstberättigade i ett svenskt EU-val.

I riksdagsvalet ökade valdeltagandet med 1,2 procentenheter till 85,8 procent. Det är tredje riksdagsvalet i rad som andelen röstande ökar. Motsvarande ökning i valen till landstings- och kommunfullmäktige var sett till hela landet 1,4 respektive 1,2 procentenheter. Ser vi till alla enskilda val till politiska församlingar var det 312 val år 2014. Förutom val till Europaparlamentet och riksdagen var det val till fullmäktige i 20 landsting (eller regioner) och 290 kommuner. I 295 av dessa 312 val steg valdeltagandet. Det var endast i 17 val till kommunfullmäktige som andelen röstande sjönk.

Det svenska valdeltagandet är dessutom högt sett i ett internationellt perspektiv. Jämför vi andelen röstande i det senaste parlamentsvalet i EU:s 28 länder hamnar Sverige på femte plats, och av de fyra länder som har högre valdeltagande har två ett valsysteem med röstplikt. När det gäller EU-val tillhör Sverige visserligen inte de länder som har störst andel röstande, men det svenska valdeltagandet är högre än i EU totalt sett.

Den övergripande bilden är med andra ord att det svenska valdeltagandet är högt och stigande. Samtidigt visar de analyser som presenteras i den här rapporten att andelen röstande varierar betydligt mellan olika delar av landet. I riksdagsvalet 2014 var valdeltagandet drygt 22 procentenheter högre i Lomma än i Haparanda. Ett avstånd som dessutom var större 2014 än i 2010 års val. Även i EU-valet fanns stora skillnader i valdeltagande mellan olika kommuner. Där var det framför allt kommuner som anordnade lokal folkomröstning samtidigt med EU-valet som lyckades öka deltagandet. Detta tyder på att fler är beredda att bege sig till valurnorna om valet upplevs vara av större vikt.

Går vi ned på valdistriktsnivå finns betydligt större skillnader än på kommunnivå. Totalt sett fanns 5 837 valdistrikt i 2014 års EU- och riksdagsval. I EU-valet fanns det 92 distrikt där andelen röstande understeg 30 procent. Samtidigt fanns det ett distrikt i Stockholm som hade över 80 procents valdeltagande. Värt att notera är att det distriktet endast ligger några kilometer från ett av de distrikt som hade lägst valdeltagande. Detta är ett tecken på den segregation som finns i storstäderna.

Liknande skillnader fanns även i riksdagsvalet. I tre distrikt röstade färre än hälften, samtidigt som 592 distrikt hade ett valdeltagande som översteg 90 procent. I både EU- och riksdagsvalet var deltagandet framför allt lågt i de distrikt som hade en stor andel utrikes födda bland de röstberättigade. I de flesta distrikt där valdeltagandet var lågt 2009 ökade det i 2014 års EU-val. Så var dock inte fallet i riksdagsvalet: endast i 45 procent av de distrikt där valdeltagandet 2010 var under 70 procent ökade andelen röstande 2014.

För att nå bättre kunskap om vilka insatser som skulle kunna bidra till att höja intresset i områden med lågt valdeltagandet vore det välkommet med insatser med en experimentell ansats. Genom att rikta insatser till slumpmässigt utvalda områden, och därigenom få andra områden som kontrollgrupper, finns det möjlighet att få bättre förståelse kring vilka insatser som är effektiva. Det finns

resultat från internationell forskning som kan bidra till att utveckla sådana experiment och öka förståelsen kring de bakomliggande mekanismerna (se t.ex. Green & Gerber 2008).

Även när vi jämför olika befolkningsgrupper framträder skillnader i valdeltagande. Historiskt sett har män röstat i högre grad än kvinnor, men sedan några årtionden tillbaka är förhållandet det omvända. I 2014 års EU-val fanns visserligen inte någon könsskillnad, men i valen till riksdag, landstings- och kommunfullmäktige röstade kvinnor i något högre grad än män. Sett till alla röstberättigade var skillnaden inte så stor, endast en eller ett par procentenheter beroende på vilket av valen vi studerar, men om vi fokuserar på unga var skillnaden större. I 2014 års riksdagsval var andelen röstande 5 procentenheter större bland kvinnor under 30 år än bland män i samma åldersgrupp. Bland de allra äldsta röstade å andra sidan män i högre grad än kvinnor.

Vidare finns ett tydligt samband mellan valdeltagande och ålder: unga och äldre tenderar att rösta i lägre grad än övriga. Det stigande valdeltagandet i de senaste valen har dock medfört att dessa skillnader har minskat. I både EU- och riksdagsval har deltagandet blivit mer jämlikt sett till ålder.

En grupp väljare som är av särskilt intresse är förstagångsväljare. Det finns forskning som framhåller att röstande kan ses som en vanehandling och att valdeltagande i unga år kan forma en vana som vidmakthålls senare i livet (Plutzer 2002; Aldrich m.fl. 2011). Mot bakgrund av detta är det intressant att notera att valdeltagandet är högre bland 18-åringar än bland andra unga personer. Troligen har detta ett samband med att 18-åringar gör sin röstningsdebut vid ett gynnsamt tillfälle. De går ofta fortfarande i skolan och många av dem bor hemma hos sina föräldrar, och det finns studier som pekar på betydelsen av skolan och att bo kvar i föräldrahemmet för sannolikheten att unga personer ska rösta (Bhatti & Hansen 2012a).

Ser vi till hela gruppen förstagångsväljare kan vi konstatera att i riksdagsvalet 2014 röstade 83 procent av dem. Det är visserligen 5 procentenheter lägre än bland övriga röstberättigade, men den skillnaden var mer än dubbelt så stor i 2002 års val. Jämfört med 2010 ökade valdeltagandet bland förstagångsväljare med 2 procentenheter 2014. Samtidigt går det att inom gruppen förstagångsväljare hitta stora skillnader när det kommer till benägenheten att rösta. Valdeltagandet är betydligt högre bland de förstagångsväljare som går eller har gått ett studieförberedande program i gymnasieskolan än bland dem som går eller har gått ett yrkesförberedande. I riksdagsvalet 2014 röstade 91 procent i den förra gruppen och 83 procent i den senare, vilket alltså innebär en skillnad på 8 procentenheter. I EU-valet var motsvarande skillnad hela 20 procentenheter. Det finns också tydliga skillnader i deltagande beroende på föräldrars utbildningsnivå och efter svensk och utländsk bakgrund.

Utrikes födda personer hör till de grupper där valdeltagandet är jämförelsevis lågt. Bland dem röstade 72 procent i riksdagsvalet. Det var inte någon statistiskt säkerställd förändring i förhållande till 2010 års val. Samtidigt ökade andelen röstande bland inrikes födda med 2 procentenheter till 89 procent. Trots det ökande valdeltagandet tycks alltså inte skillnaden i valdeltagande mellan inrikes och utrikes födda minska. Detta gäller även den stora skillnaden i deltagande mellan svenska och utländska i kommunala val.

Tydliga skillnader i valdeltagande framträder även om man ser till utbildningsnivå. I riksdagsvalet 2014 röstade 94 procent bland dem med eftergymnasial utbildning, 87 procent bland dem med gymnasial och 79 procent bland dem med förgymnasial utbildning (avser åldersgruppen 18-74 år). Valdeltagandet var alltså 15 procentenheter högre bland dem med högskoleutbildning än bland dem med endast förgymnasial utbildning. I EU-valet var motsvarande skillnad hela 33 procentenheter. I EU-val har detta avstånd dessutom växt i takt med att valdeltagandet har ökat. Dessa skillnader påverkar sannolikt även valresultatet. I EU-valet 2014 var andelen med eftergymnasial utbildning bland de röstberättigade 33 procent, men eftersom valdeltagandet var relativt sett mycket högt i den gruppen utgjorde de hela 45 procent av de röstande. Då vi vet från annan forskning att personer med olika utbildning tenderar att rösta olika torde detta ha påverkat hur rösterna fördelades (se t.ex. Oscarsson & Holmberg 2010).

Även när valdeltagande i andra befolkningsgrupper analyseras framträder tydliga skillnader. Bland annat kan vi konstatera att andelen röstande är mindre bland ensamstående, de med lägre inkomster, arbetare och de som är arbetslösa eller utanför arbetskraften, medan den är större bland gifta och sammanboende, högutbildade, de med högre inkomster, tjänstemän och de som är sysselsatta.

Vissa av skillnaderna i valdeltagande mellan olika grupper förändras när vi beaktar flera egenskaper samtidigt. Exempelvis är skillnaden i valdeltagande efter kön större om vi tar hänsyn till andra faktorer, såsom ålder, utbildning och inkomst. Och den lägre sannolikheten att rösta bland yngre försvinner till stora delar när vi tar hänsyn till andra faktorer. Många samband är dock fortfarande starka också vid kontroll för andra egenskaper. Även när vi tar hänsyn till en lång rad andra egenskaper är sannolikheten att rösta betydligt lägre bland utrikes födda och betydligt högre bland högutbildade.

Ser vi till den minskning av valdeltagandet i riksdagsval som skedde mellan 1994 och 2002 medförde den ett på många sätt mer ojämnt valdeltagande. Detta eftersom nedgången i valdeltagande framför allt skedde i de grupper som redan tidigare röstade i mindre utsträckning. I de senaste tre valen har dock andelen röstande åter ökat. Den ökningen har främst skett i de grupper som har en jämförelsevis liten andel röstande, vilket har inneburit att valdeltagande blivit något mer jämnt. Samtidigt bör det poängteras att vissa skillnader är större i dag än de var i början av 1990-talet. Det gäller bland annat skillnader i valdeltagande efter inkomst och framför allt utbildningsnivå.

Det generella mönstret är med andra ord att minskningar av valdeltagandet leder till ökade skillnader mellan grupper, medan ökning av valdeltagandet leder till minskade skillnader. Detta är i linje med den teori som Herbert Tingsten (1937) lanserade, vilken säger att ju högre det totala valdeltagandet är desto mindre är skillnaderna vad gäller andelen röstande i olika befolkningsgrupper.

Samtidigt avviker de svenska EU-valen från den bilden. Den kraftiga uppgång i valdeltagande som har ägt rum i de senaste två valen har inte inneburit att skillnader i valdeltagande mellan olika grupper minskat på samma sätt. När det gäller andelen röstande efter utbildningsnivå har avstånden tvärtom ökat. Ett ökat valdeltagande behöver med andra ord inte alltid innebära ett mer jämnt deltagande.

Fakta om statistiken

Den 11 september 2014 gav regeringen SCB i uppdrag (Ju2014/5631/D) att genomföra en studie med syfte att analysera valdeltagandet i 2014 års val. Dessa analyser presenteras i den här rapporten. De baseras huvudsakligen på SCB:s valdeltagandeundersökningar.

I det här kapitlet ges information kring de valdeltagandeundersökningar som genomfördes 2014 i samband med våren EU-val respektive höstens val till riksdag, landstings- och kommunfullmäktige. För mer information kring hur tidigare undersökningsomgångar har genomförts hänvisas till publikationer med redovisningar av resultat framställda efter respektive val. Dessa finns tillgängliga i elektroniskt format via SCB:s webbplats (se även Öhrvall 2012b)

Population

I valdeltagandeundersökningen är ett antal målpopulationer av intresse. Dessa har förändrats över tid eftersom rösträtten har förändrats. Under senare tid kan de delas in i tre ömsesidigt uteslutande grupper:

- 1) Svenska medborgare som fyller 18 år senast på valdagen och är folkbokförda i Sverige.
- 2) Svenska medborgare bosatta utomlands (utlandssvenskar) som fyller 18 år senast på valdagen och någon gång varit folkbokförda i Sverige.
- 3) Medborgare i någon av Europeiska unionens medlemsstater samt medborgare från Island och Norge som fyller 18 år senast på dagen för valet och som är folkbokförda i Sverige 30 dagar före valdagen. Här ingår även medborgare i andra stater, som fyller 18 år senast på dagen för valet, och som varit folkbokförda i Sverige tre år i följd före valdagen.

Grupp 1 och 2 är röstberättigade i riksdagsval och grupp 1 och 3 är röstberättigade i val till landstings- och kommunfullmäktige. Innan 1998 års val var utlandssvenskarna i en egen röstlängd och något särskilt urval i den gruppen gjordes därför inte. Utländska medborgare hade inte rösträtt innan 1976 års val och ingick följaktligen inte i valdeltagandeundersökningarna innan dess.

.

Så görs statistiken

Urval

Valdeltagandeundersökningarna i samband med 2014 års val består av olika urvalsdelar, vilka beskrivs nedan.

- 1) Urval från arbetskraftsundersökningarnas undersökningsomgångar i närheten av respektive valtillfälle. Urvalen från arbetskraftsundersökningarna innefattar svenska medborgare folkbokförda i Sverige i åldrarna 18–74 år. För mer information om urvalsförfarandet i SCB:s arbetskraftsundersökningar, se information på SCB:s webbplats www.scb.se.
- 2) Ett tilläggsurval med svenska medborgare 75 år och äldre. Urvalet har matchats mot den preliminära röstlängden och de personer som inte fanns med i den preliminära röstlängden har betraktats som övertäckning.
- 3) Ett urval med röstberättigade utländska medborgare som dragits från den preliminära röstlängden.
- 4) Ett urval med röstberättigade svenska medborgare boende utomlands (utlandssvenskar) som dragits från den preliminära röstlängden.

Urvalsdel 1 omfattar cirka 58 000 röstberättigade. Det är i stort sett samma personer som ingår i båda valtillfällena, det vill säga både i EU-valet våren 2014 och i valen till riksdag, landstings- och kommunfullmäktige på hösten 2014. Ett mindre antal personer har dock hunnit bli röstberättigade mellan valtillfällena och några har gått bort. Urvalsdel 2 omfattar ungefär 3 000 personer som ingår vid båda valtillfällena.

Urvalsdel 3 omfattar för EU-valet 2014 cirka 2 000 i Sverige röstberättigade utländska EU-medborgare som dragits från den preliminära röstlängden. För undersökningsomgången i samband med riksdagsvalet 2014 innefattar urvalsdelen cirka 16 000 i Sverige röstberättigade utländska medborgare som dragits från den preliminära röstlängden. Urvalet är stratifierat efter kön och 9 ländergrupper, och draget som ett obundet slumpmässigt urval inom strata.

Urvalsdel 4 omfattar ungefär 3 000 personer som ingår vid båda valtillfällena. Det har dock kompletterats med några personer för att täcka in dem som blev utlandssvenskar mellan valtillfällena.

Urvalsdelarna är ömsesidigt uteslutande.

Insamling

Uppgifter om valdeltagande är hämtade från röstlängderna. Underlaget till statistiken har inhämtats genom att SCB har sänt länsstyrelserna underlag i form av blanketter med urvalspersoner. Länsstyrelserna har gått igenom röstlängderna och noterat på blanketterna om urvalspersonerna har röstat i respektive val och även om de har förtidsröstat eller inte. Dessa blanketter har sedan skickats in till SCB. Materialet har därefter lästs in genom skanning.

För att kunna redovisa valdeltagandet i olika grupper har information från SCB:s olika register använts. De register som använts är registret över totalbefolkningen (RTB), inkomst- och taxeringsregistret (IoT) och utbildningsregistret. För den urvalsdel som baseras på urval från arbetskraftsundersökningarna finns även intervjusvar från undersökningen att tillgå.

Beräkningar

De resultat som presenteras i den här rapporten är beräknade genom kalibrerade skattningar. Hjälpinformation som använts är de kända antalen röstberättigade inom grupper indelade efter kön och ålder för svenska medborgare folkbokförda i Sverige, utlandssvenskar respektive utländska medborgare. Dessutom har information om antal röstberättigade och antal röstande efter län använts.

Mått

Resultaten redovisas här i form av skattningar av andel röstande i procent av röstberättigade, det vill säga valdeltagandet. Osäkerhet, efter totalundersökningar finns i publikationer, webbsida, redovisas även osäkerheten för dessa skattningen i form av felmarginaler.

Redovisningsgrupper

De skattningar av valdeltagandet som presenteras i den här rapporten redovisas efter kön, ålder, medborgarskapsland, födelseland, civilstånd, socioekonomisk grupp, fackföreningstillhörighet, utbildningsnivå och inkomst.

Definitioner och förklaringar

Ålder

Med ålder avses ålder den 31 december respektive valår.

Medborgarskapsland

Uppgifter om medborgarskapsland är hämtade från SCB:s befolkningsregister (RTB), vilket i sin tur baseras på folkbokföringen.

Födelseland

De här redovisade uppgifterna om födelseland hämtas från SCB:s befolkningsregister (RTB) vars uppgifter i sin tur bygger på folkbokföringen.

Sammanlagd tid i Sverige

Uppgifterna om sammanlagd tid i Sverige avser den sammanlagda tid som utrikes födda personer har varit folkbokförda i Sverige fram till och med sista december valåret. Informationen är hämtad från SCB:s longitudinella databas för integrationsstudier, STATIV.

Civilstånd

I senare års valdeltagandeundersökningar hämtas uppgift om civilstånd hämtas från SCB:s befolkningsregister (RTB).

Till gifta räknas även registrerade partners. Ej gifta inkluderar både ogifta och tidigare gifta, inklusive änkor och änklingar.

I de analyser som presenteras i kapitel 8 ingår även redovisningar efter civilstatus enligt Arbetskraftsundersökningen (AKU). Den indelning som då används baseras på intervjusvar på frågan "Är Du gift, sambo eller ensamstående?".

Utbildning

Uppgifter om utbildning har hämtats från SCB:s register över befolkningens utbildning som innehåller uppgifter om högsta slutförda utbildning. Uppgifterna har hämtats från den registerversion som avser 1 januari valåret. Information om studieinriktning för gymnasieprogram är hämtade från andra register avseende utbildning som finns hos SCB.

Uppgifter för förstagångsväljare om föräldrars högsta uppnådda utbildningsnivå avser i första hand då förstagångsväljarna är 12 år gamla, i annat fall en ålder så nära den åldern som möjligt.

Inkomst

Uppgifter om inkomster är hämtade från SCB:s inkomst- och taxeringsregister (IoT). Med inkomst avses här summan av den sammanräknade förvärvsinkomsten, dvs. inkomst av tjänst och inkomst av näringsverksamhet, inkomst av kapital ingår inte. Inkomstklasserna är baserade på percentiler och redovisas i följande grupper: 0-20, 21-40, 41-60, 61-80, 81-100, vilket motsvarar kvintiler. Dessa är beräknade utifrån hela Sveriges befolkning över 18 år. Exempelvis innebär detta att de personer som redovisas i den första kvintilen (inkomstklassen 0-20) tillhör de 20 procent av befolkningen över 18 år som har lägst inkomster. De personer som saknar deklarerad inkomst eller av andra skäl inte deklarerat någon inkomst har förts till en separat grupp och ingår inte beräkningen av kvintiler. Uppgifterna avser inkomster under kalenderåret två år före valåret.

Kommungrupp

Vid indelning av kommuner används Sveriges Kommuner och Landstings (SKL) kommungruppsindelning från 2011. Indelningen är gjord enligt nedanstående beskrivning.

Storstäder (3 kommuner)

Kommuner med en folkmängd som överstiger 200 000 invånare.

Förortskommuner tillorstäder (38 kommuner)

Kommuner där mer än 50 procent av nattbefolkningen pendlar till arbetet i någon annan kommun. Det vanligaste utpendlingsmålet ska vara någon av storstäderna.

Större städer (31 kommuner)

Kommuner med 50 000-200 000 invånare samt en tätortsgrad överstigande 70 procent.

Förortskommuner till större städer (22 kommuner)

Kommuner där mer än 50 procent av nattbefolkningen pendlar till arbetet i en annan kommun. Det vanligaste utpendlingsmålet ska vara någon av de större städerna i grupp 3.

Pendlingskommuner (51 kommuner)

Kommuner där mer än 40 procent av nattbefolkningen pendlar till en annan kommun.

Turism- och besöksnäringkommuner (20 kommuner)

Kommuner där antalet gästnätter på hotell, vandrarhem och campingar överstiger 21 per invånare eller där antalet fritidshus överstiger 0,20 per invånare.

Varuproducerande kommuner (54 kommuner)

Kommun där 34 procent eller mer av nattbefolkningen mellan 16 och 64 år är sysselsatta inom tillverkning och utvinning, energi och miljö samt byggverksamhet (SNI2007)

Glesbygdskommuner (20 kommuner)

Kommun med en tätortsgrad understigande 70 procent och mindre än åtta invånare per kvadratkilometer.

Kommuner i tätbefolkad region (35 kommuner)

Kommun med mer än 300 000 personer inom en radie på 112,5 kilometer.

Kommuner i glesbefolkad region (16 kommuner)

Kommun med mindre än 300 000 personer inom en radie på 112,5 km.

Arbetskraftsstatus

Befolkningen kan delas in i två delar - de i arbetskraften och de ej i arbetskraften. Till dem i arbetskraften räknas sysselsatta och arbetslösa. Till dem ej i arbetskraften hör till exempel studerande, hemarbetande och långvarigt sjuka utan arbete. Uppgifter om arbetskraftsstatus hämtas från AKU.

Socioekonomisk grupp

En socioekonomisk indelning (SEI) av anställda personer görs med utgångspunkt från yrke. Här görs en indelning efter arbetare och tjänstemän. Indelningen görs enligt SCB:s standard för Socioekonomisk indelning, se MIS 1982:4. Uppgift om socioekonomisk indelning hämtas från AKU.

Fackföreningstillhörighet

I AKU ställs en fråga om facktillhörighet till personer i arbetskraften som är anställda eller arbetslösa. Uppgift om fackföreningstillhörighet hämtas från AKU.

Valdistrikt

I 2014 års val fanns 5 837 valdistrikt. Distriktsindelningen var likadan i EU-valet och i valen till riksdag, landstings- och kommunfullmäktige. Däremot har valdistriktindelningen förändrats mellan valår, vilket gör att de inte är helt jämförbara. I riksdagsvalet var 4 827 distrikt jämförbara med 2010. Detta antingen genom att distrikten var oförändrade eller att de utgjorde sammanslagningar av distrikt i 2010 års val. I EU-valet var 4 294 distrikt på motsvarande sätt jämförbara med 2009 års val. Uppgifter om hur valdistriktsindelningarna har förändrats mellan valtillfällena kommer från Valmyndigheten.

Statistikens tillförlitlighet

Resultaten som presenteras är skattningar och därmed behäftade med en viss osäkerhet på grund av olika felkällor. Nedan följer en närmare beskrivning av de olika felens som kan uppstå, hur de har hanterats samt i vilken omfattning de uppskattas påverka undersökningens resultat. För beskrivning av kvaliteten för de olika register som använts här hänvisas till den information som finns på SCB:s webbplats. Där finns även en mer utförlig beskrivning av Valdeltagandeundersökningens kvalitet i den dokumentation av undersökningen som finns tillgänglig via SCB:s webbplats.

Täckningsfel

Några av valdeltagandeundersökningens urvalsdelar dras direkt från den preliminära röstlängden. De övriga urvalsdelarna matchas mot den. De personer som inte finns med i den preliminära röstlängden kan därför inte komma med i något urval. Den preliminära röstlängden upprättas av Valmyndigheten 30 dagar före valet. De som anser att röstlängden innehåller felaktiga uppgifter skall senast tolv dagar före valdagen skriftligen begära att uppgifterna rättas. Detta gäller också dem som anser sig vara felaktigt utslutna ur röstlängden. Personer som felaktigt utslutits vid upprättandet av röstlängden har inte kunnat komma med i valdeltagandeundersökningen. Till täckningsfel räknas även de personer som innan valdagen men efter den preliminära rösträttens upprättande mist sin rösträtt på grund av att de flyttat från Sverige eller avlidit. Täckningsfelet uppskattas vara mycket begränsat i denna undersökning.

Urvalsfel

Urvalen som används är sannolikhetsurval, det vill säga urvalssannolikheterna är kända. Med ett sådant urvalsförfarande är osäkerheten i skattningarna beräkningsbar. Osäkerheten anges i felmarginaler som är beräknade för variabeln röstande i procent av röstberättigade. Skattningen plus/minus felmarginalen bildar ett 95-procentigt konfidensintervall kring skattningen. Detta innebär att om man rent hypotetiskt tänker sig att undersökningen skulle upprepas 100 gånger så skulle de 100 intervall som då skulle uppkomma täcka det sanna värdet för populationen i 95 fall. Osäkerheten, och därmed intervallens längd, varierar med det skattade procenttalets storlek och urvalets storlek för den redovisningsgrupp skattningen avser.

Skattningar med felmarginaler finns publicerade på SCB:s webbplats och i SCB:s Statistikdatabasen.

Bortfallsfel

Ett försumbart antal personer kunde inte återfinnas i röstlängderna enligt länsstyrelserna. Detta beror antingen på att det skett en korrigering av den preliminära röstlängden eller så har ett bearbetningsfel begåtts, se nedan. Bortfallsfelet uppskattas vara mycket litet i denna undersökning. När det gäller bakgrundsvariabler som hämtas från Arbetskraftsundersökningen (AKU) förekommer dock ett bortfall som uppgår till cirka 36-37 procent.

Bearbetningsfel

I samband med hantering, bearbetning och framställning av blanketter, datafiler och tabeller kan fel uppkomma. Vid skanning av blanketter med uppgifter om valdeltagande har logiska kontroller utförts. Återkontakter har gjorts med berörd länsstyrelse för komplettering och rättning vid behov. Genom alla steg i produktionen används olika former av kontroller för att minimera riskerna för fel. Bearbetningsfelen bedöms vara mycket små.

Bra att veta

Annan statistik

Efter val till Europaparlament, riksdag, landstings- och kommunfullmäktige publicerar SCB även annan valstatistik, som statistik över antal röstberättigade, valresultat, nominerade och valda kandidater samt väljarbeteenden. Motsvarande statistik publiceras även efter eventuella riksomfattande folkomröstningar (dock inte över nominerade och valda kandidater).

Se även

Mer information om statistiken och dess kvalitet ges på SCB:s webbplats, www.scb.se.

Referenser

- Aldrich, John H., Jacob M. Montgomery & Wendy Wood (2011). "Turnout as a Habit", *Political Behaviour*, 33:535-563.
- Bennulf, Martin & Per Hedberg (1999) "Utanför demokratin: Om det minskade valdeltagandets sociala och politiska rötter", i *Valdeltagande i förändring: Demokratiutredningens forskarvolym XII*, SOU 1999:132.
- Bevelander, Pieter (2011). "Valdeltagande och medborgarskap", i Pieter Bevelander, Christian Fernández & Andreas Hellström (red.). *Vägar till medborgarskap*. Arkiv: Lund
- Bhatti, Yosef, Kasper M. Hansen & Hanna Wass (2012). "The Relationship Between Age and Turnout: A Roller-coaster Ride", *Electoral Studies*, 31: 588-593.
- Bhatti, Yosef & Kasper M. Hansen (2012a). "Leaving the Nest and the Social Act of Voting: Turnout among First-Time Voters", *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*. 22: 380-406.
- Bhatti, Yosef & Kasper M. Hansen (2012b). "Retiring from Voting: Turnout among Senior Voters", *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*. 22: 479-500.
- Blais, André (2007). "Turnout In Elections", i Russel J. Dalton & Hans-Dieter Klingemann. *Political Behaviour*. Oxford: Oxford University Press.
- Bond, Robert M., Christopher J. Fariss, Jason J. Jones, Adam D. I. Kramer, Cameron Marlow, Jaime E. Settle & James H. Fowler (2012). "A 61-million-person experiment in social influence and political mobilization", *Nature*. 489: 295-298.
- Brothén, Martin (red.) (2003). *Svenska poströstare*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Campbell, Angus, Philip Converse, Warren Miller & Donald Stokes (1960). *The American Voter*. New York: Wiley.
- Dahlberg, Stefan, Henrik Oscarsson & Richard Öhrvall (2008). *Förtida röstning i Sverige*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Dinas, Elias (2012). "The Formation of Voting Habits", *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*. 22: 431-456.
- Downs, Anthony (1957). *An Economic Theory of Democracy*. New York: Harper and Row.
- Esaiasson, Peter (1990). *Svenska valkampanjer 1866-1988*. Stockholm: Allmänna Förlaget.
- Franklin, Mark N. (2002). "The Dynamics of Electoral Participation", i LeDuc, Lawrence, Richard G. Niemi & Pippa Norris. *Comparing Democracies 2*. London: Sage.
- Franklin, Mark N. (2004). *Voter Turnout and the Dynamics of Electoral Competition in Established Democracies Since 1945*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Green, Donald P. & Alan S. Gerber (2008). *Get Out the Vote: How to Increase Voter Turnout*. Andra utgåvan. Washington: Brookings Institution Press.
- Gomez, Brad. T., Hansford, Thomas G., & Krause, George A. (2007). "The Republicans Should Pray for Rain: Weather, Turnout, and Voting in U.S. Presidential Elections." *The Journal of Politics*, 69(3): 649-663.
- Hammar, Tomas (1979). *Det första invandrarvalet*. Stockholm: Liber förlag.

- Hosmer, David W. & Stanley Lemeshow (2000). *Applied Logistic Regression*. Andra utgåvan. New York: Wiley.
- IDEA (2002). *Voter Turnout Since 1945: A Global Report*. Stockholm: IDEA.
- IDEA (2004). *Voter Turnout in Western Europe*. Stockholm: IDEA.
- Holmberg, Sören & Henrik Oscarsson (2004). *Väljare: svenskt väljarbeteende under 50 år*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Johansson, Folke (2012). *Svenskar bosatta utomlands*. Rapport 2012:09. Göteborg: SOM-institutet.
- Järnbert, Mikaela & Richard Öhrvall (2003). "Det svenska valdeltagandet", i Joachim Vogel (red). *Välfärd och ofärd på 90-talet*. Stockholm: SCB.
- Järnbert, Mikaela (2015). *Valdeltagande bland personer med funktionsnedsättning*. Rapport 18 i serien Demokratistatistik. Stockholm: SCB.
- Lijphart, Arend (1997). "Unequal Participation: Democracy's Unresolved Dilemma", *American Political Science Review*, 91:1-14.
- Olofsson, Jonas (2012). *Ung i demokratin*. Rapport 14 i serien Demokratistatistik. Stockholm: SCB.
- Oscarsson, Sven (2003). *Vem röstar och varför? En analys av valdeltagandet i 2002 års kommunfullmäktigeval*. Stockholm: Justitiedepartementet, Departementsserien 2003:54.
- Oscarsson, Henrik (2001), "Mot ett lägre valdeltagande i kommunvalen?", i Henrik Oscarsson (red.), *Skilda valdagar och vårval?* SOU 2001:65. Stockholm: Fritzes.
- Oscarsson, Henrik & Sören Holmberg (red.) (2010). *Väljarbeteende i Europaval*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Persson, Mikael (2012). "Does Type of Education Affect Political Participation? Results from a Panel Survey of Swedish Adolescents", *Scandinavian Political Studies*, 35:198-221.
- Persson, Mikael, Maria Solevid & Richard Öhrvall (2012). "Omvalet – en prövning för den politiska jämlikheten", i Linda Berg & Henrik Oscarsson (red). *Omstritt omval*. Göteborg: SOM-institutet.
- Persson, Mikael, Anders Sundell & Richard Öhrvall (2014). "Does Election Day Weather Affect Voter Turnout? Evidence from Swedish Elections", *Electoral Studies*, 33: 335-342.
- Plutzer, Eric (2002). "Becoming a Habitual Voter: Inertia, Resources, and Growth in Young Adulthood". *American Political Science Review*, 96 (1): 41-56.
- Riker, William H. & Peter C. Ordeshook (1968). "A Theory of the Calculus of Voting", *American Political Science Review*, 62:25-42.
- SCB (2004). *Efterkrigstidens invandring och utvandring*, Demografiska rapporter 2004:5. Stockholm: SCB.
- SCB (2009). *Integration – utrikes födda på arbetsmarknaden*, Rapport 2 i rapportserien Integration. Stockholm: SCB.
- Teorell, Jan & Anders Westholm (1999). "Att bestämma sig för att vara med och bestämma: Om varför vi röstar – allt mindre", i *Valdeltagande i förändring: Demokratiutredningens forskarvolym XII*, SOU 1999:132.
- Teorell, Jan (2012). "Omval och andra omtagningar under 300 år", i Linda Berg & Henrik Oscarsson (red). *Omstritt omval*. Göteborg: SOM-institutet.

- Tingsten, Herbert (1937). *Political Behaviour*. London: PS King.
- Verba, Sidney & Norman H. Nie (1972). *Participation in America: Political Democracy and Social Equality*. New York: Harper and Row.
- Verba, Sidney, Kay Lehman Shlozman & Henry E. Brady (1995). *Voice and Equality. Civic Voluntarism in American Politics*. Cambridge: Harvard University Press.
- Wass, Hanna (2007). "The Effects of Age, Generation and Period on Turnout in Finland 1975-2003", *Electoral Studies*, 26:648-659.
- Wolfinger, Raymond E. & Steven J. Rosenstone (1980). *Who Votes?* New Haven, CT: Yale University Press.
- Öhrvall, Richard (2006). "Invandrade och valdeltagande" i Bäck, Hanna & Mikael Gilljam (red). *Valets mekanismer*. Malmö: Liber.
- Öhrvall, Richard (2009). *Valdeltagande bland förstagångsväljare*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.
- Öhrvall, Richard (2012a). *Valdeltagande vid omvalen 2011*. Rapport 11 i serien Demokratistatistik. Stockholm: SCB.
- Öhrvall, Richard (2012b). *Svenskt valdeltagande under hundra år*. Rapport 13 i serien Demokratistatistik. Stockholm: SCB.

Tabellbilaga

Tabell A
10 valdistrikt med lägst valdeltagande i EU-valet 2014

Valdistrikt	Kommun	Andel röstande
Södertälje 55	Södertälje	20,9
Södertälje 52	Södertälje	21,6
Hermodsdal-Gullviksborg	Malmö	21,8
Herrgården	Malmö	22,1
Spånga 22 Rinkebysvängen Ö	Stockholm	22,2
Spånga 27 Rinkeby mellersta	Stockholm	22,7
Södertälje 31	Södertälje	22,8
Spånga 23 Rinkebysvängen S	Stockholm	23,2
Södertälje 51	Södertälje	23,3
Kryddgården S	Malmö	23,6

Tabell B
10 valdistrikt med högst valdeltagande i EU-valet 2014

Valdistrikt	Kommun	Andel röstande
Bromma 18 Södra Ängby	Stockholm	80,3
Delfi	Lund	77,1
Västerled 16 Ålsten N	Stockholm	77,0
194 Norra Norby	Uppsala	76,7
93 Observatoriet	Uppsala	76,6
Bromma 11 Norra Ängby mellersta	Stockholm	76,2
Västerled 15 Ålsten S	Stockholm	75,6
N Fäladen, Borgareparken	Lund	75,6
Skarpnäck 7 Skarpnäcks trädgårdsstad	Stockholm	75,5
195 Södra Norby	Uppsala	75,3

Tabell C
10 valdistrikt med lägst valdeltagande i riksdagsvalet 2014

Valdistrikt	Kommun	Andel röstande
Hermosdal-Gullviksborg	Malmö	48,2
Spånga 22 Rinkebysvängen Ö	Stockholm	48,3
Kryddgården S	Malmö	49,0
Botkyrka 34 Albyberget V	Botkyrka	51,3
Angered, Gårdsten, Västra	Göteborg	51,7
Herrgården	Malmö	51,9
Almhög Ö	Malmö	51,9
Haninge 32 Jordbro V	Haninge	52,2
Spånga 23 Rinkebysvängen S	Stockholm	52,3
Oscar 1 Djurgården	Stockholm	52,5

Tabell D
10 valdistrikt med högst valdeltagande i riksdagsvalet 2014

Valdistrikt	Kommun	Andel röstande
137 Södra Kungsängen	Uppsala	94,9
Västerled 15 Ålsten S	Stockholm	94,6
Värnamo 9	Värnamo	94,5
Brännkyrka 26 Långsjö N	Stockholm	94,5
Lomma Hamn	Lomma	94,4
Söder	Växjö	94,4
Stenhammar	Lidköping	94,4
Bromma 11 Norra Ängby mellersta	Stockholm	94,3
Tofta-Ulriksdal	Lidköping	94,3
12 Öster Mälarstrand V	Västerås	94,2

In English

Summary

The 2014 elections to the European Parliament, the Riksdag (Swedish Parliament), County Councils and Municipal Councils were all held in the same year for the first time. In the election to the Riksdag, the voter turnout increased by 1.2 percentage points to 85.8 percent. This was the third election in a row with an increased turnout. Corresponding increases in the elections to County Councils and Municipal Councils were in total 1.4 and 1.3 percentage points respectively. In the Swedish election to the European Parliament the turnout improved by 5.5 points to 51.1 percent. It was the first time more than half of those entitled to vote participated in a Swedish election to the European Parliament.

In total there were 312 elections in Sweden in 2014: election to the European Parliament, the Riksdag, 20 County Councils and 290 Municipal Councils. In 295 of those 312 elections, the voter turnout increased. Only in 17 elections to Municipal Councils was there a decrease in turnout.

Statistics Sweden has been assigned by the Swedish government to analyse the voter turnout in the 2014 elections. These analyses reveal substantial differences in turnout between different parts of the country. In the election to the Riksdag 2014, the participation rate was more than 22 percentage points higher in Lomma than in Haparanda municipality. At the electoral district level the differences are even bigger. There were 5 837 electoral districts in total in the 2014 elections. In the election to the European Parliament, 92 districts had a turnout of less than 30 percent. At the same time the turnout was over 80 percent in one district. Similar differences can also be found in the election to the Riksdag. In particular, the participation rates were low in those districts that had a high share of foreign born persons among those entitled to vote.

The analyses also expose clear differences in voting rates between different groups. The voting rates are substantially lower among single persons, blue-collar workers, unemployed and people outside the labour force, and those with lower education levels and lower incomes. Conversely, the rates are higher among married persons or cohabitantes, white-collar workers, employed, well-educated and those with higher incomes.

There is also a difference in turnout between women and men. Women tend to vote to a higher degree than men in elections to the Riksdag, County Councils and Municipal Councils. The difference is only one or two percentage points, depending on the election, but if we only consider younger persons the difference is much bigger. In the 2014 election to the Riksdag, the share of voters was more than 4 percentage points higher among women less than age 30 than among men in the same age group. Among the eldest however, men voted to a higher degree than women. There is a clear connection between voter turnout and age that is reflected in the proportion of voters, which tends to be lower among young and older people. However, the increased turnout in recent years has led to a decrease in these differences. For instance, the proportion of voters aged 18-29 in the 2014 EU election increased by 7 percentage points to 47 percent. Compared with the 2004 election the increase was an entire 19 percentage points. We also see that 83 percent of the first-time voters voted in the 2014 Riksdag election. Granted, this is 5 percentage points lower than among the other eligible voters, but the difference

was more than twice as large in the 2002 election. Compared with 2010, voter participation increased among first-time voters in 2014 by 2 percentage points.

At the same time, we find considerable differences when looking at the tendency for first-time voters to vote. Voter participation is significantly higher among first-time voters who have taken a study preparation programme in upper secondary school than among those who have taken a vocational programme. Clear differences also appear, depending on the parents' levels of education and if they have Swedish or foreign backgrounds. These differences are most evident in the EU election.

Foreign born persons belong to one of the groups where voter turnout is comparatively low. In the 2014 Riksdag election 72 percent of this group voted. No statistically significant change occurred in relation to the 2010 election. At the same time, the proportion of Swedish born voters has increased by two percentage points to 89 percent. A similar pattern also exists in the EU election.

The decrease in turnout in elections to the Riksdag that took place between 1994 and 2002 brought a more unequal voter turnout. This is because the decline in voting was more prominent in those groups where the voting rates were relatively low to begin with. However, in the last three elections the turnout has increased again. This increase has been more substantial within those groups who have a lower turnout. Hence, this has led to a more equal voter turnout. Still, it is worth noting that the differences regarding voting rates between different groups are greater now than they were in the beginning of the 1990s.

Concerning the EU election the picture is somewhat different. The sharp rise in voter turnout that has occurred in the two last elections has not meant that the differences in voter turnout between different groups have dropped in the same way. Concerning voter turnout by level of education, the differences have increased. Compared with the 2004 election the proportion of voters with compulsory school education has increased by six percentage points to 38 percent. During the same period, voter turnout among those with post secondary education increased by 17 percentage points to 71 percent. The difference between these groups thus amounts to an entire 33 percentage points in the 2014 EU election.

A note of thanks

We would like to express appreciation to our survey respondents – the people, enterprises, government authorities and other institutions of Sweden – with whose cooperation Statistics Sweden is able to provide reliable and timely statistical information meeting the current needs of our modern society.

Vilka valde att välja? – Deltagandet i valen 2014

År 2014 hölls för första gången val till Europaparlament, riksdag, landstings- och kommunfullmäktige under samma kalenderår. I riksdagsvalet ökade valdeltagandet med 1,2 procentenheter till 85,8 procent. Det är tredje riksdagsvalet i rad som andelen röstande ökar. I valet till Europaparlamentet ökade valdeltagandet med 5,5 procentenheter till 51,1 procent. Det var första gången som över hälften av de röstberättigade röstade i ett svenskt EU-val.

Valdeltagandet ökade dock inte i alla delar av landet och andelen röstande varierar kraftigt mellan olika områden. Dessutom finns det fortfarande betydande skillnader i valdeltagande mellan olika grupper av röstberättigade. I några avseenden har dessa skillnader vuxit på senare tid.

SCB har på uppdrag av regeringen genomfört en särskild studie av valdeltagandet i 2014 års val. I rapporten Vilka valde att välja? Deltagandet i valen 2014 redovisas analyser av andelen röstande i olika befolkningsgrupper och i olika geografiska områden. Valdeltagandet 2014 jämförs även med hur det har sett ut i tidigare val. Rapporten är skriven av Richard Öhrvall vid SCB:s enhet för demokratistatistik.

ISSN 1654-5656 (Online)
ISSN 1652-6945 (Print)
ISBN 978-91-618-1625-5(Print)

All officiell statistik finns på: **www.scb.se**
Statistikservice: tfn 08-506 948 01

All official statistics can be found at: **www.scb.se**
Statistics service, phone +46 8 506 948 01